

τητα της διά της βίας προστασίας των ιδιοποιημένων πιθανοτήτων (βλ. παραπάνω κεφ. II, παρ. 1, αρ. 4). Τα είδη λαφυραγωγικής απόκτησης και τα συναφή προς αυτά είναι έσοδα άμεσης βιαιότητας. Κάθε περαιτέρω κατάταξη δεν μπορούσε παρά να αγνοηθεί σε αυτό το τελειώς πρωτόγονο σκιαγράφημα.

Παρά τις πολλές αποκλίσεις των μεμονωμένων απόψεων, θεωρώ από τις εργασίες του R. Liefmann τα αποσπάσματα περί «εισοδήματος» ως τα πιο αξιόλογα. Εδώ δεν θα γίνει περαιτέρω λόγος για το οικονομικό πρόβλημα. Οι συνάφειες της οικονομικής δυναμικής με την κοινωνική διάταξη θα γίνονται διαρκώς εκ νέου αντικείμενα σχολιασμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ III

ΟΙ ΤΥΠΟΙ ΤΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ *(Herrschaft / Domination)*

1. Η ΙΣΧΥΣ ΤΗΣ ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑΣ

1. Ορισμός, όροι και είδη της εξουσίας. *Νομιμότητα* *Legitimität*

«ΕΞΟΥΣΙΑ», σύμφωνα με τον ορισμό (κεφ. I, παρ. 16), θα ονομάζεται η πιθανότητα συγκεκριμένων (ή όλων των) διαταγών να τις υπακούσει μία προσδιορίσιμη ανθρώπινη ομάδα. Ο ορισμός δεν εκτείνεται λοιπόν σε κάθε πιθανότητα άσκησης «δύναμης» και «επιρροής» σε άλλους ανθρώπους. Η εξουσία («αρχή»), με αυτή την έννοια, μπορεί, στις μεμονωμένες περιπτώσεις, να στηρίζεται στα πλέον διαφορετικά κίνητρα της ευπείθειας: αρχίζοντας από την αδιαμεσολάβητη συνήθεια μέχρι τους καθαρά ορθολογικούς κατά το σκοπό συλλογισμούς. Ένα συγκεκριμένο *minimum βούλησης* προς υπακοή, δηλαδή: *συμφέροντος* (εξωτερικού ή εσωτερικού) προς υπακοή, ανήκει σε κάθε γνήσια σχέση εξουσίας.

Δεν χρησιμοποιεί κάθε εξουσία οικονομικά μέσα. *Ακόμη λιγότερο*, δεν έχει κάθε εξουσία οικονομικούς σκοπούς. Αλλά κάθε εξουσία σε μεγάλο αριθμό ανθρώπων χρειάζεται, κατά κανόνα (όχι απολύτως πάντα), ένα *επιτελείο* ανθρώπων (διοικητικό επιτελείο, βλ. κεφ. I, παρ. 12), δηλαδή την (κατά κανόνα) αξιόπιστη πιθανότητα ενός *πράττειν*, το οποίο είναι προπαρασκευασμένο *αποκλειστικά* για τη διεκπεραίωση των γενικών της επιταγών και των ειδικών της διαταγών, και διενεργείται από καθορισμένους και αξιόπιστα υπάκουους ανθρώπους. Το διοικητικό αυτό επιτελείο μπορεί να συνδέεται με τον (ή τους) εξουσιαστή/-ές καθαρά μέσω ηθών, ή καθαρά αισθηματικά ή μέσω θέσης υλικών συμφερόντων ή ιδεωδών κινήτρων (ορθολογισμός κατά την αξία). Το είδος αυτών των κινήτρων καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τον τύπο της εξουσίας. *Καθαρά υλικά και ορθολογικά* κατά το σκοπό κίνητρα της δέσμευσης

μεταξύ εξουσιαστική και διοικητικού επιτελείου σημαίνουν εδώ, όπως και αλλού, σχετικά σταθερή διατήρηση της δέσμευσης. Κατά κανόνα, συνεπιδρούν και άλλα κίνητρα – αισθηματικά ή ορθολογικά κατά την αξία. Σε έκτακτες περιπτώσεις, αυτά τα τελευταία μπορούν να ασκήσουν την αποκλειστική επίδραση. Στην καθημερινότητα, το *ήθος* και, παράλληλα, το *υλικό*, ορθολογικό προς το σκοπό συμφέρον κυριαρχούν σε αυτήν όπως και σε άλλες σχέσεις. Αλλά τα *ήθη* και η θέση συμφερόντων είναι τόσο λίγο σε θέση να αποτελέσουν αξιόπιστες βάσεις εξουσίας, όσο και τα καθαρά αισθηματικά ή καθαρά ορθολογικά κατά την αξία κίνητρα δέσμευσης. Κατά κανόνα, θα πρέπει να προστεθεί σε όλα αυτά ένα ακόμη στοιχείο: η πίστη στη *νομμότητα*.

Σύμφωνα με την εμπειρία, καμία εξουσία δεν αρκείται εκουσίως απλώς μόνον με τα υλικά ή μόνον αισθηματικά ή μόνον ορθολογικά κατά την αξία κίνητρα ως πιθανότητες διατήρησής της. Πολύ περισσότερο, κάθε εξουσία επιδιώκει την αφύπνιση και τη συντήρηση της πίστης στη «νομμότητά» της. Ανάλογα, όμως, με το *είδος* της σκοπούμενης νομιμότητας είναι θεμελιωδώς διαφορετικός και ο τύπος της υπακοής, του διοικητικού επιτελείου που είναι καθορισμένο για την εγγύησή της, καθώς και του χαρακτήρα άσκησης της εξουσίας. Διαφορετική είναι έτσι και η επίδρασή της. Είναι λοιπόν *σκόπιμο να διαχωρίσουμε τα είδη εξουσίας σύμφωνα με την απαίτηση νομιμότητας* που είναι αντιστοίχως τυπική γι' αυτά. Εξίσου σκόπιμο είναι στην περίπτωση αυτή να ληφθούν ως αφετηρία σύγχρονες και, συνεπώς, γνωστές σχέσεις.

1. Η επιλογή αυτής της αφετηρίας και όχι κάποιας άλλης μπορεί να δικαιολογηθεί μόνον από την επιτυχία της. Δεν θα έπρεπε να αποτελεί σημαντικό μειονέκτημα το γεγονός ότι *συγκεκριμένα* άλλα κριτήρια διαχωρισμού τίθενται προσωρινά σε δεύτερη θέση και μόνον αργότερα λαμβάνονται υπόψη. Η «νομμότητα» μιας εξουσίας – ήδη επειδή έχει σαφείς σχέσεις προς τη νομιμότητα της *νομής* – δεν έχει επ' ουδενί απλώς μόνον «ιδεατή» σημασία.

2. Δεν θα ονομάζεται εξουσιαστική σχέση κάθε συμβατικά ή δικαίκα διασφαλισμένη «απαίτηση». Αλλιώς ο εργάτης, στο πεδίο απαίτησης της μισθοδοσίας του, θα ήταν «εξουσιαστής» του εργοδότη, διότι μπορεί, εάν το απαιτήσει, να θεθεί στη διάθεσή του ο δικαστικός κλητήρας. Στην πραγματικότητα, είναι τυπικά ένας ανταλλακτικός εταίρος του εργοδότη που έχει «δικαίωμα» στην απολαβή κάποιων αποδόσεων. Απεναντίας, δεν θα πρέπει, φυσικά, να απορρίπτεται η έννοια της εξουσιαστικής σχέσης από το γεγονός ότι το δικαίωμα αυτό *συγκροτήθηκε* μέσω τυπικά ελεύθερου συμβολαίου: αυτό ισχύει για την εξουσία του εργοδότη επί του εργάτη που εκδηλώνεται στις εργασιακές διατάξεις και οδηγίες, όπως και στην εξουσία του τιμαριώτη επί των ακολούθων, οι οποίοι εισέρχο-

νται ελεύθερα στην τιμαριωτική σχέση. Το γεγονός ότι η υπακοή λόγω στρατιωτικής πειθαρχίας είναι τυπικά «αν οικειοθελής», ενώ εκείνη που συγκροτείται λόγω εργοταξιακής πειθαρχίας «οικειοθελής», δεν αλλάζει τίποτε στο γεγονός ότι και η πειθαρχία του εργοταξίου είναι υποταγή σε μια *εξουσία*. Η θέση του δημοσίου υπαλλήλου αναλαμβάνεται επίσης μέσω συμβολαίου και είναι ακυρώσιμη, ενώ ακόμη και η σχέση του «υπηκόου» μπορεί να γίνει οικειοθελώς αποδεκτή και (εντός συγκεκριμένων ορίων) να λυθεί. Η απόλυτη ανελευθερία γεννιέται αρχικά με το δούλο. Βεβαίως όμως, δεν θα πρέπει, από την άλλη πλευρά, να ονομάζεται απ' εαυτής «εξουσία» κάθε οικονομική «δύναμη» που καθορίζεται από μονοπωλιακή θέση, δηλαδή, σε αυτή την περίπτωση, μια δυνατότητα «υπαγόρευσης» των συνθηκών ανταλλαγής στον ανταλλακτικό εταίρο, όπως άλλωστε και οποιαδήποτε άλλη «επιρροή» που καθορίζεται από ερωτική ή αθλητική ή ρητορική ή όποια άλλη ανωτερότητα. Όταν μια μεγάλη τράπεζα είναι σε θέση να επιβάλλει σε άλλες τράπεζες ένα «κατέλ' όρων συναλλαγών», τότε αυτό δεν θα ονομάζεται «εξουσία» εφόσον δεν έχει αποκατασταθεί μία άμεση σχέση υπακοής, έτσι ώστε: οι *οδηγίες* της διεύθυνσης εκείνης της τράπεζας, με την απαίτηση και την πιθανότητα να εισακουστούν ως τέτοιες, πραγματοποιούνται και ελέγχονται κατά την εφαρμογή τους. Βεβαίως και εδώ, όπως παντού, η μετάβαση είναι ρευστή: από την [απλή] υποχρέωση λόγω χρέους μέχρι την υποδούλωση λόγω χρέους υπάρχουν όλες οι δυνατές ενδιάμεσες βαθμίδες. Η άποψη ενός «σαλονιού» μπορεί να αγγίζει τα όρια μιας αυταρχικής θέσης δύναμης χωρίς, όμως, να είναι «εξουσία». *Ακριβής* διαχωρισμός είναι συχνά αδύνατος στην πραγματικότητα, αλλά ακριβώς γι' αυτόν το λόγο είναι τόσο πιο αναγκαίες οι καθαρές *έννοιες*.

3. Η «νομμότητα» μιας εξουσίας θα πρέπει βεβαίως να θεωρείται απλώς ως *πιθανότητα*, να τίθεται σε σχετικό βαθμό και να γίνεται έτσι αντιστοίχως αντικείμενο πραγμάτευσης. Δεν πρόκειται επ' ουδενί για το ότι κάθε υποταγή σε μια εξουσία προσανατολίζεται πρωτογενώς (ή απλώς εν γένει) στην αντίστοιχη πίστη. Η υποταγή μπορεί να ασκείται υποκριτικά από το μεμονωμένο άτομο ή από ολόκληρες ομάδες για λόγους καιροσκοπίας, να ασκείται για λόγους υλικού ατομικού συμφέροντος, και να θεωρείται αναπόφευκτη λόγω ατομικής αδυναμίας και ανικανότητας. Αυτό, όμως, δεν είναι καθοριστικό για την κατάταξη μιας εξουσίας. Καθοριστικό είναι: ότι η δική της *απαίτηση* νομιμότητας «ισχύει», σύμφωνα με το είδος της, σε σχετικό βαθμό, σταθεροποιεί την κατάσταση της και καθορίζει το είδος των επιλεγμένων μέσων εξουσίας. Επιπλέον – και αυτό είναι μια συχνή περίπτωση –, μια εξουσία μπορεί να είναι διασφαλισμένη μέσω οφθαλμοφανούς κοινότητας συμφερόντων του εξουσιαστική και του διοικητικού του επιτελείου (σωματοφύλακες, πραιτοριανοί, «ερυθρές» ή «λευκές» φρουρές) απέναντι στους ανυπεράσπιστους κυριαρχούμενους, ώστε να περιφρονεί ακόμη και αυτή την απαίτηση προς «νομμότητα». Και *πάλι*, όμως, το είδος της νόμιμης σχέσης μεταξύ εξουσιαστική και διοικητικού επιτελείου είναι εδώ διαρθρωμένο με πολύ διαφορετικό τρόπο, αναλόγως προς το είδος της εξουσιαστικής βάσης που ισχύει μεταξύ τους, και, όπως θα δειχθεί, είναι σε μεγάλο βαθμό καθοριστικό για τη δομή της εξουσίας.

4. «Υπακοή» θα σημαίνει: ότι το πράττειν αυτού που υπακούει εξελίσσεται με τέτοιο τρόπο ως εάν να έχει καταστήσει αρχή της συμπεριφοράς του το περιεχόμενο της διαταγής, *χάριν* της ίδιας, και μάλιστα *απλώς* χάριν της τυπικής σχέσης υπακοής, χωρίς να συμπεριλαμβάνεται η δική του άποψη περί αξίας ή απαξίας της διαταγής.

5. Από καθαρά ψυχολογική άποψη η αιτιακή αλυσίδα μπορεί να έχει διαφορετική

μορφή, ιδιαίτερα: «υποβολή» ή «συναίσθηση». Ο διαχωρισμός, όμως, αυτός δεν είναι χρήσιμος για τη διαμόρφωση τύπων της εξουσίας.

6. Το πεδίο της εξουσιαστικής επιρροής στις κοινωνικές σχέσεις και στα πολιτισμικά φαινόμενα είναι ουσιωδώς ευρύτερο από ό,τι φαίνεται εκ πρώτης όψεως. Για παράδειγμα, η *εξουσία* που ασκείται στο σχολείο είναι εκείνη που καθορίζει τη μορφή του προφορικού και του γραπτού λόγου που θεωρείται ορθόδοξος. Οι διάλεκτοι που είχαν θεσπιστεί ως επίσημες γλώσσες των πολιτικά αυτοκεφάλων συνδέσμων, δηλαδή των εξουσιαστών τους, κατέστησαν επίσημες μορφές προφορικού και γραπτού λόγου και εισήγαγαν τους «εθνικούς» διαχωρισμούς (για παράδειγμα, της Ολλανδίας από τη Γερμανία). Η γονική εξουσία και η σχολική εξουσία εκτείνονται όμως πολύ πιο πέρα από την επιρροή εκείνων των (παρεμπιπτόντως μόνον φαινομενικά) τυπικών πολιτισμικών αγαθών, μέχρι τη διαμόρφωση της νεολαίας και, μ' αυτό τον τρόπο, του ανθρώπου.

7. Το ότι ο διευθύνων και το διοικητικό επιτελείο ενός συνδέσμου εμφανίζονται τυπικά ως «υπηρέτες» των εξουσιαζομένων δεν αποδεικνύει βεβαίως τίποτε για το χαρακτήρα της «εξουσίας». Περί των *υλικών* δεδομένων της λεγόμενης «δημοκρατίας» θα γίνει λόγος αργότερα. Θα πρέπει, όμως, σχεδόν σε κάθε δυνατή περίπτωση να τους παραχωρηθεί ένα κάποιο *minimum* σημαντικής διατακτικής δύναμης, δηλαδή: «εξουσίας».

legitime Autorität

2. Οι τρεις καθαροί τύποι νόμιμης εξουσίας: ορθολογική, παραδοσιακή, χαρισματική εξουσία

legitimale

Υπάρχουν τρεις καθαροί τύποι νόμιμης εξουσίας. Η ισχύς της νομιμότητάς τους μπορεί να είναι πρωτογενώς:

legit

1. *ορθολογικού* χαρακτήρα: [δηλαδή] να στηρίζεται στην πίστη περί του νομότυπου χαρακτήρα θεσπισμένων διατάξεων και του δικαιώματος διατύπωσης οδηγιών από εκείνους που έχουν κληθεί από αυτές τις διατάξεις προς άσκηση της εξουσίας (νόμιμη εξουσία) – ή

2. *παραδοσιακού* χαρακτήρα: να στηρίζεται στην καθημερινή πίστη περί της ιερότητας παραδόσεων που έχουν παλαιόθεν ισχύ και περί της νομιμότητας εκείνων των φορέων που έχουν κληθεί από αυτές τις παραδόσεις προς άσκηση της αρχής (παραδοσιακή εξουσία) – ή, τέλος,

3. *χαρισματικού* χαρακτήρα: να στηρίζεται στην εξαιρετική αποσίωση στην ιερότητα ή στην ηρωική δύναμη ή στην πρότυπη στάση ενός προσώπου, και των διατάξεων που έχουν αποκαλυφθεί ή δημιουργηθεί από αυτό (χαρισματική εξουσία).

Στην περίπτωση της θεσπισμένης εξουσίας, η υπακοή στρέφεται στη νομότυπα θεσπισμένη, αντικειμενική, *απόρροια* διάταξη, καθώς και στον *προϊστάμενο* που έχει οριστεί από αυτή, λόγω της τυπικής νομιμότητας των διαταγών του και εντός του πεδίου ισχύος των τελευ-

ταίων. Στην περίπτωση της παραδοσιακής εξουσίας, η υπακοή, μέσω ευσέβειας και στον κύκλο της συνήθειας, στρέφεται στο *πρόσωπο* που έχει κληθεί από την παράδοση και στον *εξουσιαστή* που είναι δεσμευμένος από αυτή (στο πεδίο ισχύος της). Στην περίπτωση της χαρισματικής εξουσίας, η υπακοή στρέφεται στον χαρισματικά πιστοποιημένο *ηγέτη* ως τέτοιον μέσω προσωπικής εμπιστοσύνης στην Αποκάλυψη, στον ηρωισμό ή στην πρότυπη στάση του στο πεδίο ισχύος της πίστης σε αυτό το χάρισμά του.

1. Η σκοπιμότητα αυτής της κατάταξης μπορεί να αποδειχθεί μόνον μέσω του αποτελέσματος της συστηματοποίησης που προάγει. Η έννοια του «χαρίσματος» («απόδοση χάριτος») προέρχεται από παλαιοχριστιανική ορολογία. Για τη χριστιανική ιεροκρατία διασαφήνισε πρώτος ο Rudolph Sohm, στο *Εκκλησιαστικό δίκαιο*¹, την έννοια σύμφωνα με το περιεχόμενο αλλά όχι και ως προς την ορολογία, ενώ άλλοι (φέρεται, ο Karl Holl στο *Ενθουσιασμός και δύναμη της μετανοίας*²) ανέλυσαν σημαντικές της συνέπειες. Δεν είναι λοιπόν κάτι νέο.

2. Το γεγονός ότι κανένας εκ των τριών ιδεοτύπων που θα εξεταστούν περαιτέρω, δεν απαντά στην ιστορία στην «καθαρή» του μορφή, δεν θα έπρεπε βεβαίως να εμποδίζει εδώ, όπως και αλλού, την εννοιολογική διασαφήνιση με όσο το δυνατόν καθαρότερη διατύπωση. Σε ακόλουθες παραθέσεις (παρ. 11 κ.ε.) θα σχολιαστεί η μεταλλαγή του καθαρού χαρίσματος μέσω της καθημερινότητας και θα ενισχυθεί έτσι ουσιωδώς η σύνδεση με τις εμπειρικές μορφές εξουσίας. Ακόμη όμως και τότε, ισχύει για κάθε εμπειρικό, ιστορικό φαινόμενο της εξουσίας: ότι δεν είθισται να είναι «ένα βιβλίο καλογραμμένο»³. Η δε κοινωνιολογική τυπολογία προσφέρει απλά στην εμπειρική-ιστορική εργασία ένα πλεονέκτημα που εντούτοις δεν θα πρέπει να υποτιμάται: ότι [δηλαδή] μπορεί σε μια συγκεκριμένη περίπτωση να δηλώσει περί μιας μορφής εξουσίας τι είναι «χαρισματικό», «κληρονομικό χάρισμα» (παρ. 10 και 11), «υπηρεσιακό χάρισμα», «πατριαρχικό» (παρ. 7), «γραφειοκρατικό» (παρ. 4), «νομικοταξικό» κ.λπ. ή τι *προσεγγίζει* τον αντίστοιχο τύπο, καθώς και ότι έτσι εργάζεται με σχετικά μονοσήμαντες έννοιες. Ουδέ κατά διάνοια υπάρχει εδώ η πίστη ότι η συνολική ιστορική πραγματικότητα δύναται να «συλληφθεί» στο εννοιολογικό σχήμα που θα αναπτύξουμε ακολούθως.

1. Rudolph Sohm, *Kirchenrecht. Systematisches Handbuch der deutschen Rechtswissenschaft*, τμήμα VIII, απόσπασμα 1 και 2, τόμ. 1, 1892.

2. *Enthusiasmus und Bußgewalt*, 1898.

3. «kein ausgeklügelt Buch». Στίχος από το ποίημα «Homo sum» του συγγραφέα και ποιητή Conrad Ferdinand Meyer (1825-1898), το οποίο περιέχεται στη συλλογή ποιημάτων *Huttens letzte Tage* (1871). Η πλήρης στροφή, που έχει καταστεί κοινή έκφραση στη γερμανική καθομιλουμένη έχει ως εξής: «Δεν είμαι ένα βιβλίο καλογραμμένο, είμαι ένας άνθρωπος με την αντίφασή του» [Ich bin kein ausgeklügelt Buch, ich bin ein Mensch mit seinem Widerspruch].

legal

2. Η ΝΟΜΙΜΗ ΕΞΟΥΣΙΑ

ΜΕ ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΚΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟ

Προκαταρκτική παρατήρηση: Ως αφητηρία λαμβάνεται εδώ εμπρόθετα η ιδιαίτερα νεωτερική μορφή της διοίκησης, ώστε αργότερα να είναι δυνατή η αντιπαράθεση των άλλων μορφών με αυτήν.

legal

3. Νόμιμη εξουσία: καθαρός τύπος

μέσω γραφειοκρατικού διοικητικού επιτελείου

Η νόμιμη εξουσία στηρίζεται στην ισχύ των ακόλουθων παραστάσεων, οι οποίες βρίσκονται σε συνάφεια μεταξύ τους:

1. ότι το εκάστοτε δίκαιο, προσανατολισμένο ορθολογικά κατά το σκοπό ή κατά την αξία (ή και τα δύο) μέσω συμφωνίας ή επιβολής, δύναται να θεσπιστεί με την απαίτηση συμμόρφωσης τουλάχιστον από τα μέλη του συνδέσμου, αλλά τακτικά: και από πρόσωπα τα οποία, εντός του πεδίου ισχύος του συνδέσμου (σε περίπτωση εδαφικού συνδέσμου: της περιοχής) εμπλέκονται ή δρουν κοινωνικά σε κοινωνικές σχέσεις που θεωρούνται σχετικές από την οργάνωση του συνδέσμου. –

2. ότι κάθε δίκαιο είναι, σύμφωνα με την ουσία του, ένα κοσμοσύστημα [Kosmos] αφηρημένων και, κατά κανόνα, εμπρόθετα θεσπισμένων κανόνων, ότι η απονομή δικαίου είναι η εφαρμογή αυτών των κανόνων σε μεμονωμένες περιπτώσεις, ότι η διοίκηση είναι η ορθολογική μέριμνα συμφερόντων τα οποία προβλέπονται από τις διατάξεις του συνδέσμου, εντός των ορίων των δικαίων κανόνων και: σύμφωνα με γενικά προσδιορισμένες αρχές, οι οποίες βρίσκουν αποδοχή, ή τουλάχιστον δεν βρίσκουν απόρριψη, από τις διατάξεις του συνδέσμου. –

3. ότι δηλαδή ο τυπικά νόμιμος εξουσιαστής: ο «προϊστάμενος», καθώς υπαγορεύει και διατάζει, υπακούει και αυτός στην απρόσωπη διάταξη προς την οποία προσανατολίζει τις υπαγορεύσεις του. –

Αυτό ισχύει επίσης και για εκείνον τον νόμιμο εξουσιαστή, ο οποίος δεν είναι «υπάλληλος», για παράδειγμα, ένας εκλεγμένος πρόεδρος κράτους.

4. ότι –όπως εκφράζεται συχνά– αυτός που υπακούει, υπακούει μόνον ως *σύντροφος*, και μόνον «στο δίκαιο».

Ως μέλος της ένωσης, της κοινότητας, της εκκλησίας, στο δε κράτος: [ως] πολίτης.

5. σύμφωνα με τον αριθμό 3, ισχύει η παράσταση ότι οι σύντροφοι

του συνδέσμου, υπακούοντας στον εξουσιαστή δεν υπακούν στο πρόσωπό του, αλλά σε εκείνη την απρόσωπη διάταξη, και συνεπώς έχουν καθήκον υπακοής μόνον απέναντι στην ορθολογικά περιορισμένη, αντικειμενική *αρμοδιότητα* που έχει αποδοθεί σε αυτόν από τη διάταξη.

Οι βασικές κατηγορίες της ορθολογικής εξουσίας είναι λοιπόν:

1. μία διαρκής επιχείρηση αξιωμάτων δεσμευμένη από κανόνες, εντός:

2. μιας *δικαιοδοσίας* (αρμοδιότητας), η οποία σημαίνει:

α) ένα πεδίο καθηκόντων, αντικειμενικά περιορισμένο μέσω κατανομής λειτουργιών –

β) με συνάρτηση των *τρόπων τινά* απαραίτητων διατακτικών εξουσιών και

γ) με σταθερή οροθέτηση των ενδεχομένως επιτρεπόμενων μέσων καταναγκασμού και των προϋποθέσεων χρήσης τους.

Μια επιχείρηση οργανωμένη με τέτοιο τρόπο θα ονομάζεται «*υπηρεσία*».

«Υπηρεσίες», με αυτή την έννοια, υπάρχουν σε μεγάλες ιδιωτικές μονάδες εκμετάλλευσης, σε κόμματα, σε στρατεύματα, ακριβώς όπως στο «κράτος» και στην «εκκλησία». «Υπηρεσιακή σχέση», με την έννοια αυτής της ορολογίας, είναι επίσης ο εκλεγμένος πρόεδρος κράτους (ή το υπουργικό συμβούλιο ή το συμβούλιο των εκλεγμένων λαϊκών «αντιπροσώπων»). Οι κατηγορίες, όμως, αυτές δεν μας ενδιαφέρουν ακόμη. Δεν έχει *κάθε* υπηρεσία με την ίδια έννοια «διατακτικές εξουσίες»: αλλά ο διαχωρισμός αυτός δεν μας ενδιαφέρει εδώ.

Σε αυτές τις κατηγορίες προστίθενται:

3. η αρχή της *ιεραρχίας των αξιωμάτων*, δηλαδή η οργάνωση σταθερών ελεγκτικών και εποπτικών υπαλληλικών οργάνων για κάθε υπαλληλία με το δικαίωμα της επίκλησης ή της διαμαρτυρίας από τους υφισταμένους προς τους προϊσταμένους. Στην περίπτωση αυτή λύνεται με διαφοροποιημένο τρόπο το ζήτημα, εάν και πότε η αρμόδια αρχή της διαμαρτυρίας αντικαθιστά η ίδια την αντίστοιχη ρύθμιση με μία «ορθή», ή το αναθέτει στην υποκείμενη σε αυτή θέση για την οποία και έχει εκφραστεί διαμαρτυρία.

4. Οι «κανόνες» σύμφωνα με τους οποίους ασκείται δραστηριότητα μπορούν να είναι:

- α) τεχνικές προδιαγραφές –
β) κανόνες προτύπων [Normen]⁴.

Για την εφαρμογή τους και στις δύο περιπτώσεις, προς πλήρη ορθολογισμό, είναι απαραίτητη η *εξειδικευμένη εκπαίδευση*. Κατά κανόνα λοιπόν, για τη συμμετοχή στο διοικητικό επιτελείο ενός συνδέσμου μπορεί να γίνει αποδεκτός μόνον εκείνος που αποδεδειγμένα διαθέτει εξειδικευμένη εκπαίδευση και μπορεί να τοποθετηθεί ως *υπάλληλος*. Οι «υπάλληλοι» αποτελούν το τυπικό διοικητικό επιτελείο ορθολογικών συνδέσμων, είτε αυτοί είναι πολιτικοί, ιεροκρατικοί, οικονομικοί (ιδιαίτερα: κεφαλαιοκρατικοί), είτε άλλου είδους.

5. (Σε περίπτωση ορθολογικότητας) ισχύει ο πλήρης διαχωρισμός του διοικητικού επιτελείου από τα μέσα διοίκησης και παραγωγής. Οι υπάλληλοι, οι απασχολούμενοι και οι εργαζόμενοι του διοικητικού επιτελείου δεν βρίσκονται σε κατοχή των αντικειμενικών μέσων διοίκησης και προμήθειας, αλλά τα λαμβάνουν σε φυσική ή χρηματική μορφή και υπόκεινται σε απολογισμό. Ισχύει η αρχή του πλήρους διαχωρισμού της διοικητικής (επιχειρηματικής) παρουσίας (ή του κεφαλαίου) από την ιδιωτική παρουσία (νοικοκυριό) και του τόπου διοικητικής απασχόλησης (γραφείο) από τον τόπο κατοικίας.

6. Σε περίπτωση πλήρους ορθολογικότητας εκλείπει κάθε ιδιοποίηση της θέσης αξιώματος από τον κάτοχό της. Εκεί όπου συγκροτείται ένα «δικαίωμα» στο «αξίωμα» (όπως, για παράδειγμα, στους δικαστές και, προσφάτως, σε αυξανόμενα μέρη της δημοσιούπαλληλίας αλλά και του εργατικού κόσμου), δεν αποσκοπεί κατά κανόνα στην ιδιοποίηση [του αξιώματος] από τον υπάλληλο, αλλά στη διασφάλιση της καθαρά αντικειμενικής («ανεξάρτητης») εργασίας του στο αξίωμα, η οποία δεσμεύεται μόνον από πρότυπους κανόνες.

7. Ισχύει η αρχή της *τήρησης φακέλων* της διοίκησης, ακόμη και εκεί όπου η προφορική συνεννόηση είναι κατ' ουσίαν κανόνας ή ακόμη και επιταγή: τουλάχιστον οι προκαταρκτικές επαφές και αιτήσεις καθώς και οι τελικές αποφάσεις, οδηγίες και επιταγές όλων των ειδών

4. Ο διαχωρισμός μεταξύ Regel (κανόνων εν πολλοίς τεχνικής υφής) και Normen (κανόνων δεοντολογικής υφής) παίζει σημαντικό ρόλο στη βεμπεριανή έκθεση των κατηγοριών και ιδιαίτερα των μορφών πολιτικής εξουσίας. Εφεξής στο κείμενο –και επίσης στον τέταρτο και τον πέμπτο τόμο– ο όρος *κανόνες* θα υπονοεί τον όρο *Regel* και ο όρος *πρότυποι κανόνες* τον όρο *Norm*.

έχουν *γραφτή* μορφή. Από το συνδυασμό τήρησης φακέλων και διαρκούς επιχείρησης μέσω *υπαλλήλων* προκύπτει: το *γραφείο*, ως το κεντρικό σημείο κάθε σύγχρονου συνδεσμικού πράττειν.

8. Η νόμιμη εξουσία μπορεί να λάβει πολύ διαφορετικές μορφές, για καθεμιά από τις οποίες θα γίνει αργότερα λόγος. Για το λόγο αυτό, στις ακόλουθες παραθέσεις θα αναλυθεί ιδεοτυπικά μόνον η συχνότερη καθαρά *εξουσιαστική* δομή του *διοικητικού* επιτελείου: της «υπαλληλίας», της «γραφειοκρατίας».

Το ότι το είδος του διευθύνοντος δεν λαμβάνεται υπόψη, εξηγείται από συνθήκες που θα γίνουν αργότερα κατανοητές. Σημαντικοί τύποι ορθολογικής εξουσίας ανήκουν *τυπικά*, ως προς το διευθυντή τους, σε άλλους τύπους (κληρονομικό χάρισμα: κληρονομική μοναρχία, χαρισματική εξουσία: δημοψηφισματικός πρόεδρος), ενώ άλλοι είναι μεν σε σημαντικό βαθμό *υλικά* ορθολογικοί, αλλά συγκροτούνται στο ενδιάμεσο μεταξύ γραφειοκρατίας και χαρισματικής εξουσίας (υπουργική διακυβέρνηση), ενώ άλλοι πάλι διευθύνονται από τους (χαρισματικούς ή γραφειοκρατικούς) διευθυντές *άλλων* συνδέσμων (από τα «κόμματα» στα κομματικά υπουργεία). Ο τύπος του ορθολογικού, νόμιμου διοικητικού επιτελείου είναι ικανός προς παγκόσμια εξάπλωση, και είναι *αυτός* που είναι *σημαντικός* για την καθημερινότητα. Διότι στην *καθημερινότητα* η εξουσία είναι πρωτογενώς: *διοίκηση*.

1ezal

4. *Νόμιμη εξουσία: καθαρός τύπος μέσω γραφειοκρατικού διοικητικού επιτελείου (συνέχεια)*

Ο καθαρότερος τύπος νόμιμης εξουσίας είναι εκείνος [που ασκείται] μέσω *γραφειοκρατικού διοικητικού επιτελείου*. Μόνον ο διευθυντής του συνδέσμου κατέχει την εξουσιαστική του θέση λόγω ιδιοποίησης ή λόγω εκλογής ή καθορισμένης διαδοχής. Αλλά και οι δικές του «εξουσιαστικές δικαιοδοσίες» είναι «αρμοδιότητες». Το σύνολο του διοικητικού *επιτελείου* αποτελείται, στον καθαρότερο τύπο, από *μεμονωμένους υπαλλήλους* (μονοκρατία, σε αντίθεση προς τη «συναδελφικότητα» για την οποία θα γίνει αργότερα λόγος), οι οποίοι

1. είναι *προσωπικά* ελεύθεροι και υπακούν μόνον σε *αντικειμενικά* καθήκοντα του αξιώματος, 2. εντάσσονται σε σταθερή *ιεραρχία* αξιωμάτων,

3. διαθέτουν σταθερές *υπηρεσιακές αρμοδιότητες*,

4. *διορίζονται* (δεν εκλέγονται) βάσει συμβολαίου, δηλαδή (καταρχήν) στη βάση ελεύθερης επιλογής, σύμφωνα με

5. *εξειδικευμένη ικανότητα* – στην πλέον ορθολογική περίπτωση: ικανότητα που πιστοποιείται μέσω εξετάσεων και βεβαιώνεται μέσω διπλώματος –

6. αμείβονται με σταθερούς μισθούς σε *χρήμα*, συνήθως με δικαίωμα συνταξιοδότησης, υπό συνθήκες παραίτησης ενίοτε (ιδιαίτερα σε ιδιωτικές επιχειρήσεις) και από τον κύριο, αλλά πάντα ανακλητές από τον υπάλληλο· ο μισθός αυτός υπολογίζεται αρχικά σύμφωνα με το βαθμό στην ιεραρχία, παράλληλα σύμφωνα με την υπευθυνότητα της θέσης και, κατά τα άλλα, σύμφωνα με την αρχή του «νομικοταξικού γοήτρου» (βλ. κεφ. IV),

7. ασκούν το αξίωμά τους ως κύριο *επάγγελμα*,

8. βλέπουν να «ανοίγεται» μπροστά τους μια σταδιοδρομία, σύμφωνα με την αρχαιότητα ή με τις υπηρεσίες ή και με τα δύο, εξαρτώμενη από την κρίση των προϊσταμένων,

9. εργάζονται υπό πλήρη «διαχωρισμό από τα διοικητικά μέσα» και χωρίς ιδιοποίηση της υπηρεσιακής θέσης,

10. και υπόκεινται σε αυστηρή, ενιαία υπηρεσιακή *πειθαρχία* και έλεγχο.

Η οργάνωση αυτή είναι καταρχήν εξίσου εφαρμόσιμη σε επιχειρήσεις που ακολουθούν σκοπούς ιδιωτικής επικέρδειας ή αγαθοεργίας, ή άλλους, ιδιωτικούς, ιδεώδεις ή υλικούς σκοπούς, και μπορεί επίσης να εντοπιστεί στην ιστορία (με μεγάλη ή μικρή προσέγγιση προς τον καθαρό τύπο).

1. Για παράδειγμα, η γραφειοκρατία σε ιδιωτικές κλινικές είναι καταρχήν η ίδια όπως σε νοσοκομειακά ιδρύματα ή σε εκκλησιαστικά νοσοκομεία. Η σύγχρονη λεγόμενη «καπλανοκρατία»: η απαλλοτρίωση των παλαιών εκκλησιαστικών προσοδευμάτων που ήταν ευρύτατα ιδιοποιημένα [από μεμονωμένα άτομα]⁵, αλλά επίσης η οικουμενι-

5. Ο όρος *Kaplan* που χρησιμοποιεί ο Weber (εξού και η *Kaplanokratie*) έχει την ιστορική του προέλευση στον *capellanus* (*clericus de capella*), τον αυλικό ιερέα στη δυναστεία των Καρολιδών. Ο όρος –που απαντά για πρώτη φορά το 741– προέρχεται από την *capella* ή *capra* και υποδηλώνει τον κληρικό που φύλαγε το μανδύα του Αγίου Μαρτίνου και αργότερα τα βασιλικά ιερά κειμήλια. Με την ιδιότητα αυτή ο καπλάνος αποτελούσε μέλος της βασιλικής ακολουθίας, ενώ σταδιακά ο ρόλος του επεκτάθηκε σε διοικητικές και διπλωματικές υπηρεσίες. Οι καπλάνοι είχαν συνήθως το βαθμό του ηγουμένου ή του επισκόπου. Ο θεσμός των παπικών καπλάνων κατά πάσα πιθανότητα έχει συγκροτηθεί γύρω στο 1000 με πρότυπο τους βασιλικούς καπλάνους, και παγιώνεται στο δεύτερο μισό του 11ου αιώνα. Οι καπλάνοι ζούσαν σε

κή επισκοπική εξουσία (ως τυπική οικουμενική «αρμοδιότητα») και το [παπικό] αλάθητο (λειτουργώντας ως υλική οικουμενική «αρμοδιότητα», μόνον «από καθέδρας», στο *αξίωμα*, δηλαδή υπό τον τυπικό διαχωρισμό του «αξιώματος» και της «ιδιωτικής» δραστηριότητας) είναι τυπικά γραφειοκρατικά φαινόμενα. Επίσης, το ίδιο είναι η μεγαλοκεφαλαιοκρατική επιχείρηση, τόσο περισσότερο όσο μεγαλύτερη, και όχι λιγότερο η *κομματική* επιχείρηση (για την οποία θα γίνει ξεχωριστά λόγος) ή ο σύγχρονος γραφειοκρατικός *στρατός* που διευθύνεται από στρατιωτικούς *υπαλλήλους* ονόματι «αξιωματικούς».

2. Η γραφειοκρατική εξουσία ασκείται με την καθαρότερη μορφή εκεί όπου αποκτά καθαρή μορφή η αρχή του *διορισμού* των υπαλλήλων. Μια *ιεραρχία* εκλεγόμενων υπαλλήλων δεν υπάρχει με την ίδια έννοια όπως η ιεραρχία των διοριζόμενων υπαλλήλων: ήδη η πειθαρχία δεν δύναται, βεβαίως, ούτε καν να προσεγγίσει την ίδια αυστηρότητα, πράγμα για το οποίο επιάρεται ο κατώτερος εκλεγόμενος υπάλληλος όπως και ο ανώτερος, και όπου οι πιθανότητές του δεν εξαρτώνται από τη *δική του* κρίση (για τους εκλεγόμενους υπαλλήλους βλ. παρ. 14).

3. Η *προσλήψη* μέσω *συμβολαίου*, δηλαδή η ελεύθερη επιλογή, είναι *ουσιώδης* στη σύγχρονη γραφειοκρατία. Εκεί όπου λειτουργούν *ανελεύθεροι* υπάλληλοι (δούλοι, *ministeriales*⁶) σε ιεραρχική διάρθρωση και με αντικειμενικές αρμοδιότητες, δηλαδή με τυπικά γραφειοκρατικό τρόπο, θα μιλάμε για «πατρογονική γραφειοκρατία».

4. Ο βαθμός των ειδικών ικανοτήτων βρίσκεται σε διαρκή ανάπτυξη στη γραφειοκρατία. Ακόμη και ο υπάλληλος του κόμματος ή του συνδικάτου χρειάζεται την *εξειδικευμένη* (εμπειρικά αποκτηθείσα) γνώση. Το ότι οι σύγχρονοι «πουργοί» και «πρόεδροι κρατών» είναι οι μοναδικοί «υπάλληλοι» για τους οποίους δεν απαιτείται *καμία* εξειδικευμένη ικανότητα αποδεικνύει: ότι είναι υπάλληλοι μόνον με την *τυπική* και όχι

ιδιαίτερο παλάτι στο Λατερανό (*capellani commensales* σε αντίθεση προς τους *capellani honores* που ζούσαν εκτός Ρώμης) και κατείχαν συγκεκριμένα προσοδεύματα, ενώ από τον 13ο αιώνα ήταν δραστήριοι σε νομικές, δικαστικές και διοικητικές υποθέσεις της παπικής αυλής.

6. Ο θεσμός των *ministeriales* –ονομασία την οποία ο Weber χρησιμοποιεί ευρέως στην παράθεσή του– διαπερνά την κοινωνική ιστορία του γερμανικού μεσαίωνα. Με το όνομα αυτό χαρακτηρίζονταν αρχικά οι *ruer regis*, οι εξαρτημένοι βασιλικοί ακόλουθοι που διορίζονταν σε στρατιωτικά αξιώματα, και αργότερα αποκτούσαν τιμάρια. Οι *ministeriales* διαμορφώνονται ως νομοκατεστημένη τάξη στην καμπί του 10ου-11ου αιώνα. Παρά την αναρρίχσή τους σε νομοκατεστημένη τάξη, εξακολουθούν να υφίστανται ίχνη της δέσμευσης και της εξάρτησής τους (φέρ' ειπείν, όσον αφορά το δικαίωμα γάμου με ελεύθερη γυναίκα, το δικαίωμα απόκτησης ιπποτικού τίτλου κ.ά.). Από τον 13ο αιώνα αναμειγνύονται αφενός με τους κατώτερους ευγενείς και αφετέρου με τα στρώματα των πόλεων. Δεδομένου ότι ο Max Weber διατηρεί τη λατινική ονομασία, ακολουθείται εδώ η αντίστοιχη πρωτογενής διατύπωση.

Ας σημειωθεί εδώ εφάπαξ ότι στον πέμπτο τόμο απαντούν διεξοδικές και πολυσχιδείς αναλύσεις για τους εννοιολογικούς καθορισμούς που παρατίθενται στο παρόν κεφάλαιο· οι παραπομπές που γίνονται εδώ είναι μεμονωμένες και αφορούν άμεσες αντιστοιχίες των θεματικών.

με την υλική έννοια, ακριβώς όπως ο «γενικός διευθυντής» μιας μεγάλης, ιδιωτικής, μεταφορικής εταιρείας. Ο δε κεφαλαιοκράτης επιχειρηματίας έχει πλήρη ιδιοποίηση [όσον αφορά τη θέση του], όπως και ο «μονάρχης». Η γραφειοκρατική εξουσία έχει λοιπόν αναπόφευκτα στην κορυφή της ένα τουλάχιστον όχι καθαρά γραφειοκρατικό στοιχείο. Αποτελεί κατηγορία της εξουσίας μόνον μέσω ενός ιδιαίτερου διοικητικού επιτελείου.

5. Ο σταθερός μισθός είναι η κανονική κατάσταση. (Ιδιοποιημένα έσοδα τελών θα τα ονομάζουμε «προσόδους»: επ' αυτής της έννοιας βλ. παρ. 8.) Το ίδιο ισχύει και για τον χρηματικό μισθό. Δεν είναι κάτι ουσιώδες για την έννοια, αλλά αντιστοιχεί με την καθαρότερη μορφή στον τύπο. (Απολαβές σε είδος έχουν χαρακτήρα «προσόδου». Η πρόσδος είναι κατά κανόνα κατηγορία της ιδιοποίησης ποριστικών δυνατοτήτων και θέσεων.) Αλλά οι μεταβάσεις είναι εδώ τελείως ρευστές, όπως δείχνουν ακριβώς τέτοια παραδείγματα. Οι ιδιοποιήσεις λόγω μίσθωσης, εξαγοράς ή ενεχυρίασης του αξιώματος ανήκουν σε άλλη κατηγορία από αυτήν της καθαρής γραφειοκρατίας (βλ. παρ. 7α, 3 στο τέλος).

6. «Αξιώματα» ως «παράλληλη απασχόληση» και, ιδιαίτερα, «τιμητικά αξιώματα» ανήκουν σε κατηγορίες που θα αναλυθούν αργότερα (βλ. παρ. 19 κ.ε.). Ο τυπικός «γραφειοκρατικός» υπάλληλος είναι υπάλληλος κύριας απασχόλησης.

7. Ο διαχωρισμός από τα διοικητικά μέσα πραγματοποιείται ακριβώς με την ίδια έννοια στη δημόσια και στην ιδιωτική γραφειοκρατία (για παράδειγμα, στη μεγαλοκεφαλαιοκρατική επιχείρηση).

8. Οι συναδελφικές «υπηρεσίες» θα αναλυθούν αργότερα (βλ. παρ. 15). Βρίσκονται σε άκρως φθίνουσα εξέλιξη προς όφελος της ουσιαστικά, αλλά συνήθως και τυπικά, μονοκρατικής διεύθυνσης (για παράδειγμα, οι συναδελφικές «κυβερνήσεις» στην Πρωσία έχουν υποχωρήσει προ πολλού απέναντι στον μονοκρατικό πρόεδρο της κυβέρνησης). Καθοριστικό γι' αυτό είναι το συμφέρον για διοίκηση ταχεία, μονοσήμαντη και, συνεπώς, ελεύθερη από συμβιβασμούς και μεταβολές απόψεων της πλειοψηφίας.

9. Είναι, βεβαίως, αυτονόητο ότι οι σύγχρονοι αξιωματικοί είναι μια κατηγορία διορισμένων υπαλλήλων με νομικοταξικά χαρακτηριστικά, για τα οποία θα γίνει αλλού λόγος (κεφ. IV), τελείως αντίθετα αφενός από τους εκλεγμένους αρχηγούς, αφεντέρου από τους χαρισματούχους κοντοτιέρους (βλ. παρ. 10), τρίτον, από τους αξιωματικούς κεφαλαιοκρατικών επιχειρήσεων (μισθοφορικοί στρατοί) και, τέταρτον, από τους εξαγοραστές θέσεων αξιωματικών (βλ. παρ. 7α στο τέλος). Οι μεταβάσεις μπορεί να είναι ρευστές. Οι πατρογονικοί «υπηρέτες», διαχωρισμένοι από τα μέσα διοίκησης, όπως και οι επιχειρηματίες του κεφαλαιοκρατικού στρατεύματος, υπήρξαν πρόδρομοι της σύγχρονης γραφειοκρατίας, όπως άλλωστε συχνά και οι ιδιωτικοί κεφαλαιοκρατικοί επιχειρηματίες. Επ' αυτού θα γίνουν αργότερα λεπτομερείς παραθέσεις.

5. Η γραφειοκρατική-μονοκρατική διοίκηση

Η καθαρά γραφειοκρατική διοίκηση, δηλαδή: η γραφειοκρατική-μονοκρατική και με τήρηση φακέλων διοίκηση, είναι, σύμφωνα με κάθε εμπειρία, η πλέον ολοκληρωμένη μορφή άσκησης εξουσίας όσον αφο-

ρά την ακρίβεια, τη σταθερότητα, την πειθαρχία, την αυστηρότητα και τη φερεγγυότητα, δηλαδή: την υπολογισιμότητα για τον εξουσιαστή όσο και για τους [αντίστοιχους] ενδιαφερομένους, [όσον αφορά περαιτέρω] την ένταση και την έκταση της απόδοσης, την τυπικά οικουμενική εφαρμοσιμότητα σε όλα τα καθήκοντα, και [αντιστοιχεί] καθαρά τεχνικά στον ανώτατο βαθμό απόδοσης: δηλαδή υπό όλες αυτές τις έννοιες: είναι η τυπικά ορθολογικότερη μορφή άσκησης εξουσίας. Η εξέλιξη των «νεωτεριστικών» μορφών συνδέσμων σε όλα τα πεδία (κράτος, εκκλησία, στρατός, οικονομική εκμετάλλευση, σύνδεσμος φορέων συμφερόντων, ένωση, ίδρυμα και οτιδήποτε άλλο) είναι απλώς ταυτόσημη με την ανάπτυξη και τη διαρκή αύξηση της γραφειοκρατικής διοίκησης: η συγκρότησή της είναι, για παράδειγμα, το αρχικό κύτταρο του σύγχρονου δυτικού κράτους. Δεν θα έπρεπε να εξαπατηθεί κανείς ούτε στιγμή από όλες τις φαινομενικά αντίρροπες συνθήκες, είτε αυτές είναι συναδελφικές αντιπροσωπείες συμφερόντων είτε κοινοβουλευτικές επιτροπές, είτε «συμβουλιακές δικτατορίες», είτε τιμητικοί [άμισθοι] υπάλληλοι, είτε ερασιτέχνες δικαστές ή ό,τι άλλο (και, τέλος, από τη διακωμώδηση του «Αγίου Γραφειοκράτη»), για το γεγονός ότι κάθε διαρκής εργασία διενεργείται από υπαλλήλους σε γραφεία. Ο συνολικός μας καθημερινός βίος περικλείεται σ' αυτό το πλαίσιο. Διότι εάν η γραφειοκρατική διοίκηση είναι παντού η —ceteris paribus!— τυπικά-τεχνικά ορθολογικότερη, τότε σήμερα είναι για τις ανάγκες της μαζικής διοίκησης απλυστατα αναπόφευκτη. Υπάρχει μόνον η δυνατότητα επιλογής μεταξύ «εγκραφειοκρατισμού» και «ερασιτεχνισμού» της διοίκησης, και το μεγάλο μέσο ανωτερότητας της γραφειοκρατικής διοίκησης είναι: η εξειδικευμένη γνώση, ο αναντικατάστατος χαρακτήρας της οποίας καθορίζεται από τη σύγχρονη τεχνική και την οικονομική διοργάνωση της προμήθειας αγαθών, τελείως ανεξάρτητα εάν αυτή η τελευταία είναι κεφαλαιοκρατικά ή —κάτι το οποίο, εάν έπρεπε να επιτευχθεί ίση τεχνική απόδοση, θα σήμαινε μόνον απίστευτη διάγκωση της σημασίας της εξειδικευμένης γραφειοκρατίας— σοσιαλιστικά οργανωμένη. Ακριβώς όπως οι κυβερνώμενοι μπορούν να αντισταθούν σε μια υπάρχουσα γραφειοκρατική εξουσία κατά κανόνα μόνον μέσω συγκρότησης μιας δικής τους αντι-οργάνωσης, η οποία θα ήταν εξίσου εκτεθειμένη σε εγκραφειοκρατισμό, έτσι είναι δεσμευμένος και ο γραφειοκρατικός μηχανισμός αυτός καθ' εαυτόν στην περαιτέρω λειτουργία του από έντονα συμφέροντα υλικού και καθαρά αντικειμενικού, δηλαδή ιδεώδους,

είδους: χωρίς αυτόν, σε μία κοινωνία με *διαχωρισμό* του υπαλλήλου, του εργαζομένου, του εργάτη από τα διοικητικά μέσα, και με το αναντικατάστατο της *πειθαρχίας* και της *εξάσκησης*, θα έπαινε η δυνατότητα επιβίωσης για όλους όσοι δεν βρίσκονται σε κατοχή των μέσων διαβίωσης (όπως βρίσκονται οι αγρότες). [Ο μηχανισμός αυτός] συνεχίζει, κατά κανόνα, να λειτουργεί περαιτέρω για τις επαναστατικές δυνάμεις που ανήλθαν στην εξουσία, όπως και για τις κατοχικές δυνάμεις του εχθρού, ακριβώς όπως μέχρι τότε για τη νόμιμη κυβέρνηση. Πάντα υπάρχει το ερώτημα: *Ποιος εξουσιάζει τον υφιστάμενο γραφειοκρατικό μηχανισμό; Και πάντα, η κυριαρχία του από τον ανειδίκευτο είναι μόνον περιορισμένα δυνατή: Ο εξειδικευμένος μυστικοσύμβουλος είναι μακροπρόθεσμα ανώτερος από τον ανειδίκευτο, όσον αφορά την επιβολή της βούλησής του. Η ανάγκη για διαρκή, αυστηρή, εντατική και υπολογιστική διοίκηση, όπως τη γέννησε ιστορικά η κεφαλαιοκρατία –όχι μόνον αυτή, αλλά σαφώς και αναμφισβήτητα: προπάντων αυτή–, καθώς δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς αυτήν, και την οποία θα έπρεπε απλώς να αναλάβει και να αυξήσει κάθε ορθολογικός σοσιαλισμός, καθορίζει αυτόν το χαρακτήρα πεπωμένου της γραφειοκρατίας ως του πυρήνα κάθε μαζικής διοίκησης. Ο μοναδικός που θα μπορούσε να της ξεφύγει θα ήταν η *μικρή* (πολιτική, ιεροκρατική, ενωσιακή, οικονομική) επιχείρηση. Όπως η κεφαλαιοκρατία, στο σημερινό της εξελικτικό στάδιο, απαιτεί τη γραφειοκρατία –αν και οι δυο τους αναπτύχθηκαν από διαφορετικές ιστορικές ρίζες– αποτελεί και αυτή την ορθολογικότερη οικονομική βάση, καθώς διαθέτει τα αναγκαία χρηματικά μέσα, στην οποία βάση μπορεί να υπάρξει η δεύτερη στην πλέον ορθολογική της μορφή.*

Παράλληλα με τις δημοσιονομικές προϋποθέσεις ισχύουν για τη γραφειοκρατική διοίκηση *ουσιαστικά* συνθήκες κυκλοφοριακής τεχνικής. Η ακριβειά της απαιτεί σιδηρόδρομο, τηλέγραφο, τηλέφωνο και είναι όλο και περισσότερο δεσμευμένη από αυτά. Επιτούτου δεν θα μπορούσε να αλλάξει τίποτε μια σοσιαλιστική οργάνωση. Το ερώτημα είναι (βλ. κεφ. II, παρ. 12) εάν αυτή ο οργάνωση θα ήταν σε θέση να συγκροτήσει παρόμοιες συνθήκες για μια *ορθολογική*, και αυτό θα σήμαινε *ιδιαίτερα* γι' αυτήν: αυστηρά γραφειοκρατική, διοίκηση σύμφωνα με ακόμη ισχυρότερους τυπικούς κανόνες, από ό,τι η κεφαλαιοκρατική οργάνωση. Εάν όχι – τότε θα υφίστατο εδώ και πάλι μία από εκείνες τις μεγάλες ανορθολογικότητες: μία αντινομία της τυπικής και υλικής ορθολογικότητας, από τις πολλές που διαπιστώνει η κοινωνιολογία.

Γραφειοκρατική διοίκηση σημαίνει: εξουσία μέσω γνώσης: αυτός είναι ο ιδιαίτερα ορθολογικός, βασικός της χαρακτήρας. Πέρα από την τεράστια θέση δύναμης που της παρέχει η *εξειδικευμένη* γνώση, η γραφειοκρατία (ή ο εξουσιαστής που τη χρησιμοποιεί) έχει την τάση να αυξάνει περαιτέρω τη δύναμή της μέσω της *υπηρεσιακής* γνώσης: γνώσεις δεδομένων που αποκτώνται μέσω υπηρεσιακής συναλλαγής ή μέσω «τήρησης φακέλων». Η έννοια του «υπηρεσιακού απορρήτου», η οποία δεν είναι [μεν] αποκλειστικά αλλά σίγουρα είναι ιδιαίτερα γραφειοκρατική –και η οποία ως προς την εξειδικευμένη γνώση έχει παρόμοια σχέση όπως τα εμπορικά μυστικά απέναντι στα τεχνικά– πηγάζει από αυτή την τάση επέκτασης της δύναμης.

Ανώτερος από τη γραφειοκρατία όσον αφορά τη γνώση: εξειδικευμένη γνώση και γνώση δεδομένων, εντός του δικού του πεδίου ενδιαφέροντος, είναι κατά κανόνα *μόνον*: ο φορέας ιδιωτικών επικερδών συμφερόντων. Δηλαδή: ο κεφαλαιοκράτης επιχειρηματίας. Είναι ο *μοναδικός* φορέας που είναι πραγματικά *απρόσβλητος* (τουλάχιστον σχετικά) απέναντι στον αναπόφευκτο χαρακτήρα της γραφειοκρατικής, ορθολογικής εξουσίας της γνώσης. Όλοι οι υπόλοιποι έχουν ολισθήσει αναπόφευκτα σε *μαζικούς* συνδέσμους γραφειοκρατικής κυριαρχίας, ακριβώς όπως έχουν υπαχθεί στην εξουσία της αντικειμενικής μηχανής ακριβείας στο πεδίο της μαζικής παραγωγής αγαθών.

Από κοινωνική άποψη η γραφειοκρατική εξουσία σημαίνει γενικά:

1. την τάση προς *ισοπέδωση* προς όφελος της γενικής δυνατότητας στελέχωσης από φορείς πιστοποιημένης *εξειδικευμένης* γνώσης,
2. την τάση για *πλουτοκρατία* προς όφελος της όσο το δυνατόν μακράς (συχνά μέχρι το τέλος της τρίτης δεκαετίας του βίου) *εξειδικευμένης εκπαίδευσης*,
3. την κυριαρχία του τυπικού, *απρόσωπου χαρακτήρα*: ο ιδεατός υπάλληλος ασκεί την υπηρεσία του *sine ira et studio*, άνευ μίσους και εμπάθειας, συνεπώς άνευ «αγάπης» και «ενθουσιασμού», υπό την πίεση απλών εννοιών *καθήκοντος*: χωρίς «διακρίσεις προσώπων», με τυπικά όμοιο τρόπο για τον «καθένα», δηλαδή για τον κάθε ενδιαφερόμενο που βρίσκεται στην ίδια *πραγματική* θέση.

Όπως, όμως, ο εκγραφειοκρατισμός γεννά νομικοταξική ισοπέδωση (σύμφωνα με τη συνήθη τάση της, που αποδεικνύεται και ιστορικά ως τέτοια), έτσι προωθεί, αντιστρόφως, κάθε κοινωνική ισοπέδωση τον εκγραφειοκρατισμό, εφόσον παραμερίζει τους *νομικοταξικούς*

εξουσιαστές, λόγω ιδιοποίησης των διοικητικών μέσων και της διοικητικής εξουσίας, όπως παραμερίζει προς όφελος της «ισότητας» και τους αξιωματούχους που μέσω νομής ασκούν τη διοίκηση ως «τιμητική» ή «παράλληλη» ενασχόληση· ο εκγραφειοκρατισμός είναι παντού η αναπόφευκτη σκιά της εξαπλούμενης «μαζικής δημοκρατίας» – πράγμα για το οποίο θα μιλήσουμε σε άλλο πλαίσιο.

Γενικά μιλώντας, το συνηθισμένο «πνεύμα» της ορθολογικής γραφειοκρατίας είναι:

1. ο φορμαλισμός, που απαιτείται προπάντων για τη διασφάλιση προσωπικών βιοτικών πιθανοτήτων από φορείς συμφερόντων οποιουδήποτε είδους – διότι αλλιώς η συνέπεια θα ήταν η αυθαιρεσία, ενώ ο φορμαλισμός είναι η γραμμή της ήσυχης προσπάθειας. Κατ' επίφαση, αλλά εν μέρει και πραγματικά, σε αντίφαση προς την τάση αυτού του είδους συμφερόντων βρίσκεται,

2. η ροπή των υπαλλήλων προς υλική-ωφελιμιστική διαχείριση των διοικητικών τους έργων στην υπηρεσία των ωφελούμενων κυβερνωμένων. Εντούτοις, αυτός ο υλικός ωφελιμισμός είθισται να εκφράζεται στην κατεύθυνση απαίτησης αντίστοιχων κανονισμών – και πάλι από την πλευρά τους: τυπικών και στο σύνολό τους τυπικά διαχειριζόμενων. (Περισσότερα επ' αυτού στην κοινωνιολογία του δικαίου.) Η τάση αυτή για υλική ορθολογικότητα βρίσκει υποστήριξη από όλους εκείνους τους κυβερνωμένους οι οποίοι δεν ανήκουν στο στρώμα των φορέων συμφερόντων, που αναφέρεται στον αριθμό 1, και ενδιαφέρεται για τη «διασφάλιση» κεκτημένων πιθανοτήτων. Η προβληματική που προκύπτει από εδώ ανήκει στη θεωρία της «δημοκρατίας».

Αντωνίου

3. Η ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ

6. Παραδοσιακή εξουσία

Μια εξουσία θα ονομάζεται παραδοσιακή όταν η νομιμότητά της στηρίζεται και είναι αντικείμενο πίστης στη βάση της ιερότητας παλαιόθεν («ανέκαθεν υφιστάμενων») οργανώσεων και εξουσιών. Ο εξουσιαστής (ή: οι εξουσιαστές) καθορίζονται μέσω παραδοσιακών κανόνων. Η υπακοή που τους παρέχεται στηρίζεται στην ιδιάζουσα τιμή που τους αποδίδει η παράδοση. Στην απλούστερη περίπτωση, ο εξουσιαστικός σύνδεσμος είναι πρωτογενώς ένας σύνδεσμος ευσέβειας που καθορίζε-

ται από κοινή εκπαίδευση. Ο εξουσιαστής δεν είναι «προϊστάμενος» αλλά προσωπικός κύριος, το διοικητικό επιτελείο δεν αποτελείται πρωτογενώς από «υπαλλήλους» αλλά από προσωπικούς «υπηρέτες», οι κυβερνώμενοι δεν είναι «μέλη» του συνδέσμου αλλά είτε 1. «παραδοσιακοί σύντροφοι» (παρ. 7α), είτε 2. «υπήκοοι». Οι σχέσεις του διοικητικού επιτελείου προς τον κύριο δεν καθορίζονται από αντικειμενικό υπηρεσιακό καθήκον αλλά από προσωπική υπηρετική πίστη.

Η υπακοή δεν στρέφεται σε θεσπίσματα, αλλά στο πρόσωπο που καλείται από την παράδοση ή από τον παραδοσιακά ορισμένο εξουσιαστή, και του οποίου οι διαταγές είναι νομιμοποιημένες υπό δύο προοπτικές:

α) εν μέρει μέσω της παράδοσης που καθορίζει μονοσήμαντα το περιεχόμενο των επιταγών, και μέσω του νοήματος και του εύρους τους που είναι αντικείμενα πίστης, ώστε η υπέρβαση των παραδοσιακών ορίων από τον εξουσιαστή μπορεί να καταστεί επικίνδυνη για την ίδια του τη θέση,

β) εν μέρει μέσω της απεριόριστης αυθαιρεσίας του κυρίου, τα αντίστοιχα όρια της οποίας επισημαίνει η παράδοση.

Η παραδοσιακή αυτή αυθαιρεσία στηρίζεται πρωτογενώς στον καταρχήν απεριόριστο χαρακτήρα της υπακοής που εκδηλώνεται μέσω του καθήκοντος ευσέβειας.

Υφίσταται λοιπόν το διπλό βασίλειο:

α) του εξουσιαστικού πράττειν που είναι υλικά δεσμευμένο από την παράδοση,

β) του εξουσιαστικού πράττειν που είναι υλικά αδέσμευτο από την παράδοση.

Εντός του δευτέρου ο κύριος μπορεί να επιδείξει «εύνοια», σύμφωνα με την ελεύθερή του ευμένεια ή δυσμένεια, την προσωπική του συμπάθεια και αντιπάθεια και σύμφωνα με την καθαρά προσωπική του αυθαιρεσία, η οποία εξαγοράζεται ιδιαίτερα μέσω δώρων – εδώ η πηγή των «τελών». Στο βαθμό που στην περίπτωση αυτή ενεργεί σύμφωνα με αρχές, αυτές είναι αρχές της υλικής, ηθικής επιδοκιμασίας, της δικαιοσύνης ή της ωφελιμιστικής σκοπιμότητας, όχι όμως –όπως στη νομότυπη εξουσία– τυπικές αρχές. Ο πραγματικός τρόπος της άσκησης εξουσίας προσανατολίζεται σε αυτό που συνήθως ο κύριος (και το διοικητικό του επιτελείο) δύνανται να επιτρέψουν στον εαυτό τους απέναντι στην παραδοσιακή ευπείθεια των υπηκόων, χωρίς να τους

εξωθήσουν σε αντίσταση. Η αντίσταση αυτή, όταν γεννιέται, κατευθύνεται ενάντια στο πρόσωπο του κυρίου (ή υπηρέτη) ο οποίος παραβίασε τα παραδοσιακά όρια της εξουσίας αλλά όχι ενάντια στο σύστημα ως τέτοιο («παραδοσιακή επανάσταση»).

Στον καθαρό τύπο της παραδοσιακής εξουσίας είναι αδύνατη η εμπρόθετη «συγκρότηση» δικαίου ή διοικητικών αρχών μέσω θέσπισης. Πραγματικές νέες δημιουργίες μπορούν λοιπόν να νομιμοποιηθούν μόνον ως ανέκαθεν ισχύουσες και ως αναγνωρισμένες από τη «σοφολογία»⁷. Ως μέσα προσανατολισμού για την ανεύρεση δικαίου λαμβάνονται υπόψη μόνον τεκμήρια της παράδοσης: «δεδικασμένα και προδικάσματα».

7. Παραδοσιακή εξουσία (συνέχεια)

Ο κύριος κυβερνά είτε 1. χωρίς, είτε 2. με διοικητικό επιτελείο. Για την πρώτη περίπτωση βλ. παρ. 7α, αρ. 1.

Το τυπικό διοικητικό επιτελείο μπορεί να στελεχώνεται από:

α) άτομα που συνδέονται παραδοσιακά με τον κύριο με δεσμούς ευσέβειας («πατρογονική στελέχωση»):

- α') ομοπάτορες,
- β') δούλοι,
- γ') υπάλληλοι του [δεσποτικού] οίκου, ιδιαίτερα: «ministeriales»,
- δ') πελάτες,
- ε') εναπόγραφοι,
- στ') απελεύθεροι.

β) («εξωπατρογονική στελέχωση» από:)

- α') προσωπικές σχέσεις εμπιστοσύνης (ελεύθεροι «ευνοούμενοι» κάθε είδους), ή
- β') δεσμό πίστης προς τον κύριο (ακόλουθοι), ή, τέλος,
- γ') ελεύθερους υπαλλήλους, που έχουν σχέση ευσέβειας προς τον κύριο.

7. Αναφέρεται εδώ ο όρος *Weistum*, ο οποίος αφορά ένα πλήθος πηγών δικαίου κατά το μεσαίωνα. Σύμφωνα με αυτή την άποψη, το δίκαιο είναι δεδομένο εκ των προτέρων και απλώς «ανακαλύπτονται» οι εφαρμογές του στην εκάστοτε περίπτωση από φορείς παραδοσιακής δικαστικής εξουσίας. Οι οποιοσδήποτε μετατροπές δεν γίνονται ως θεσπίσεις αλλά ως «βελτιώσεις» (*Besserungen*) των δεδομένων απόψεων.

Ως προς το (α, α') η στελέχωση των σημαντικότερων θέσεων με ομοπάτορες του κυριάρχου είναι μια διοικητική αρχή που απαντά συχνότατα στις παραδοσιακές εξουσίες.

Ως προς το (α, β'): δούλοι και (α, στ') απελεύθεροι απαντούν συχνά σε παραδοσιακές εξουσίες μέχρι και στις ανώτατες θέσεις (τέως δούλοι ως μεγάλοι βεζιρλνδες δεν ήταν κάτι σπάνιο).

Ως προς το (α, γ'): οι τυπικοί υπάλληλοι του [δεσποτικού] οίκου: τοπάρχης, σταβλάρχης, θησαυροφύλακας, αυλάρχης, οικονόμος (επόπτης των υπηρετών και, ενδεχομένως, των ακολούθων) απαντούν παντού στην Ευρώπη⁸. Στην Ανατολή απαντούν επίσης, ως ιδιαίτερα σημαντικοί, ο αρχιευνούχος (φύλακας του χαρμιού), στους νέγρους ηγεμόνες συχνά ο δήμιος, και πέραν αυτών παντού ο ηγεμονικός γιατρός, ο ηγεμονικός αστρολόγος και άλλοι ακόλουθοι.

Ως προς το (α, δ'): η βασιλική πελατεία υπήρξε στην Κίνα, όπως και στην Αίγυπτο, η πηγή του πατρογονικού υπαλληλικού σώματος.

Ως προς το (α, ε'): στρατούς δουλοπαροίκων δεν είχε μόνον η Ανατολή, αλλά επίσης και η εξουσία των Ρωμαίων ευγενών. (Η ισλαμική Ανατολή της σύγχρονης εποχής είχε στρατούς δούλων.)

Ως προς το (β, α'): η διοίκηση των «ευνοουμένων» είναι ιδιαίζον χαρακτηριστικό κάθε πατρογονικής σχέσης και αποτελεί συχνά αφορμή «παραδοσιακών επαναστάσεων» (περί της έννοιας βλ. στο τέλος της παραγράφου).

Ως προς το (β, β'): περί των «ακολούθων» θα γίνει αργότερα ιδιαίτερα λόγος.

Ως προς το (β, γ'): η γραφειοκρατία συγκροτήθηκε αρχικά στα πατρογονικά κράτη, και μάλιστα ως υπαλληλία με εξωπατρογονική στελέχωση. Αλλά αυτοί οι υπάλληλοι, όπως θα αναφερθεί παρακάτω, ήταν εν πρώτοις προσωπικοί υπηρέτες του κυρίου.

Ο καθαρός τύπος του διοικητικού επιτελείου της παραδοσιακής εξουσίας δεν διαθέτει:

- α) τη σταθερή «αρμοδιότητα», σύμφωνα με αντικειμενικούς κανόνες,
- β) τη σταθερή, ορθολογική ιεραρχία,
- γ) τον ρυθμισμένο διορισμό μέσω ελεύθερου συμβολαίου και τη ρυθμισμένη προαγωγή,
- δ) την εξειδικευμένη άσκηση (ως πρότυπο κανόνα),
- ε) (συχνά) τον σταθερό και (ακόμη συχνότερα) τον χρηματικό μισθό.

8. Τα αξιώματα που αναφέρει ο Weber: *Seneschall*, *Marschall*, *Kämmerer*, *Truchseß*, *Hausmeier*, αντιστοιχούν εν πολλοίς στα τυπικά αυλικά αξιώματα του βορειοευρωπαϊκού μεσαίωνα (βλ. λατινικές ονομασίες: *camerarius*, *senescalus*, *buticularius*, *comes stabuli*, *mansionarius*), ενώ οι αρμοδιότητες των εν λόγω θέσεων αλληλοκαλύπτονταν συχνά για πολλούς αιώνες. Για τη σημασία των αξιωμάτων αυτών στην ανάπτυξη του πατρογονικού τύπου εξουσίας, βλ. *Οικονομία και κοινωνία*, πέμπτος τόμος, 3η εν.

Ως προς το α). Στη θέση της σταθερής, αντικειμενικής αρμοδιότητας βρίσκεται ο αμοιβαίος ανταγωνισμός των αναθέσεων και των εξουσιοδοτήσεων που προέρχονται εν πρώτοις από τον κύριο, σύμφωνα με την αυθαίρετη βούλησή του, κατόπιν αποκτούν χαρακτηριστικά διάρκειας και, τέλος, τυποποιούνται παραδοσιακά, ο δε ανταγωνισμός αυτός προκαλείται ιδιαίτερα μέσω του [άλλου] ανταγωνισμού περί των 'τυχερών' εσόδων⁹ που ανήκουν τόσο στους εξουσιοδοτούμενους όσο και στον ίδιο τον κύριο κατά την άσκηση των δραστηριοτήτων τους: μέσω τέτοιων συμφερόντων συγκροτούνται συχνά για πρώτη φορά οι αντικειμενικές υπευθυνότητες και, συνεπώς, η ύπαρξη μιας «υπερησίας».

Όλοι οι εξουσιοδοτούμενοι με διαρκείς [διοικητικές] υπευθυνότητες είναι εν πρώτοις υπάλληλοι του δεσποτικού οίκου, ενώ η υπευθυνότητά τους που δεν είναι οικιακά δεσμευμένη («εξωπατρογονική») τους έχει ανατεθεί συχνά μέσω εξωτερικής, αντικειμενικής εγγύτητας προς το πεδίο δραστηριότητάς τους ή σύμφωνα με την τελείως ελεύθερη προτίμηση του κυρίου, η οποία αργότερα τυποποιείται μέσω της παράδοσης. Δίπλα στον οικιακό υπάλληλο υπήρχαν αρχικά μόνον ad hoc εξουσιοδοτούμενοι.

Η εκλείπουσα έννοια της «αρμοδιότητας» προκύπτει εύκολα από την ανάγνωση του καταλόγου χαρακτηρισμών των υπαλλήλων στην αρχαία Ανατολή. Είναι αδύνατον –με σπάνιες εξαιρέσεις– να ανακαλύψει κανείς μια ορθολογικά οροθετημένη, αντικειμενική σφαίρα δραστηριότητας με σταθερή διάρκεια, σύμφωνα με το είδος της δικής μας «αρμοδιότητας».

Το δεδομένο της οροθέτησης αντικειμενικών και διαρκών υπευθυνότητων μέσω ανταγωνισμού και συμβιβασμού συμφερόντων είσπραξης 'τυχερών' εσόδων μπορεί να παρατηρηθεί ιδιαίτερα στο μεσαίωνα. Η επίδραση αυτής της συνθήκης υπήρξε ευρύτατη. Τα συμφέροντα των 'τυχερών' εσόδων των ισχυρών βασιλικών δικαστηρίων και της ισχυρής εθνικής νομοκατεστημένης τάξης των δικηγόρων είχαν στην Αγγλία ως επίδραση εν μέρει την καθυστέρηση και εν μέρει τον περιορισμό της κυριαρχίας του ρωμαϊκού και του κανονικού δικαίου. Η ορθολογική οροθέτηση αναρίθμητων υπη-

9. Η λέξη που χρησιμοποιεί εδώ ο Weber είναι *Sportel* (καθώς και αλλού: *Sporteleinnahmen*). Πρόκειται για μη ρυθμισμένα και κυμαινόμενα έσοδα που εισπράττονται από έναν κάτοχο κυριαρχικής θέσης. Ο αντίστοιχος ελληνικός όρος, ο οποίος επισημαίνει την απροσδιόριστη καταβολή τους, θα γράφεται εδώ με ανωφερή μονά εισαγωγικά ('τα τυχερά'), προς αποφυγήν παρερμηνειών. Για μια πιο διεξοδική τυπολογία των 'τυχερών' εσόδων, στο πλαίσιο ανάλυσης της πατρογονικής εξουσίας, βλ. *Οικονομία και κοινωνία*, πέμπτος τόμος, 3η εν.

ρησιακών αρμοδιοτήτων σε όλες τις εποχές τυποποιήθηκε από την άπαξ δεδομένη οροθέτηση των σφαιρών είσπραξης των 'τυχερών'.

Ως προς το β). Ο καθορισμός εάν και από ποιον εξουσιοδοτούμενο θα πρέπει να διεκπεραιωθεί η απόφαση περί ενός αντικειμένου ή περί μιας διαμαρτυρίας, ή εάν αυτό θα πρέπει να γίνει από τον ίδιο τον κύριο, είναι είτε

α'. ρυθμισμένος παραδοσιακά, ενίοτε μέσω συνυπολογισμού της προέλευσης συγκεκριμένων έξωθεν αποδεκτών δικαϊκών κανόνων ή δεδικασμένων (σύστημα ανώτερου δικαστηρίου¹⁰), είτε

β'. εναποτεθεί πλήρως στην εκάστοτε προτίμηση του κυρίου, απέναντι στην οποία υποχωρούν όλοι οι εξουσιοδοτούμενοι, όταν αυτός εμφανίζεται αυτοπροσώπως.

Δίπλα στο παραδοσιακό σύστημα ανώτερου δικαστηρίου βρίσκεται η αρχή του γερμανικού δικαίου που πηγάζει από τη σφαίρα της εξουσιαστικής δύναμης: ότι όταν ο κύριος είναι παρών, του εναποτίθεται αποκλειστικά κάθε απονομή δικαιοσύνης, όπως και το *jus evocandi*¹¹ και ο σύγχρονός του απόγονος: η «ηγεμονική δικαιοσύνη»¹², που προέρχεται από την ίδια πηγή και από την ελεύθερη απονομή χάριτος από τον κύριο. Το «ανώτερο δικαστήριο» αποτελεί συχνά στο μεσαίωνα την υπηρεσία νομικών οδηγιών μέσω της οποίας εισάγεται το δίκαιο σε μια περιοχή.

Ως προς το γ). Οι οικιακοί υπάλληλοι και οι ευνοούμενοι στελεχώνονται συχνά σε καθαρά πατρογονική βάση: δούλοι ή υποτελείς (*ministeriales*) του κυρίου. Είτε στελεχώνονται εξωπατρογονικά, οπότε είναι προσοδούχοι (βλ. παρακάτω), τους οποίους [ο κύριος] μεταθέτει σύμφωνα με την τυπικά ελεύθερη εκτίμησή του. Η κατάσταση αυτή μεταβάλλεται ριζικά μόνον με την είσοδο ελεύθερων ακολούθων και την απονομή αξιωμάτων μέσω τιμαριωτικού *συμβολαίου*, χωρίς όμως αυτό να επιφέρει μεταβολές στα σημεία α) και β) – καθώς τα τιμάρια

10. Oberhof. Πρόκειται για θεσμό του βορειοευρωπαϊκού μεσαίωνα, κατά τον οποίο το δικαστήριο μιας κεντρικής πόλης λάμβανε αποφάσεις και εκδίκασε υποθέσεις που αποτελούσαν πρότυπο για τα δικαστήρια περιφερειακών πόλεων.

11. Το δικαίωμα του φραγκικού βασιλικού δικαστηρίου και του μεσαιωνικού δικαστηρίου της βασιλικής αυλής να εκδικάζει υποθέσεις παρακάμπτοντας τα λαϊκά δικαστήρια.

12. Kabinettjustiz. Πρόκειται για την παρέμβαση του υστερομεσαιωνικού τοπικού ηγεμόνα επί των αποφάσεων των δικαστηρίων.

δεν καθορίζονται επ' ουδενί μέσω αντικειμενικών κριτηρίων ως προς το είδος και το εύρος τους. Η εκάστοτε προαγωγή βασίζεται στην αυθαιρεσία και την εύνοια του κυρίου, με ενίοτε εξαιρέσεις, όταν υφίσταται προσοδοκρατική δομή του διοικητικού επιτελείου (βλ. παρ. 8).

Ως προς το δ). Η ορθολογική εξειδίκευση ως καταρχήν ιδιότητα λείπει αρχικά από όλους τους οικιακούς υπαλλήλους και ευνοούμενους του κυρίου. Η απαρχή της εξειδικευμένης εκπαίδευσης των υπαλλήλων (ανεξαρτήτως τι είδους) αποτελεί παντού σημείο καμπής στο είδος της διοίκησης.

Ένας κάποιος βαθμός εμπειρικής παιδείας υπήρξε αναγκαίος ήδη αρκετά νωρίς για κάποια αξιώματα. Εντούτοις, προπάντων η τέχνη της γραφής και της ανάγνωσης, που αρχικά υπήρξε πραγματικά «τέχνη» υψηλής σπανιότητας, καθόρισε συχνά με αποφασιστικό τρόπο –σημαντικότερο παράδειγμα: η Κίνα– μέσω του τρόπου ζωής των λογίων τη συνολική πολιτισμική εξέλιξη και παραμέρισε την ενδο-πατρογονική στελέχωση των υπαλλήλων, περιορίζοντας έτσι «νομικοταξικά» τη δύναμη του κυρίου (βλ. παρ. 7α, αρ. 3).

Ως προς το ε). Οι οικιακοί υπάλληλοι και οι ευνοούμενοι τρέφονται αρχικά από το τραπέζι του κυρίου και εξοπλίζονται από τις αποθήκες του. Η απομάκρυνσή τους από το τραπέζι του κυρίου σημαίνει κατά κανόνα δημιουργία *προσοδευμάτων* (εν πρώτοις σε φυσική μορφή), των οποίων το είδος και το εύρος εύκολα τυποποιούνται. Στα εξουσιοδοτημένα όργανα του κυρίου που απασχολούνται εκτός οίκου, όπως και στον ίδιο, ανήκουν, παράλληλα με τα προσοδεύματα (ή μπαίνουν στη θέση τους), κάποια «τέλη» (συχνά χωρίς διαβάθμιση, καθώς το αντίστοιχο ποσό συμφωνείται με το αντίστοιχο άτομο που αιτείται την «εύνοια»).

Για την έννοια του «προσοδεύματος», βλ. παρ. 8.

7α. Γεροντοκρατία, πατριαρχισμός, πατρογονισμός

1. Οι πρωτογενείς τύποι παραδοσιακής εξουσίας αντιστοιχούν στις περιπτώσεις *απουσίας* ενός *προσωπικού διοικητικού επιτελείου* του κυρίου:

- α) γεροντοκρατία
- β) πρωτογενής πατριαρχισμός.

Γεροντοκρατία ονομάζεται η κατάσταση όπου, εφόσον ασκείται *εν γένει* εξουσία στο σύνδεσμο, την ασκούν οι γηραιότεροι (αρχικά, με την κυριολεκτική έννοια: σε ηλικία) ως καλύτεροι γνώστες της ιερής παράδοσης. Συγκροτείται συχνά για συνδέσμους που δεν είναι πρωτογενώς οικονομικοί ή οικογενειακοί. Πατριαρχισμός ονομάζεται η κατάσταση όπου εντός ενός συνδέσμου, συνήθως πρωτογενώς οικονομικού και οικογενειακού (οικιακού) συνδέσμου, η εξουσία ασκείται από ένα μεμονωμένο άτομο που ορίζεται (συνήθως) σύμφωνα με σταθερούς κληρονομικούς κανόνες. Δεν είναι σπάνια η παράλληλη ύπαρξη της γεροντοκρατίας και του πατριαρχισμού. Το καθοριστικό στοιχείο είναι ότι: στον καθαρό τύπο, η εξουσία των γεροντοκρατών, όπως και του πατριάρχη, είναι προσανατολισμένη στην παράσταση των εξουσιαζομένων («συντρόφων»): ότι αυτή η εξουσία είναι μεν παραδοσιακό δικαίωμα του κυρίου, αλλά *υλικά* ασκείται ως εξέχον συντροφικό δίκαιο, δηλαδή προς το *συμφέρον* των συντρόφων, και δεν είναι ελεύθερα ιδιοποιημένη από τον κύριο. Σε αυτούς τους τύπους είναι καθοριστική η *πλήρης* απουσία ενός καθαρά *προσωπικού* («πατρογονικού») διοικητικού επιτελείου του κυρίου. Ο κύριος εξαρτάται λοιπόν ακόμη σε μεγάλο βαθμό από τη *βούληση* των συντρόφων για υπακοή, καθώς δεν έχει κανένα «επιτελείο». Οι σύντροφοι είναι λοιπόν ακόμη «σύντροφοι» και όχι «υπήκοοι». Αλλά είναι «σύντροφοι» λόγω *παράδοσης* και όχι: «μέλη» λόγω *θεσπίσματος*. Είναι υποχρεωμένοι για υπακοή απέναντι στον *κύριο* και όχι στον *θεσπισμένο κανόνα*. Αλλά, και πάλι, απέναντι στον κύριο *μόνον σύμφωνα* με την παράδοση. Ο κύριος από την πλευρά του είναι *αυστηρά* δεσμευμένος από την παράδοση.

Περί των ειδών της γεροντοκρατίας, βλ. παρακάτω. Ο πρωτογενής πατριαρχισμός συγγενεύει με τη γεροντοκρατία μόνον μέχρι ενός βαθμού, καθώς η κυριαρχία [του] είναι καταναγκαστική μόνον εντός του οίκου, αλλά κατά τα άλλα –όπως στους Άραβες σείχηδες– είναι μόνον υποδειγματική, δηλαδή επιδρά είτε όπως η χαρισματική [εξουσία]: μέσω υποδειγμάτων, είτε όμως: μέσω συμβουλών και μέσων επιρροής.

2. Με τη συγκρότηση ενός καθαρά προσωπικού διοικητικού (και στρατιωτικού) επιτελείου του κυρίου τείνει κάθε παραδοσιακή εξουσία προς τον *πατρογονισμό*, και, στον ανώτερο βαθμό εξουσίας του κυρίου, προς το *σουλτανισμό*:

τώρα πλέον οι «σύντροφοι» γίνονται «υπήκοοι», το δίκαιο του κυρίου, που μέχρι τότε θεωρούνταν εξέχον συντροφικό δίκαιο, καθίσταται

αποκλειστικό του δικαίωμα, είναι ιδιοποιημένο από αυτόν με τον (καταρχήν) ίδιο τρόπο όπως οποιοδήποτε άλλο κτήμα, και είναι καταρχήν αξιοποιήσιμο (εξαγοράσιμο, υποθηκεύσιμο, διαιρετό για κληρονομιά), όπως κάθε άλλη οικονομική πιθανότητα. Η πατρογονική εξουσία στηρίζεται εξωτερικά σε (συχνά σημαδεμένους) δούλους ή υποτελείς ή καταπιεσμένους υπηκόους ή –για να καταστήσει την κοινότητα συμπερόντων μαζί τους όσο το δυνατόν αδιάρρηκτη– σε μισθοφορικές φρουρές και στρατούς (πατρογονικά στρατεύματα). Στη βάση αυτής της εξουσίας, ο κύριος διευρύνει το πεδίο της ανεξάρτητης από την παράδοση αυθαιρεσίας, εύνοιας και ευμένειας εις βάρος της πατριαρχικής και γεροντοκρατικής παραδοσιακής δέσμευσης. *Πατρογονική* εξουσία θα ονομάζεται κάθε εξουσία που είναι καταρχήν παραδοσιακά προσανατολισμένη, αλλά ασκείται μέσω πλήρως αποκλειστικού δικαιώματος, ενώ *σουλτανική* [θα ονομάζεται] κάθε πατρογονική εξουσία, η οποία ως προς τον τρόπο της διοίκησής της αναπτύσσεται αρχικά στη σφαίρα της ελεύθερης, ανεξάρτητης από την παράδοση αυθαιρεσίας. Η διαφορά είναι *τελείως* ρευστή. Από τον πρωτογενή πατριαρχισμό διαφοροποιούνται και οι δύο, επίσης και ο σουλτανισμός, λόγω της ύπαρξης προσωπικού *διοικητικού επιτελείου*.

Η σουλτανιστική μορφή του πατρογονισμού είναι ενίοτε, σύμφωνα με την εξωτερική της έκφανση –αλλά στην πραγματικότητα: ποτέ πλήρως– τελειώς δεσμευμένη από την παράδοση. Δεν είναι, όμως, *αντικειμενικά* εξορθολογισμένη, αλλά απλώς έχει αναπτυχθεί εντός της σε ακραίο βαθμό η σφαίρα της αυθαιρεσίας και της ελεύθερης απονομής ευμένειας. Με βάση αυτό το χαρακτηριστικό διαφοροποιείται από κάθε μορφή ορθολογικής εξουσίας.

3. *Νομικολογική* εξουσία θα ονομάζεται εκείνη η μορφή πατρογονικής εξουσίας κατά την οποία το *διοικητικό επιτελείο* έχει *ιδιοποιηθεί* συγκεκριμένες εξουσίες, καθώς και τις αντίστοιχες οικονομικές πιθανότητες. Όπως σε όλες τις παρόμοιες περιπτώσεις (βλ. κεφ. II, παρ. 19), η ιδιοποίηση μπορεί να διενεργείται:

α) από ένα σύνδεσμο ή από μια κατηγορία ατόμων που διακρίνονται μέσω [κάποιων] χαρακτηριστικών, ή

β) από [μεμονωμένα] άτομα και μάλιστα: μόνον διά βίου ή και κληρονομικά ή ως ελεύθερη ιδιοκτησία.

Νομικολογική εξουσία σημαίνει λοιπόν:

α) διαρκή περιορισμό της ελεύθερης επιλογής του διοικητικού επιτελείου από τον κύριο, λόγω ιδιοποίησης των θέσεων ή εξουσιών:

α'. από ένα σύνδεσμο

β'. από ένα νομικολογικό (κεφ. IV) διαφοροποιημένο στρώμα – ή

β) συχνά – και αυτό θα ισχύει εδώ ως «τύπος»:

α'. ιδιοποίηση των θέσεων, δηλαδή (ενδεχομένως) των ποριστικών πιθανοτήτων που δημιουργούνται από την κατοχή τους, και

β'. ιδιοποίηση των *αντικειμενικών μέσων διοίκησης*,

γ'. ιδιοποίηση των διατακτικών εξουσιών:

από *μεμονωμένα* μέλη του διοικητικού επιτελείου.

Οι φορείς ιδιοποίησης μπορούν *ιστορικά* τόσο 1. να προέρχονται από το προηγούμενος *μη* νομικολογικό διοικητικό επιτελείο, όσο και 2. να *μη* ανήκουν σε αυτό πριν από την ιδιοποίηση.

Ο νομοκατεστημένος κάτοχος ιδιοποιημένων κυριαρχικών εξουσιών *καλύπτει τα έξοδα της διοίκησης* από δικά του μέσα, καθώς και από διοικητικά μέσα που έχουν καταστεί αντικείμενο αδιαφοροποίητης ιδιοποίησης. Οι κάτοχοι στρατιωτικών κυριαρχικών εξουσιών ή μέλη *νομικολογικών* στρατευμάτων *εξοπλίζουν εαυτούς*, καθώς και τις μονάδες που συγκροτούν πατρογονικά ή, και πάλι, νομικολογικά (νομικολογικά στρατεύματα). Είτε όμως: η παραγωγή των διοικητικών μέσων και του διοικητικού επιτελείου ιδιοποιείται ως αντικείμενο επικερδούς επιχείρησης έναντι πάγιων αποδόσεων από την αποθήκη ή το ταμείο του κυρίου, όπως δηλαδή (αλλά όχι αποκλειστικά) στα μισθοφορικά στρατεύματα του 16ου και του 17ου αιώνα στην Ευρώπη (κεφαλαιοκρατικά στρατεύματα). Σε περιπτώσεις πλήρους νομικολογικής ιδιοποίησης, η συνολική εξουσία είναι κανονικά καταμερισμένη μεταξύ του κυρίου και των ιδιοποιητικών μελών του διοικητικού επιτελείου μέσω των αποκλειστικών τους δικαιωμάτων, είτε, όμως, συγκροτούνται ρυθμισμένες αποκλειστικές εξουσίες μέσω διατάξεων του κυρίου ή μέσω ιδιαίτερων συμβιβασμών με τους ιδιοποιητές.

Περίπτωση 1, φέρ' ειπείν, τα αυλικά αξιώματα ενός κυρίου που είναι αντικείμενα ιδιοποίησης ως τιμάρια. Περίπτωση 2, για παράδειγμα, γαιοδεσπότες οι οποίοι λόγω εξουσιαστικού προνομίου ή λόγω σφετερισμού (συχνά το πρώτο αποτελεί νομιμοποίηση του δευτέρου) ιδιοποιήθηκαν κυριαρχικά δικαιώματα.

Η ιδιοποίηση από *μεμονωμένα* άτομα μπορεί να στηρίζεται:

1. σε μίσθωση,

2. σε υποθήκευση
3. σε πώληση,
4. σε προσωπικό ή κληρονομικό ή ελεύθερα ιδιοποιημένο, αδέσμευτο ή δεσμευμένο σε ορισμένες παροχές, προνόμιο, το οποίο έχει παραχωρηθεί:

- α) ως ανταπόδοση για υπηρεσίες ή προς εξαγορά υπακοής, ή
- β) ως αναγνώριση του πραγματικού σφετερισμού κυρίαρχων εξουσιών, —

5. σε ιδιοποίηση από ένα σύνδεσμο ή από ένα νομιμοταξικά διαφοροποιημένο στρώμα, [που είναι] συνήθως συνέπεια ενός συμβιβασμού μεταξύ κυρίου και διοικητικού επιτελείου, ή από ένα κοινωνικοποιημένο νομιμοταξικό στρώμα· αυτό δύναται:

- α' να αφήσει στον κύριο πλήρη ή σχετική ελευθερία επιλογής, όσον αφορά μεμονωμένες περιπτώσεις, ή
- β' να θεσπίσει σταθερούς κανόνες για την προσωπική κατοχή της θέσης, —

6. σε *τιμάρια*, για τα οποία θα γίνει ιδιαίτερα λόγος.

1. Στη γεροντοκρατία και στον καθαρό πατριαρχισμό —σύμφωνα με την κυρίαρχη αλλά συνήθως ασαφή παράσταση— τα μέσα διοίκησης είναι ιδιοποιημένα από τον διοικούμενο σύνδεσμο ή από μεμονωμένα νοικοκυριά του που συμμετέχουν στη διοίκηση: η διοίκηση ασκείται «για» το σύνδεσμο. Η ιδιοποίηση από τον κύριο ως κύριο αυτόν καθ' εαυτόν ανήκει στις παραστάσεις του πατρογονισμού και μπορεί να επιτελείται με διαφορετικό βαθμό πληρότητας —μέχρι πλήρους εδαφικού νομήματος και πλήρους υποδούλωσης των υπηκόων («δικαίωμα πώλησης» εκ μέρους του κυρίου). Νομιμοταξική ιδιοποίηση σημαίνει ιδιοποίηση τουλάχιστον ενός μέρους των μέσων διοίκησης από τα μέλη του διοικητικού επιτελείου. Ενώ λοιπόν στον καθαρό πατρογονισμό ισχύει πλήρης διαχωρισμός των διοικητών από τα μέσα διοίκησης, στον νομοκατεστημένο πατρογονισμό ισχύει το ακριβώς αντίθετο: ο διοικων κατέχει το σύνολο ή τουλάχιστον ουσιώδες μέρος των μέσων διοίκησης. Έτσι, ο τιμαριώτης, που εξόπλιζε ο ίδιος τον εαυτό του, ο τιμαριούχος βαρόνος, που διατηρούσε για τον εαυτό του τα δικαστικά τέλη καθώς και άλλες επιβαρύνσεις, και κάλυπτε από δικά του μέσα (στα οποία ανήκαν και τα ιδιοποιημένα) τα καθήκοντά του προς τον τιμαριούχο δεσπότη, ο Ινδός τζαγκιρντάρ¹³, ο οποίος συγκροτούσε τη δική του στρατιωτική μονάδα από τα φορολογικά προσοδεύματα, βρισκό-

13. Ο τζαγκιρντάρ είναι τίτλος που ανάγεται εν πολλοίς στην κυριαρχία του Άκμπαρ (δεύτερο μισό του 16ου αιώνα). Το τζαγκίρ ήταν το τιμάριο το οποίο ο άρχοντας παραχωρούσε σε ένα στρατιωτικό ή πολιτικό αξιωματούχο με αντάλλαγμα να του παράσχει έναν ορισμένο αριθμό ιππέων, τους οποίους συντηρούσε με τα προσοδεύματα του τιμαρίου.

ταν σε *πλήρη κατοχή* των διοικητικών μέσων, ενώ ο συνταγματάρχης που συγκροτούσε ένα σύνταγμα μισθοφόρων με δική του επιχειρηματική πρωτοβουλία και λάμβανε γι' αυτό συγκεκριμένες πληρωμές από το ηγεμονικό ταμείο, ενώ σε περίπτωση μειωμένης πληρωμής ανταπέδιδε με μειωμένη υπηρεσία ή αποσπούσε μέρος της λείας ή έκανε κατασχέσεις, βρισκόταν σε *περιορισμένη* (και ρυθμισμένη) κατοχή των διοικητικών μέσων. Ο δε φαραώ, που συγκροτούσε στρατούς δούλων και υποτελών και ανέθετε τη διοίκησή τους σε βασιλικούς πελάτες, ο οποίος έντυνε, έτρεφε και εξόπλιζε τους στρατιώτες από τις αποθήκες του, ήταν ως πατρογονικός *κύριος* σε πλήρη *αποκλειστική κατοχή* των διοικητικών μέσων. Στην υπόθεση αυτή δεν είναι πάντα καθοριστική η τυπική διαρρύθμιση: οι Μάμελούκοι ήταν τυπικά δούλοι και επανδρώνονταν τυπικά μέσω «εξαγοράς» [τους] από τον κύριο —στην πραγματικότητα, όμως, μονοπωλούσαν τις κυριαρχικές εξουσίες με την ίδια πληρότητα, όπως μονοπωλούσε τα υπηρεσιακά τιμάρια οποιοσδήποτε σύνδεσμος από *ministeriales*. Η ιδιοποίηση υπηρεσιακού εδάφους από έναν κλειστό σύνδεσμο, αλλά χωρίς *ατομική* ιδιοποίηση, απαντά τόσο με ελεύθερο διορισμό των θέσεων από τον κύριο εντός του συνδέσμου (περίπτωση 5, α'), όσο και με ρύθμιση των προϋποθέσεων προς ανάληψή τους (περίπτωση 5, β'), φέρ' ειπείν, με απαίτηση στρατιωτικής ή άλλης (τελετουργικής) πιστοποίησης του υποψηφίου ή, αφετέρου (όταν υπάρχουν αυτές οι προϋποθέσεις), με δικαίωμα προτίμησης των εγγύτερων εξ αίματος συγγενών. Το ίδιο ισχύει και για αυλικές ή συντεχνιακές θέσεις τεχνιτών ή αγροτών, οι αποδόσεις των οποίων εξυπηρετούν στρατιωτικές ή διοικητικές ανάγκες.

2. Η ιδιοποίηση [διοικητικών μέσων] μέσω μίσθωσης (ιδιαίτερα φορομίσθωσης), υποθήκευσης ή πώλησης ήταν γνωστές στη Δύση, αλλά και στην Ανατολή και στην Ινδία: στην αρχαιότητα δεν ήταν σπάνια η απονομή ιερατικών θέσεων μέσω δημοπρασίας. Κατά τη μίσθωση, ο σκοπός καθοριζόταν εν μέρει καθαρά από λόγους δημοσιονομικής πολιτικής (κατάστασης ανάγκης, ιδιαίτερα ως συνέπεια πολεμικών δαπανών), εν μέρει από λόγους δημοσιονομικής τεχνικής (διασφάλιση σταθερών χρηματικών προσόδων που μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν ως οικιακά έσοδα), στη δε υποθήκευση και την πώληση ήταν καθορισμένος πλήρως από τον πρώτο παράγοντα, στο δε εκκλησιαστικό κράτος επίσης: [από τη] γέννηση νεποτικών προσόδων. Η ιδιοποίηση μέσω υποθήκευσης έπαιξε ακόμη τον 18ο αιώνα σημαντικό ρόλο κατά το διορισμό των νομικών στη Γαλλία (στα κοινοβούλια), ενώ η ιδιοποίηση μέσω (ρυθμισμένης) εξαγοράς αξιωματικών θέσεων στον αγγλικό στρατό ήταν σημαντική μέχρι και τον 19ο αιώνα. Κατά το μεσαίωνα, τόσο στη Δύση όσο και αλλού, το προνόμιο ήταν κάτι συνηθισμένο, είτε ως καθαγιασμός ενός σφετερισμού είτε ως ανταμοιβή ή ως μέσο προσέλευσης για πολιτικές υπηρεσίες.

8. Γεροντοκρατία, πατριαρχισμός, πατρογονισμός (συνέχεια)

Ο πατρογονικός υπηρέτης μπορεί να συντηρείται:

- α) μέσω προμήθειας από το τραπέζι του κυρίου —
- β) μέσω απολαβών (ως επί το πλείστον σε φυσική μορφή) από φυσικά ή χρηματικά αποθέματα του κυρίου —

γ) μέσω υπηρεσιακής γαιοκτησίας –

δ) μέσω ιδιοποιημένων πιθανοτήτων προσόδων, τελών και φορολογικών εσόδων –

ε) μέσω τιμαρίου.

Οι μορφές συντήρησης από το β) έως το δ) θα ονομάζονται «προσοδεύματα», εφόσον αποδίδονται διαρκώς εκ νέου και σε μεμονωμένα άτομα, σύμφωνα με παραδοσιακό βαθμό που ποικίλλει ως προς το εύρος (β και γ) ή την περιφέρεια (δ), αλλά δεν είναι κληρονομικά ιδιοποιημένα, [ενώ] ο εφοδιασμός του διοικητικού επιτελείου *καταρχήν* σε αυτή τη μορφή [θα ονομάζεται]: προσοδοκρατία. Στην περίπτωση αυτή *δύναται* να υπάρχει προαγωγή σύμφωνα με την ηλικία ή με συγκεκριμένες, αντικειμενικά μετρήσιμες αποδόσεις, όπως και *δύναται* να απαιτείται νομικοταξική πιστοποίηση και, ως εκ τούτου: νομικοταξική *τιμή* (περί της έννοιας «νομοκατεστημένη τάξη» βλ. κεφ. IV).

Τιμάρια θα ονομάζονται ιδιοποιημένες κυρίαρχες εξουσίες, όταν δίνονται βάσει συμβολαίου *πρωτογενώς* σε μεμονωμένα, ικανά άτομα, και όταν τα αμοιβαία δικαιώματα και καθήκοντα είναι προσανατολισμένα *πρωτογενώς* σε συμβατικές *νομικοταξικές* έννοιες, και δη: σε *έννοιες στρατιωτικής τιμής*. Η ύπαρξη ενός διοικητικού επιτελείου που εφοδιάζεται *πρωτογενώς* με τιμάρια θα ονομάζεται *τιμαριωτικός* φεουδαλισμός.

Τα τιμάρια και τα *στρατιωτικά* προσοδεύματα αναμειγνύονται συχνά μέχρι αμοιβαίας ταύτισης (επιτούτου βλ. το σχολιασμό της «νομοκατεστημένης τάξης», κεφ. IV).

Στις περιπτώσεις δ) και ε), ενίοτε και στην περίπτωση γ), ο κάτοχος των ιδιοποιημένων κυριαρχικών εξουσιών καλύπτει τα έξοδα της διοίκησης, ενδεχομένως: της [στρατιωτικής] επάνδρωσης, σύμφωνα με τον ήδη αναφερθέντα τρόπο, από τα μέσα των προσοδευμάτων ή του τιμαρίου. Ως εκ τούτου, η εξουσιαστική του σχέση προς τους υπηκόους μπορεί να λάβει πατρογονικό χαρακτήρα (μπορεί δηλαδή να καταστεί κληρονομική, εκποιήσιμη και διαιρετή προς κληρονομιά).

1. Η συντήρηση από το τραπέζι του κυρίου ή, σύμφωνα με τη δική του ελεύθερη εκτίμηση, από τα αποθέματά του, ήταν το πρωταρχικό στοιχείο τόσο στους ηγεμονικούς υπηρέτες όπως και στους οικιακούς υπαλλήλους, στους ιερείς και σε όλα τα είδη πατρογονικών (για παράδειγμα, γαιοδεσποτικών) υπηρετών. Το «ανδρείον», η αρχαιότερη μορφή στρατιωτικής επαγγελματικής οργάνωσης (περί της οποίας θα γίνει αργότερα λόγος), είχε πολύ συχνά χαρακτήρα κομμουνισμού σε ένα εξουσιαστικό καταναλωτικό νοικοκυ-

ριό. Η απομάκρυνση από το τραπέζι του κυρίου (ή του απλού και του καθεδρικού ναού) και η αντικατάσταση αυτής της άμεσης συντήρησης από απολαβές ή από υπηρεσιακή γαιοκατοχή δεν θεωρούνταν επ' ουδενί σε όλες τις εποχές ως αξιόλογος στόχος, ήταν όμως κανόνας σε περίπτωση θεμελίωσης ιδίας οικογένειας. Απολαβές σε φυσική μορφή για τους αποχωρισμένους [από το τραπέζι του κυρίου] ιερείς ναών και για υπαλλήλους αποτέλεσαν στη συνολική Εγγύς Ανατολή την πρωταρχική μορφή της υπαλληλικής προμήθειας, και υπήρχαν ευρέως στην Κίνα, στην Ινδία και επίσης στη Δύση. Υπηρεσιακή γαιοκατοχή ως ανταπόδοση για στρατιωτικές υπηρεσίες απαντά σε όλη την Ανατολή από την πρώιμη αρχαιότητα, όπως και στον γερμανικό μεσαίωνα, ως διατροφή των οικιακών, καθώς και άλλων υπαλλήλων, που ήταν *ministeriales* και αυλικόι. Τα έσοδα των Τούρκων *σαρχήδων* όπως και των Ιαπώνων *σαμουράι*, καθώς και αναρίθμητων άλλων ανατολικών *ministeriales* και *ιπποτών* είναι –σύμφωνα με τη δική μας ορολογία– «προσοδεύματα» και όχι τιμάρια, όπως θα αναλυθεί αργότερα. Οι φορείς αυτοί μπορεί να βασιζονται τόσο σε συγκεκριμένες γαιοπροσόδους όσο και σε φορολογικά έσοδα συγκεκριμένων περιφερειών. Στην τελευταία περίπτωση συνδυάζονται, όχι μεν *κατ' ανάγκη* αλλά σύμφωνα με τη γενική τάση, με ιδιοποίηση κυριαρχικών εξουσιών σε αυτές τις περιφέρειες ή επεμβαίνουν σταδιακά στην άσκησή τους. Η έννοια του «τιμαρίου» μπορεί να αναλυθεί περαιτέρω μόνον σε συνδυασμό με την έννοια του «κράτους». Το αντικείμενό του *δύναται* να είναι τόσο γαιοδεσποτική γη (δηλαδή πατρογονική εξουσία) όσο και τα πλέον διαφορετικά είδη πιθανοτήτων προσόδων και τελών.

2. Ιδιοποιημένες πιθανότητες προσόδων, τελών και φορολογικών εσόδων είναι ευρέως διαδεδομένες ως προσοδεύματα και τιμάρια όλων των ειδών, ως αυτοτελής μορφή και με υψηλό βαθμό ανάπτυξης ιδιαίτερα στην Ινδία: απονομή προσόδων έναντι συγκρότησης στρατιωτικών μονάδων και πληρωμή των διοικητικών εξόδων.

9. Νομικοταξική-πατρογονική εξουσία

Στον καθαρό της τύπο, η πατρογονική και ιδιαίτερα η νομικοταξική-πατρογονική εξουσία μεταχειρίζεται όλες τις κυριαρχικές εξουσίες και τα κυριαρχικά οικονομικά δικαιώματα ως ιδιωτικές, ιδιοποιημένες πιθανότητες. Αυτό δεν αποκλείει ότι τις διαχωρίζει ποιοτικά. Ιδιαίτερα δε όταν ιδιοποιείται ορισμένες από αυτές, ως εξέχουσες, με ιδιαίτερα ρυθμισμένη μορφή. Ακόμη πιο συγκεκριμένα, όμως, όταν μεταχειρίζεται την ιδιοποίηση δικαστικών ή στρατιωτικών εξουσιών ως νομική βάση *νομικοκατεστημένα* προνομιάς θέσης των ιδιοποιητών απέναντι στην ιδιοποίηση καθαρά οικονομικών πιθανοτήτων (κτηματικών, φορολογικών ή 'τυχερών'), και εντός των τελευταίων διαχωρίζει εκ νέου τις πρωτογενώς πατρογονικές πιθανότητες από τις πρωτογενώς εξωπατρογονικές (δημοσιονομικές) ως προς τον τρόπο ιδιοποίησης. Για τη δική μας ορολογία, θα είναι καθοριστικό το δεδομένο της

καταρχήν μεταχείρισης κυριαρχικών δικαιωμάτων και των πιθανοτήτων κάθε είδους περιεχομένου που συνδέονται με αυτά ως ιδιωτικές πιθανότητες.

Είναι ορθότατο όταν τονίζεται έντονα, για παράδειγμα από τον von Below (*Το γερμανικό κράτος του μεσαίωνα*¹⁴), ότι η ιδιοποίηση της δικαστικής εξουσίας ήταν αντικείμενο ξεχωριστής μεταχείρισης και πηγή ιδιαίτερων νομικοταξικών θέσεων, ότι εν γένει δεν μπορεί να διαπιστωθεί ένας καθαρά πατρογονικός ή καθαρά φεουδαλικός χαρακτήρας του μεσαιωνικού πολιτικού συνδέσμου. Εντούτοις: *εφόσον* η δικαστική εξουσία και άλλα δικαιώματα καθαρά πολιτικής προέλευσης γίνονταν αντικείμενο μεταχείρισης ως ιδιωτικά δικαιώματα, φαίνεται ορολογικά ορθό για τους σκοπούς μας να μιλάμε για «πατρογονική» εξουσία. Η έννοια αυτή καθ' εαυτήν προέρχεται ως γνωστόν (στη συγκροτημένη μορφή της) από το έργο του Haller *Αποκατάσταση της Πολιτικής Επιστήμης*¹⁵. Ένα ιδεοτυπικά καθαρό «πατρογονικό κράτος» δεν υπήρξε ποτέ στην ιστορία.

4. *Νομικοταξική διαίρεση των εξουσιών* θα ονομάζεται η κατάσταση κατά την οποία *σύνδεσμοι* νομοκατεστημένων προνομιούχων, που έχουν ιδιοποιηθεί κυριαρχικές εξουσίες, συγκροτούν μέσω *συμβιβασμού* με τον κύριο, για την εκάστοτε περίπτωση πολιτικά ή διοικητικά θεσπίσματα (ή και τα δύο), ή συγκεκριμένες διοικητικές οργανώσεις, ή μέτρα διοικητικού ελέγχου και, ενδεχομένως, τα ασκούν οι ίδιοι, ενίοτε μέσω δικών τους διοικητικών επιτελείων και, υπό συνθήκες, με δικές τους διατακτικές εξουσίες.

1. Το περιεχόμενο της έννοιας δεν αλλάζει από το γεγονός ότι υπό συνθήκες συμπεριλαμβάνονται εδώ και *μη* νομοκατεστημένα προνομιούχα στρώματα (αγρότες). Διότι το τυπικά καθοριστικό στοιχείο είναι το αποκλειστικό δικαίωμα του προνομιούχου. Άλλωστε, με την απουσία όλων των νομοκατεστημένων προνομιούχων στρωμάτων θα προέκυπτε αυτομάτως ένας άλλος τύπος.

2. Ο τύπος αυτός αναπτύχθηκε *πλήρως* μόνον στη Δύση. Για την ιδιαιτερότητα και την αιτία της γέννησής του εκεί θα γίνει αργότερα λόγος.

3. Το ιδιαίτερο νομικοταξικό διοικητικό επιτελείο δεν ήταν ο κανόνας, ενώ ιδιαίτερη εξαίρεση αποτελούσε η άσκηση ιδιαίτερης διατακτικής εξουσίας [από τον νομικοταξικό σύνδεσμο].

14. *Der deutsche Staat des Mittelalters*, 1914.

15. *Restauration der Staatswissenschaft*, 6 τόμοι, Βίντερτουρ 1816-1834.

9α. Παραδοσιακή εξουσία και οικονομία

Η παραδοσιακή εξουσία επιδρά στο είδος της *οικονομικής πράξης* κατά κανόνα, και τελείως γενικά, μέσω ιδιαίτερης ενίσχυσης του παραδοσιακού φρονήματος, εντονότερα δε σε περίπτωση γεροντοκρατίας και καθαρά πατριαρχικής εξουσίας, η οποία, καθώς δεν στηρίζεται σε κάποιο ιδιαίτερο επιτελείο του κυρίου που θα βρισκόταν σε αντίθεση προς τους συντρόφους του συνδέσμου, είναι έντονα εξαναγκασμένη, και για λόγους δικής της νομιμότητας, να βασίζεται από κάθε άποψη στη διατήρηση της παράδοσης.

Κατά τα άλλα, η επίδραση στην οικονομία αναφέρεται:

1. στον τυπικό τρόπο χρηματοδότησης του εξουσιαστικού συνδέσμου (κεφ. II, παρ. 38).

Από αυτή την άποψη ο πατρογονισμός μπορεί να σημαίνει άκρως διαφορετικά πράγματα. Οι τυπικές εκφάνσεις του, όμως, είναι:

α) 'Οίκος' του κυρίου με πλήρως, ή ως επί το πλείστον, φυσική-λειτουργηματική κάλυψη αναγκών (δοσίματα και αγγαρείες). Στην περίπτωση αυτή οι οικονομικές σχέσεις είναι αυστηρά δεσμευμένες από την παράδοση, η εξέλιξη της αγοράς υφίσταται ανασχέσεις, η χρηματική χρήση είναι κατ' ουσίαν σε επίπεδο φυσικής οικονομίας και προσανατολισμένη σε κατανάλωση, η δε γέννηση κεφαλαιοκρατίας είναι αδύνατη. Ως προς τις επιπτώσεις αυτές, δίπλα σε αυτό τον τύπο βρίσκεται και ο συγγενής του:

β) με νομικοταξικά προνομιούχα κάλυψη αναγκών. Η αγοραία εξέλιξη είναι και εδώ, αν και όχι κατ' ανάγκην στον ίδιο βαθμό, περιορισμένη από τη φυσική απαίτηση γαιοκατοχής και αποδόσεων των μεμονωμένων οικονομικών μονάδων για σκοπούς του εξουσιαστικού συνδέσμου, πράγματα που επηρεάζουν την «αγοραστική δύναμη».

Ο πατρογονισμός όμως μπορεί να εκφράζεται:

γ) με μονοπωλιακή κάλυψη αναγκών, η οποία διενεργείται εν μέρει μέσω ποριστικής οικονομίας, εν μέρει μέσω τελών, και εν μέρει μέσω φορολογικών εσόδων. Στην περίπτωση αυτή η αγοραία εξέλιξη είναι ανορθολογικά περιορισμένη σε μεγαλύτερο ή σε μικρότερο βαθμό, ανάλογα προς το είδος των μονοπωλίων, οι μεγάλες δυνατότητες επικέρδειας βρίσκονται στα χέρια του κυρίου και του διοικητικού του επιτελείου και, συνεπώς, η εξέλιξη της κεφαλαιοκρατίας είναι είτε:

α' τελείως περιορισμένη, σε περίπτωση πλήρους ανάληψης της [οικονομικής] διαχείρισης από τη διοίκηση, είτε

β'. αποκλίνει προς το πεδίο τής πολιτικά προσανατολισμένης κεφαλαιοκρατίας (κεφ. ΙΙ, παρ. 31), στην περίπτωση όπου η μίσθωση και η εξαγορά φορολογίας ή αξιωμάτων, ή η κεφαλαιοκρατική προμήθεια του στρατού και της διοίκησης υφίστανται ως δημοσιονομικά μέτρα.

Η δημοσιονομία του πατρογονισμού, και ιδιαίτερα του σουλτανισμού, ακόμη και εκεί όπου στηρίζεται σε χρηματική οικονομία, επιδρά ανορθολογικά:

1) μέσω της παράλληλης συνύπαρξης,

α'. παραδοσιακής δέσμευσης στο βαθμό και στο είδος της απαίτησης άμεσων φορολογικών πηγών, και

β'. πλήρους ελευθερίας και, ως εκ τούτου: αυθαιρεσίας, στο βαθμό και στο είδος του 1. υπολογισμού τελών, 2. υπολογισμού φορολογικών επιβαρύνσεων και 3. διαμόρφωσης των μονοπωλίων. Εν πάση περιπτώσει, όλα αυτά υφίστανται ως προς την *απαίτηση* αποτελεσματικά υπήρξαν στην ιστορία για την περίπτωση 1. (αντιστοιχώντας στην αρχή της «παρακλητικής δραστηριότητας» του κυρίου και του επιτελείου), αρκετά λιγότερο στην περίπτωση 2., και με διαφορετική ένταση στην 3.

2) για τον εξορθολογισμό της οικονομίας απουσιάζει, όμως, εν γένει η σίγουρη υπολογισιμότητα, όχι μόνον της επιβάρυνσης αλλά και του βαθμού της ιδιωτικής ελευθερίας επικέρδειας.

δ) εντούτοις, σε μεμονωμένες περιπτώσεις η πατρογονική δημοσιονομία μπορεί να επιδράσει εξορθολογιστικά μέσω προγραμματισμένης μέριμνας της φοροδοτικής ικανότητας και ορθολογικής συγκρότησης μονοπωλίων. Αλλά αυτό είναι μία «σύμπτωση», η οποία καθορίστηκε από ιδιαίτερες ιστορικές συνθήκες που υπήρχαν εν μέρει στη Δύση.

Σε περίπτωση νομιμοταξικής διαίρεσης των εξουσιών η δημοσιονομική πολιτική έχει την τυπική ιδιότητα: να επιβάλλει επιβαρύνσεις που έχουν παγιωθεί μέσω συμβιβασμού, δηλαδή είναι υπολογίσιμες, και να αίρει, ή τουλάχιστον να περιορίζει έντονα, την αυθαιρεσία του κυρίου προς γέννηση φορολογικών επιβαρύνσεων, προπάντων όμως μονοπωλίων. Το κατά πόσο η υλική δημοσιονομική πολιτική προωθεί ή παρακωλύει έτσι την έλλογη οικονομία, εξαρτάται από το είδος του στρώματος που κυριαρχεί στη θέση δύναμης, προπάντων δε εάν είναι:

α) φεουδάρχες ή

β) πατρίκοι.

Η κυριαρχία των πρώτων συνήθως περιορίζει έντονα ή ακόμη και απαγορεύει εμπρόθετα μέσω πολιτικής δύναμης, την ελευθερία επικέρδειας και την αγοραία εξέλιξη μέσω τής κατά κανόνα πατρογονικής δομής των εξουσιαστικών δικαιωμάτων που έχουν αποδοθεί ως τιμάρια, ενώ η κυριαρχία των δευτέρων μπορεί να επιδράσει στην αντίθετη κατεύθυνση.

1. Οι παραθέσεις αυτές θα πρέπει να αρκούν εδώ, δεδομένου ότι θα επιστρέψουμε διεξοδικότερα μέσω ποικίλων άλλων αναλύσεων.

2. Παραδείγματα:

Για το 1. α) ('Οίκος'): αρχαία Αίγυπτος και Ινδία.

Για το β) σημαντικές περιοχές του ελληνοισμού, η ύστερη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, η Κίνα, η Ινδία, εν μέρει η Ρωσία και τα ισλαμικά κράτη.

Για το γ) το βασίλειο των Πτολεμαίων, το Βυζάντιο (εν μέρει), και με άλλο τρόπο η κυριαρχία των Στιούαρτ.

Για το δ) τα δυτικά πατρογονικά κράτη στην περίοδο του «διαφωτισμένου δεσποτισμού» (ιδιαίτερα ο κολμπερισμός).

2. Ο συνήθης πατρογονισμός δεν προκαλεί εμπόδια στην ορθολογική οικονομία απλώς μόνον μέσω της δημοσιονομικής του πολιτικής, αλλά προπάντων μέσω της γενικής ιδιαιτερότητας της διοίκησής του. Δηλαδή:

α) μέσω της δυσκολίας που προκαλεί η παραδοσιαρχία σε τυπικά ορθολογικά και μακροπρόθεσμα φερέγγυα θεσπίσματα, δηλαδή [θεσπίσματα] που είναι υπολογίσιμα ως προς την οικονομική τους σημασία και εκμεταλλευσιμότητα –

β) μέσω της τυπικής απουσίας του τυπικά εκπαιδευμένου υπαλληλικού επιτελείου·

Η συγκρότηση ενός τέτοιου επιτελείου εντός του δυτικού πατρογονισμού, όπως θα δειχθεί, προκλήθηκε από μοναδικές συνθήκες, οι οποίες υπήρχαν μόνον εδώ, και αναπύχθηκε αρχικά από τελείως διαφορετικές πηγές.

γ) μέσω του ευρέος πεδίου υλικής αυθαιρεσίας και καθαρά προσωπικών προτιμήσεων του κυρίου και του διοικητικού επιτελείου – όπου η ενδεχόμενη δωροδοκία, που αποτελεί απλώς τη διαφθορά του αρρυθμιστού δικαιώματος τελών, θα είχε τη σχετικά μικρότερη σημασία, καθώς θα ήταν πρακτικά υπολογίσιμη, εάν ήταν ένα σταθερό μέγεθος και όχι ένας παράγοντας

που μεταβαλλόταν διαρκώς με το πρόσωπο του υπαλλήλου. Εάν ισχύει η μίσθωση των αξιωμάτων, τότε ο υπάλληλος, για την οικονομική αξιοποίηση του επενδυτικού του κεφαλαίου, είναι άμεσα αναγκασμένος στην κατά βούληση χρήση του μέσου του εκβιασμού, το οποίο έχει τόσο ανορθολογικές επιδράσεις:

δ) μέσω της τάσης, που είναι εγγενής σε κάθε πατριαρχισμό και πατρογονισμό και προκύπτει από το είδος ισχύος της νομιμότητας και από το συμφέρον ικανοποίησης των κυριαρχουμένων, για υλικά προσανατολισμένη – σε ωφελιμιστικά ή ηθικοκοινωνικά ή υλικά «πολιτισμικά» ιδεώδη – ρύθμιση της οικονομίας, δηλαδή: διάρρηξη της τυπικής της ορθολογικότητας, που είναι προσανατολισμένη σε νομολογικό δίκαιο. Η επίδραση αυτή είναι καθοριστική στον ανώτερο βαθμό σε περίπτωση ιεραρχικά προσανατολισμένου πατρογονισμού, ενώ ο καθαρός σουλτανισμός επιδρά περισσότερο μέσω της δημοσιονομικής του αυθαιρεσίας.

Από όλους αυτούς τους λόγους μπορεί υπό την κυριαρχία τυπικών πατρογονικών εξουσιών να αναπτυχθεί μεν, και ακόμη να φτάσει σε ακμή

- α) κεφαλαιοκρατία εμπόρων,
- β) κεφαλαιοκρατία φορομίσθωσης, εξαγοράς και μίσθωσης αξιωμάτων,
- γ) κεφαλαιοκρατία κρατικών προμηθευτών και πολεμικών χρηματοδοτών,
- δ) υπό συνθήκες: κεφαλαιοκρατία φυτειών και αποικιών,

όχι όμως η επικερδής επιχείρηση με πάγιο κεφάλαιο και ορθολογική οργάνωση της ελεύθερης εργασίας, η οποία προσανατολίζεται σε αγοραίες θέσεις ιδιωτικών καταναλωτών και είναι ιδιαίτερα ευαίσθητη απέναντι σε ανορθολογικότητες της απονομής δικαιοσύνης, της διοίκησης και της φορολογίας, οι οποίες διαταράσσουν την υπολογισμότητα.

Ουσιωδώς διαφορετική είναι η κατάσταση μόνον εκεί όπου ο πατρογονικός κύριος οργανώνει ορθολογική διοίκηση με εξειδικευμένους υπαλλήλους, για σκοπούς δικής του δύναμης και οικονομικής ισχύος. Ως προς αυτό απαιτείται 1. η ύπαρξη εξειδικευμένης εκπαίδευσης, – 2. ένα αρκετά έντονο κίνητρο, κατά κανόνα: έντονος ανταγωνισμός περισσότερων επιμερισμένων πατρογονικών εξουσιών εντός του ίδιου πολιτισμικού κύκλου, – 3. ένα πολύ ιδιόμορφο στοιχείο: η

συμπερίληψη συνδέσμων αστεακών κοινοτήτων ως στήριγμα της δημοσιονομικής δύναμης των ανταγωνιζόμενων πατρογονικών εξουσιών.

1. Η σύγχρονη, ιδιαίτερα δυτικής χροιάς, κεφαλαιοκρατία προετοιμάστηκε στους (σχετικά) έλλογα διοικουμένους, ιδιαίτερα τους δυτικούς, αστεακούς συνδέσμους (για την ιδιαιτερότητα των οποίων θα γίνει αργότερα λόγος): αναπτύχθηκε αρχικά στο διάστημα 16ου-18ου αιώνα εντός των νομιμοταξικών ολλανδικών και αγγλικών πολιτικών συνδέσμων, που χαρακτηρίζονταν από την πρωτοκαθεδρία της αστικής δύναμης και των [αντίστοιχων] συμφερόντων επικέρδειας, ενώ οι δευτερεύουσες απομιμήσεις της από τα καθαρά πατρογονικά και φεουδαλικά-νομιμοταξικά κράτη της ευρωπαϊκής ηπείρου, καθορισμένες από λόγους δημοσιονομίας ή ωφελιμότητας, όπως και οι συγκροτήσεις βιομηχανικών μονοπωλίων από τους Σπιούαρτ, δεν βρίσκονταν σε πραγματική συνέχεια με την κεφαλαιοκρατική εξέλιξη που αναπτύχθηκε αργότερα, αν και μεμονωμένα μέτρα (αγροτικής και επιτηδευματικής πολιτικής), επειδή και εφόσον προσανατολίστηκαν σε αγγλικά, ολλανδικά ή, αργότερα, σε γαλλικά πρότυπα, δημιούργησαν πολύ σημαντικές συνθήκες εξέλιξης για τη γέννησή της (και επ' αυτού θα γίνει αργότερα λόγος).

2. Τα πατρογονικά κράτη του μεσαίωνα διαφέρουν από όλα τα άλλα διοικητικά επιτελεία όλων των πολιτικών συνδέσμων της γης λόγω του τυπικά έλλογου τρόπου ενός τμήματος του διοικητικού τους επιτελείου (προπάντων: νομικοί, του κοσμικού και του κανονικού δικαίου). Για την πηγή αυτής της εξέλιξης και για τη σημασία της θα γίνει αργότερα λόγος. Εδώ αρκούν οι γενικές παρατηρήσεις που έγιναν στο τέλος του κεμένου.

Αυθαιρεσία

4. Η ΧΑΡΙΣΜΑΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ

10. Χαρισματική εξουσία, τα χαρακτηριστικά και οι κοινοτικοποιητικές της σχέσεις

«Χάρισμα» θα ονομάζεται η ισχύουσα ως έκτακτη ιδιότητα μιας προσωπικότητας (πρωταρχικά καθορισμένη μαγικά, τόσο στους προφήτες όσο και στους θεραπευτές, στους νομικούς σοφούς, στους θρησκευτικούς αρχηγούς και στους πολεμικούς ήρωες), λόγω της οποίας [η προσωπικότητα αυτή] θεωρείται ως κατέχουσα υπερφυσικές ή υπεράνθρωπες ή, τουλάχιστον, συγκεκριμένες έκτακτες δυνάμεις ή ιδιότητες, που δεν είναι προσβάσιμες στον καθένα, ή θεωρείται θεόσταλη ή υποδειγματική και, ως εκ τούτου, αξιολογείται ως «ηγέτης». Το πώς θα μπορούσε να αξιολογηθεί η αντίστοιχη ιδιότητα ως «αντικειμενικά» ορθή από ηθική, αισθητική ή άλλη σκοπιά είναι, βεβαίως, τελείως αδιάφορο όσον αφορά την έννοια: αυτό που είναι σημαντικό είναι το ότι *όντως* αξιολογείται από τους χαρισματικά κυριαρχουμένους, τους «οπαδούς».

Χαρισματική εξουσία

Το χάρισμα ενός «Berserker»¹⁶ (οι μανιακές κρίσεις του οποίου είχαν αποδοθεί, μάλλον αδίκως, στη χρήση συγκεκριμένων φαρμάκων: ο βυζαντινός μεσαιώνας διατηρούσε ένα σύνολο τέτοιων ατόμων με το χάρισμα της πολεμικής μανίας ως ένα είδος πολεμικών εργαλείων), ενός «σαμάνου» (ενός μάγου για τον οποίο, στον καθαρό τύπο, η δυνατότητα επιληπτικών κρίσεων ισχύει ως προϋπόθεση για την έκσταση) ή του Μορμόνου εμπνευστή (ο οποίος, κατά πάσα πιθανότητα, αποτελεί έναν τύπο εκλεπτυσμένου απατεώνα)¹⁷, ή ενός διανοουμένου που παραδόθηκε στις δημαγωγικές του επιτυχίες, όπως ο Kurt Eisner, καθίστανται αντικείμενα πραγμάτευσης από την αξιολογικά ελεύθερη κοινωνιολογία με τον ίδιο τρόπο όπως το χάρισμα των θεωρούμενων από την κοινή αξιολόγηση ως «υπέριπτων» ηρώων, προφητών και σωτήρων.

1. Για την ισχύ του χαρίσματος αποφασίζει η αναγνώριση από τους κυριαρχούμενους, η οποία βεβαιώνεται μέσω δοκιμασίας – αρχικά, πάντα: μέσω θαυμάτων –, είναι ελεύθερη, και προκύπτει από αφοσίωση στην Αποκάλυψη, στην ηρωική λατρεία, στην εμπιστοσύνη στις εγγενείς ηγετικές ιδιότητες. Η αναγνώριση, όμως, αυτή (στην περίπτωση γνήσιου χαρίσματος) δεν αποτελεί τη βάση της νομιμοποίησης, αλλά είναι καθήκον εκείνων που καλούνται να αναγνωρίσουν αυτή την ιδιότητα μέσω επαγγελίας και δοκιμασίας. Από ψυχολογική πλευρά η «αναγνώριση» αυτή είναι μια τελείως προσωπική αφοσίωση πίστης, που γεννιέται από ενθουσιασμό ή από ανάγκη και ελπίδα.

Κανένας προφήτης δεν θεώρησε την ιδιότητά του εξαρτημένη από τη γνώμη του πλήθους γι' αυτόν, κανένας εκλεγμένος βασιλιάς ή χαρισματικός πρίγκιπας δεν μεταχειρίστηκε τους αντιρρησίες ή τους μη συμμετέχοντες ως κάτι διαφορετικό από ενάντιους στο καθήκον: η απουσία συμμετοχής στην τυπικώς εθελοντικά επανδρωμένη εκστρατεία ενός ηγέτη συναντούσε παντού τον εμπαιγμό.

2. Εάν η δοκιμασία δεν διενεργείται επανειλημμένως, εάν ο κάτοχος του χαρίσματος φαίνεται να έχει εγκαταλειφθεί από το θεό του ή τη μαγική ή την ηρωική του δύναμη, εάν παρουσιάζει διαρκώς αποτυχίες, προπάντων δε: εάν η ηγεσία του δεν επιφέρει ευδαιμονία στους κυριαρ-

16. Εάν γίνει δεκτή η καταγωγή της από τα αρχαία νορβηγικά, η λέξη σημαίνει «αρκουδοκέφαλος». Ο τύπος του Berserker πηγάζει εν πρώτοις από μυθικές μορφές τερατανθρώπων και αποδίδεται στο πέρασμα της ιστορίας σε μανιακούς πολεμιστές που βρίσκονται –καθ' υπόθεση– υπό την επήρεια μαγείας.

17. Εννοείται εδώ ο εμπνευστής του μορμονικού δόγματος Joseph Smith (1805-1844).

χοιμένους, τότε η χαρισματική του αρχή έχει πιθανότητα να αφανιστεί. Αυτό είναι το γνήσιο χαρισματικό νόημα της «θείας χάριτος».

Ακόμη και στους αρχαίους Γερμανούς βασιλιάδες παρουσιάζεται ένας «περιφρονητής» [Verschmäher]. Το ίδιο ισχύει, με μαζικό τρόπο, για τους λεγόμενους πρωτόγονους λαούς. Στην Κίνα η χαρισματική πιστοποίηση του μονάρχη (η οποία δεν είχε τροποποιηθεί ως προς την κληρονομικότητα του χαρίσματος, βλ. παρ. 11) είχε διατηρηθεί τόσο αυστηρά, ώστε κάθε κακοδαμονία, ασχέτως της υφής της: δηλαδή όχι μόνον πολεμική αποτυχία, αλλά επίσης ξηρασία, πλημμύρες, δυσοίωνα αστρονομικά φαινόμενα κ.λπ., τον εξανάγκαζαν σε δημόσια συγγνώμη, ενδεχομένως δε και σε παραίτηση. Εν τοιαύτη περιπτώσει, δεν είχε το χάρισμα της «αρετής» (με την κλασική έννοια) που απαιτούσε το ουράνιο πνεύμα και, συνεπώς, δεν ήταν νόμιμος «γιος του ουρανού».

3. Ο εξουσιαστικός σύνδεσμος ονόματι κοινότητα πιστών [Gemeinde] είναι μια συγκλησιακή κοινοτικοποιητική σχέση. Το διοικητικό επιτελείο του χαρισματικού κυρίου δεν είναι ένα «υπαλληλικό σώμα», ακόμη λιγότερο δε ένα σώμα με εξειδικευμένη εκπαίδευση. Τα μέλη του δεν επιλέγονται σύμφωνα με νομιμοταξικά κριτήρια ούτε σύμφωνα με κριτήρια οικιακής ή προσωπικής εξάρτησης. Αλλά επιλέγονται σύμφωνα με χαρισματικές ιδιότητες: στον «προφήτη» αντιστοιχούν οι «μαθητές», στον «πολεμικό ηγέτη» η «ακολουθία», στον «ηγέτη» εν γένει: οι «έμπιστοι». Δεν υπάρχει «διορισμός» ή «απόλυση», δεν υπάρχει «σταδιοδρομία» ή «προαγωγή». Υπάρχει μόνον επαγγελία, σύμφωνα με υποβολή του ηγέτη στη βάση της χαρισματικής πιστοποίησης του εκλεκτού. Δεν υπάρχει «ιεραρχία», αλλά απλώς παρέμβαση του ηγέτη σε περίπτωση γενικής ή συγκεκριμένης χαρισματικής ανεπάρκειας του διοικητικού επιτελείου για μια υπόθεση, ενδεχομένως κατόπιν επίκλησης. Δεν υπάρχουν «υπηρεσιακές περιφέρειες» και «αρμοδιότητες», αλλά επίσης και καμία ιδιοποίηση υπηρεσιακών εξουσιών μέσω «προνομίου». Υπάρχουν μόνον (πιθανά) τοπικά ή αντικειμενικά όρια του χαρίσματος και της «αποστολής». Δεν υπάρχει «μισθός» ούτε και «προσόδευμα». Αλλά οι μαθητές ή οι ακόλουθοι ζουν (αρχικά) με τον κύριο σε σχέση κομμουνισμού της αγάπης ή συντροφικού κομμουνισμού από τα μέσα που έχουν προμηθευτεί από μαικήνες. Δεν υπάρχουν σταθερές «υπηρεσίες», αλλά μόνον εξουσιοδοτημένοι απεσταλμένοι στη βάση ανάθεσης του κυρίου ή του δικού τους χαρίσματος. Δεν υπάρχει [υπηρεσιακός] κανονισμός, αφηρημένες προτάσεις δικαίου, καμία ορθολογική συγκρότηση δικαίου που να προσανατολίζεται προς αυτούς, όπως

δεν υπάρχουν σοφολογίες και νομικές προτάσεις που να προσανατολίζονται σε παραδοσιακά δεδικασμένα. Αλλά, με τυπικό τρόπο, καθοριστικές είναι πραγματικές δημιουργίες δικαίου, διαφοροποιημένες ανάλογα με την περίπτωση, οι οποίες αρχικά είναι μόνον θείες κρίσεις και Αποκαλύψεις. Από την υλική πλευρά όμως, για κάθε γνήσια χαρισματική εξουσία ισχύει η πρόταση: «Γέγραπται, – ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν» [Ματθαίος 4: 4, 5: 27]· ο γνήσιος προφήτης, όπως ο γνήσιος πολεμικός ηγέτης και κάθε γνήσιος ηγέτης εν γενέει, προαναγγέλλει, δημιουργεί, απαιτεί νέες εντολές – σύμφωνα με την πρωταρχική σημασία του χαρίσματος: μέσω Αποκαλύψης, χρησμού, υποβολής ή λόγω βούλησης προς συγκεκριμένη διαμόρφωση, η οποία αναγνωρίζεται λόγω της καταγωγής της από την κοινότητα πίστης, στρατού ή κόμματος. Η αναγνώριση είναι υποχρεωτική. Εφόσον απέναντι στην [χαρισματική] οδηγία ανορθώνεται η ανταγωνιστική οδηγία ενός άλλου ατόμου με αξίωση χαρισματικής ισχύος, προκύπτει ένας ηγετικός αγώνας, ο οποίος τελικά αποφασίζεται μόνον με μαγικά μέσα ή με (υποχρεωτική) αναγνώριση της κοινότητας, και κατά τον οποίο μόνον η μία πλευρά έχει δίκιο ενώ η άλλη έχει άδικο, που την υποχρεώνει σε εξιλέωση.

Η χαρισματική εξουσία, ως κάτι έκτακτο, είναι έντονα αντιτιθέμενη τόσο στην ορθολογική, ιδιαίτερα τη γραφειοκρατική, όσο και στην παραδοσιακή, ιδιαίτερα την πατριαρχική και πατρογονική ή νομιμοταξική εξουσία. Και οι δύο [άλλες μορφές] είναι ιδιαίτερες καθημερινές μορφές κυριαρχίας – ενώ η (γνήσια) χαρισματική εξουσία ακριβώς το αντίθετο. Η γραφειοκρατική εξουσία είναι ιδιαίτερα ορθολογική, με την έννοια της δέσμευσης σε κανόνες που αναλύονται διαλογικά, ενώ η χαρισματική είναι ιδιαίτερα ανορθολογική, με την έννοια της απουσίας κανόνων. Η παραδοσιακή εξουσία είναι δεσμευμένη στα δεδικασμένα του παρελθόντος και, στο βάθος αυτό, επίσης προσανατολισμένη σε κανόνες, ενώ η χαρισματική ανατρέπει (εντός του πεδίου της) το παρελθόν και, με αυτή την έννοια, είναι ιδιαίτερα επαναστατική. Δεν γνωρίζει ιδιοποίηση της κυριαρχικής εξουσίας εν είδει κτήσης αγαθού, ούτε από τον κύριο ούτε από νομιμοταξικές εξουσίες. Νομιμοποιείται εφόσον και μόνον όσο «ισχύει» το προσωπικό χάρισμα σύμφωνα με δοκιμασία, δηλαδή: όσο βρίσκει αναγνώριση, ενώ ο έμπιστος, ο μαθητής, ο ακόλουθος είναι «χρήσιμος» μόνον όσο διατηρείται η χαρισματική του πιστοποίηση.

Οι παραθέσεις αυτές δεν χρειάζονται καν σχολιασμό. Ισχύουν για τον καθαρό «δημοψηφισματικά» χαρισματικό κυρίαρχο (η «εξουσία της ιδιοφυΐας» του Ναπολέοντα, ο οποίος έκανε τους πληβείους βασιλιάδες και στρατηγούς), όπως ακριβώς για τον προφήτη και τον πολεμικό ήρωα.

4. Το καθαρό χάρισμα είναι ιδιαίτερα ξένο προς την οικονομία. Εκεί όπου εμφανίζεται αποτελεί ένα «κάλεσμα», με την εμφατική έννοια της λέξης: ως «αποστολή» ή ως εσωτερικό «καθήκον». Στον καθαρό τύπο του το χάρισμα περιφρονεί και απορρίπτει την οικονομική αξιοποίηση των χαρισματικών ιδιοτήτων ως πηγή εισοδήματος – πράγμα τα οποίο, βεβαίως, παραμένει συχνότερα στο επίπεδο της απαίτησης παρά της εφαρμογής. Αυτό δεν σημαίνει ότι το χάρισμα αποφεύγει πάντα την ιδιοκτησία και τον πορισμό, όπως το κάνουν, υπό ορισμένες συνθήκες (βλ. παρακάτω), οι προφίτες και οι μαθητές τους. Ο πολεμικός ήρωας και η ακολουθία του αναζητούν τη λεία, όπως ο δημοψηφισματικός εξουσιαστής ή ο χαρισματικός κομματικός ηγέτης αναζητούν τα υλικά μέσα της δύναμής τους, και, εκτός αυτού, ο πρώτος επιδιώκει: υλική δόξα της εξουσίας του για τη σταθεροποίηση του εξουσιαστικού του κύρους. Αυτό που όλοι περιφρονούν – όσο υφίσταται ο αμιγώς χαρισματικός τύπος – είναι: η παραδοσιακή ή ορθολογική οικονομία της καθημερινότητας, η επιδίωξη τακτικών «εσόδων» μέσω μιας αντιστοίχως διευθετημένης διαρκούς οικονομικής δραστηριότητας. Οι τυπικές μορφές της χαρισματικής κάλυψης αναγκών είναι αφενός η μαικηνατική – μεγαλομαικηνατική (δωρεά, χορηγία, δωροδοκία, μεγάλα φιλοδωρήματα) – ή επαταική προμήθεια και, αφετέρου, η λεία, ο βίαιος ή (τυπικά) ειρηνικός εκβιασμός. Από την πλευρά της ορθολογικής οικονομίας είναι μια τυπική δύναμη «ανοικονομικότητας». Διότι αρνείται κάθε ανάμειξη με την καθημερινότητα. Το μοναδικό που μπορεί να κάνει είναι, κατά κάποιο τρόπο, να «συμμετέχει», με πλήρη εσωτερική αδιαφορία, σε άτακτους ευκαιριακούς πορισμούς. Για ορισμένα είδη χαρισματικών υπέρξεων, η οικονομική βάση δύναται να είναι η απολαβή «εισοδήματος» ως μορφή της αποστασιοποίησης από την οικονομία. Αλλά αυτό δεν ισχύει συνήθως για τους κανονικούς χαρισματικούς «επαναστάτες».)

Η απάρνηση των εκκλησιαστικών αξιωμάτων από τους Ιησούιτες είναι μια εκλογικευμένη εφαρμογή αυτής της αρχής των «μαθητών». Είναι σαφές ότι εδώ ανήκουν όλοι οι ήρωες της ασκητείας, τα επαταικά τάγματα και οι μαχητές της πίστης. Σχεδόν όλοι οι

προφήτες συντηρούνταν με προμήθειες από μαικήνες. Η φράση του [Αποστόλου] Παύλου «ὅτι εἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι, μηδὲ ἐσθιέτω» [Προς Θεσσαλονικεῖς Β' 3: 10], ο οποίος απευθύνεται ενάντια στους παρασιτικούς ιεραποστόλους, δεν σημαίνει βεβαίως θετική εκτίμηση της «οικονομίας», αλλά απλώς το καθήκον απόκτησης των απαραίτητων προς διαβίωση, ασχέτως πώς, εν είδει «παρέργου», διότι η καθαυτό χαρισματική μεταφορική έκφραση περί των «κρίνων τοῦ ἀγροῦ» [Ματθαῖος 6: 28] δεν ήταν εφαρμόσιμη στην κυριολεξία της, αλλά μόνον υπό την έννοια της *έλλειψης* μέριμνας για την επόμενη μέρα. – Από την άλλη πλευρά, είναι δυνατόν, σε ένα πρωταρχικά καλλιτεχνικό σώμα χαρισματικών μαθητών, η αποδέσμευση από οικονομικούς αγώνες μέσω περιορισμού των καθ' εαυτούς επαγγελθέντων σε «οικονομικά ανεξάρτητους» (δηλαδή: σε εισοδηματίες), να ισχύει ως κάτι ομαλό (έτσι ήταν στον κύκλο του Stefan George, τουλάχιστον σύμφωνα με την αρχική του πρόθεση¹⁸).

5. Το χάρισμα είναι η μεγάλη επαναστατική δύναμη σε παραδοσιακά δεσμευμένες περιόδους. Σε διαφορά προς την επίσης επαναστατική δύναμη του «*ratio*», η οποία επιδρά έξωθεν: μέσω μεταβολής των βιοτικών συνθηκών και προβλημάτων και, εμμέσως, των αντίστοιχων προδιαθέσεων γι' αυτά, ή όμως: μέσω ανάπτυξης της νοησιαρχίας, το χάρισμα *δύναται* να είναι μία έσωθεν αναδιαμόρφωση, η οποία, γεννημένη από ανάγκη ή από ενθουσιασμό, σημαίνει μεταβολή της κεντρικής κατεύθυνσης του φρονήματος και της πράξης υπό πλήρη αναπροσανατολισμό όλων των συμπεριφορών προς όλες τις μεμονωμένες βιοτικές μορφές και προς τον «κόσμο» εν γένει. Σε προ-ορθολογικές εποχές η παράδοση και το χάρισμα μοιράζονται μεταξύ τους σχεδόν το σύνολο των κατευθύνσεων προσανατολισμού του πράττειν.

18. Στην καμπή του αιώνα ο λυρικός ποιητής Stefan George (1868-1933) αποπειράθηκε να αναζωογονήσει τη γερμανική ποίηση, θεωρώντας ότι βρίσκεται σε παρακμή. Υιοθέτησε αυστηρή μορφή στα ποιήματά του, επιλέγοντας προσεκτικά τις λέξεις και μεριμνώντας για τη ρυθμικότητα. Στην αντιπαράθεσή του προς τον υλισμό και το νατουραλισμό υπερασπιζόταν ένα ιδίμορφο αρχαιοελληνικό ιδεώδες, το οποίο και προωθούσε μέσω της περιοδικής έκδοσης *Blätter für die Kunst* που εκδιδόταν από το 1892 έως το 1919. Ο George συγκρότησε στη Χαϊδελβέργη έναν κύκλο οπαδών, τον George-Kreis (σε αυτόν αναφέρεται ο Weber), που αποτελούνταν από 'έκλεκτους' μαθητές, τους οποίους είχε γοητεύσει με την επιβλητική του φυσιογνωμία.

5. Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΠΟΙΗΣΗ¹⁹ ΤΟΥ ΧΑΡΙΣΜΑΤΟΣ

11. Η καθημερινοποίηση του χαρίσματος και οι επιδράσεις της

Στην (αμιγή μορφή) της η χαρισματική εξουσία έχει ιδιαίτερα *έκτακτο* χαρακτήρα και αποτελεί μία αυστηρά προσωπική κοινωνική σχέση, η οποία συνδέεται με τη χαρισματική ισχύ προσωπικών ιδιοτήτων και την επιβεβαίωσή της. Εάν όμως αυτή η σχέση δεν είναι απλώς εφήμερη αλλά λάβει το χαρακτήρα *διαρκούς* σχέσης: [εάν γίνει δηλαδή] «κοινότητα» συντρόφων πίστης ή πολεμιστών ή μαθητών, ή: κομματικός σύνδεσμος, ή πολιτικός ή μεροκρατικός σύνδεσμος – τότε, η χαρισματική εξουσία, η οποία τρόπον τινά είχε ιδεοτυπική καθαρότητα μόνον σε *statu nascendi*, πρέπει να μεταβάλει ουσιαστικά το χαρακτήρα της: αποκτά παραδοσιακή ή ορθολογική (νομιμοποιημένη) μορφή, ή: και τα δύο σε διαφορετικές απόψεις. Τα ενεργά κίνητρα γι' αυτή τη μεταβολή είναι τα εξής:

- α) το ιδεώδες ή και υλικό συμφέρον των *οπαδών* για τη συνέχιση και τη διαρκή αναβίωση της κοινότητας –
- β) το ακόμη εντονότερο ιδεώδες και ακόμη εντονότερο υλικό συμφέρον του *διοικητικού επιτελείου*: της ακολουθίας, των μαθητών, των κομματικών εμπιστών κ.ά.:

1. στη συνέχιση ύπαρξης της σχέσης, και μάλιστα για
2. συνέχιση με τέτοιο τρόπο, ώστε η θέση τους να αποκτήσει με ιδεώδη και υλικό τρόπο το χαρακτήρα διαρκούς *καθημερινής* βάσης: εξωτερικά αποκατάσταση της *οικογενειακής* ύπαρξης, ή έστω της κορεσμένης ύπαρξης, στη θέση των αποστασιοποιημένων από τον κόσμο «αποστολών», που είναι αλλότριες προς την οικογένεια και την οικονομία.

Τα συμφέροντα αυτά ενεργοποιούνται με τυπικό τρόπο κατά την απώλεια του προσώπου που φέρει το χάρισμα και του ζητήματος *διαδοχής* του που ανακύπτει. Ο τρόπος με τον οποίο λύνεται –εάν λυθεί και, συνεπώς, εφόσον διατηρείται η χαρισματική κοινότητα (ή εφόσον

19. Η καθημερινοποίηση [Veralltäglichung] είναι λειτουργική έννοια του Max Weber, δηλαδή δεν ανήκει και αυτή, όπως και το Πράγμα, στις βασικές κοινωνιολογικές κατηγορίες. Στην περιφραστική της απόδοση σημαίνει τη διαδικασία μέσω της οποίας ένα φαινόμενο γίνεται καθημερινό και, κατ' ουσίαν, τετριμμένο, αποκτά κανόνες και ρουτίνα, αποβάλλοντας τον έκτακτο χαρακτήρα του.

τώρα πλέον συγκροτείται)– είναι ουσιαστικά καθοριστικός για τη συνολική φύση των κοινωνικών σχέσεων που πλέον προκύπτουν.

Μπορεί να εφαρμοστούν οι εξής τρόποι λύσης:

α) Νέα αναζήτηση ενός φορέα χαρίσματος που να έχει τα αντίστοιχα χαρακτηριστικά για τη θέση του κυρίου.

Σχετικά καθαρός τύπος: η αναζήτηση του νέου δαλάι λάμα (ενός παιδιού που επιλέγεται σύμφωνα με ορισμένα χαρακτηριστικά της ενσάρκωσης του θεού, παρόμοια με την αναζήτηση του ιερού ταύρου του Άπιδος²⁰).

Εν τοιαύτη περιπτώσει, η νομιμότητα του νέου φορέα χαρίσματος συνδέεται με χαρακτηριστικά, δηλαδή: με «κανόνες», για τους οποίους σχηματίζεται μια παράδοση (παραδοσιοποίηση), δηλαδή: υποβιβάζεται ο καθαρά προσωπικός χαρακτήρας [του χαρίσματος].

β) Μέσω της Αποκάλυψης: χρησμός, κλήρωση, θεία κρίση ή άλλες τεχνικές επιλογής. Εν τοιαύτη περιπτώσει, η νομιμότητα του νέου φορέα χαρίσματος συνεπάγεται από τη νομιμότητα της τεχνικής (νομιμοποίηση).

Υποτίθεται ότι οι Ισραηλίτες σοφετίμ είχαν ενίοτε αυτόν το χαρακτήρα²¹. Ο αρχαίος πολεμικός χρησμός υποτίθεται ότι όρισε τον Σαούλ [Βασιλειών Α' 9].

γ) Μέσω της ανάδειξης διαδόχου από τον έως τότε φορέα χαρίσματος, και μέσω της αναγνώρισής του από την κοινότητα.

20. Ο Άπιδ ήταν ο ιερός ταύρος των αρχαίων Αιγυπτίων και θεωρούνταν ενσάρκωση του Όσιρι. Υπήρχε η πεποίθηση ότι, όταν ο ταύρος πέθαινε, ένας νέος εμφανιζόταν και η κοινότητα έπρεπε να τον αναζητήσει, αναγνωρίζοντάς τον από ορισμένα ιερά σημεία στο σώμα, όπως το χρώμα (συνήθως μαύρο) και ένας κόμπος κάτω από τη γλώσσα.

21. Οι σοφετίμ (η λέξη σημαίνει 'δικαστές') ήταν κατ' ουσίαν αξιωματούχοι ή άρχοντες –όχι δικαστές με τη στενή δικονομική έννοια– και ρύθμιζαν τις υποθέσεις των Ισραηλιτών μέχρι την ανάδειξη του Σαούλ. Το αξίωμά τους ήταν ισόβιο αλλά όχι κληρονομικό, ούτε μπορούσαν να διορίσουν το διάδοχό τους. Η εξουσία τους ίσχυε μόνον στις φυλές που τους είχαν αναγνωρίσει ως τέτοιους. Η δράση τους περιγράφεται στο βιβλίο Κριτές της Παλαιάς Διαθήκης.

Πολύ συχνή μορφή. Η δημιουργία των Ρωμαίων αρχόντων (που διατηρήθηκε καλύτερα στη δημιουργία του δικάτορα και στο θεσμό του «interrex»²²) είχε αρχικά πλήρως αυτόν το χαρακτήρα.

Στην περίπτωση αυτή η νομιμότητα έχει αποκτηθεί από την ανάδειξη.

δ) Μέσω της ανάδειξης διαδόχου από το χαρισματούχο διοικητικό επιτελείο και (αναγνώρισής του από την κοινότητα). Η διαδικασία αυτή, στην καθαρή της σημασία, δεν πρέπει επ' ουδενί να γίνει αντιληπτή ως «δικαίωμα εκλογής», «προεκλογής» ή «προτεινόμενης εκλογής». Δεν πρόκειται για ελεύθερη επιλογή αλλά για επιλογή αυστηρά πειθαρχημένη στο καθήκον, δεν πρόκειται για πλειοψηφική απόφαση αλλά για τον ορθό καθορισμό, για την επιλογή του ορθού προσώπου, του πραγματικού φορέα χαρίσματος, τον οποίο δύναται να ανακαλύψει επιτυχώς και η μειοψηφία. Η ομοφωνία είναι προσταγή, η επίγνωση του σφάλματος είναι καθήκον, η επιμονή στο σφάλμα είναι βαρύ παράπτωμα, μια «σφαλερή» εκλογή είναι αδικία που απαιτεί εξιλέωση (αρχικά: μαγική).

Σαφώς, όμως, η νομιμότητα εμφανίζεται εύκολα ως νομιμότητα της απόκτησης δικαιώματος, που έχει επιτευχθεί υπό όλες τις ρήτρες της ορθότητας και συνδέεται συχνά με συγκεκριμένες τυπικότητες (ενθρονισμό κ.λπ.).

Αυτό είναι το πρωταρχικό νόημα της στέψης του επισκόπου και του βασιλιά από τον κλήρο ή τον ηγεμόνα με ομοφωνία της κοινότητας, στη Δύση, και αναρίθμητων ανάλογων διαδικασιών σε όλο τον κόσμο. Το ότι από εδώ γεννήθηκε η ιδέα της «εκλογής» θα αναλυθεί αργότερα.

ε) Μέσω της παράστασης ότι το χάρισμα αποτελεί ιδιότητα του αίματος και, ως εκ τούτου, παραμένει στην πατριά, ιδιαίτερα στους

22. Ο interrex (μεσοβασιλέας) είναι θεσμός της πρώιμης πολιτικής οργάνωσης της Ρώμης. Όταν ο βασιλιάς πέθαινε χωρίς να έχει διορίσει το διάδοχό του, η Σύγκλητος διορίζει ένα μεσοβασιλέα, ο οποίος προέρχεται από τα μέλη της και η θητεία του ήταν πενήμηρη. Στη διάρκεια της βασιλείας του, ο μεσοβασιλέας είχε όλες τις βασιλικές αρμοδιότητες εκτός από τη διασφάλιση όρκου πίστης από το λαό, ενώ στα καθήκοντά του περιλαμβάνονταν και η πρόταση υποψηφιότητας ενός ισόβιου βασιλέα, ο οποίος, όπως σημειώνει και ο Weber, έπρεπε να εγκριθεί από την κοινότητα του λαού.

εγγύτερους ομοπάτορες του φορέα: κληρονομικό χάρισμα. Στην περίπτωση αυτή, η κληρονομική διάταξη δεν είναι απαραίτητη για τα ιδιοποιημένα δικαιώματα, αλλά είναι συχνά ετερογενής, ή ο «ορθός» κληρονόμος εντός της πατριάς πρέπει να διαπιστωθεί με τη βοήθεια των μέσων που αναφέρονται στις περιπτώσεις α-δ.

Στους νέγρους απαντά μονομαχία μεταξύ αδερφών. Η σημασία της κληρονομικής διάταξης με τέτοιο τρόπο ώστε να μη διαταράσσεται η σχέση προς τα προγονικά πνεύματα (ανάδειξη της επόμενης γενιάς), απαντά στην Κίνα. Στην Ανατολή απαντά συχνά η διαδοχή με βάση την αρχαιότητα [Seniogat], ή η ανάδειξη από το σώμα ακολούθων (από εδώ προέρχεται το «καθήκον» εξόντωσης όλων των πιθανών υποψηφίων στον οίκο του Οσμάν).

Η μονοσήμαντη αρχή του κληρονομικού δικαιώματος του πρωτοτόκου ανήλθε στη δύναμη μόνον στη μεσαιωνική Δύση και στην Ιαπωνία, αλλιώς σε μεμονωμένες περιπτώσεις· με αυτό δε τον τρόπο προώθησε σημαντικά την εδραίωση των πολιτικών συνδέσμων (αποφυγή του αγώνα περισσότερων διεκδικητών από την πατριά του κληρονομικού χαρίσματος).

Έτσι, η πίστη δεν ισχύει πλέον προς τις χαρισματικές ιδιότητες του προσώπου, αλλά προς εκείνον που έχει αποκτήσει τη θέση νόμιμα μέσω κληρονομικής διάταξης (παραδοσιοποίηση και νομιμοποίηση). Η έννοια της «ελέω Θεού χάριτος» μεταβάλλεται πλήρως, και πλέον σημαίνει: κύριος ιδίω δικαίω, μη εξαρτημένος από την αναγνώριση των κυριαρχουμένων. Το προσωπικό χάρισμα μπορεί να εκλείπει.

Εδώ ανήκουν η κληρονομική μοναρχία, οι μαζικές κληρονομικές ιεροκρατίες της Ασίας και το κληρονομικό χάρισμα των πατριών ως χαρακτηριστικό του βαθμού και της ικανότητας για τιμάρια και προσοδεύματα (βλ. επόμενη παράγραφο).

στ) Μέσω της παράστασης ότι το χάρισμα είναι μία (πρωταρχικά: μαγική) ιδιότητα που μεταβιβάζεται ή γεννάται με ιερουργικά μέσα από ένα φορέα σε άλλους: εξαντικειμενίκευση του χαρίσματος, ιδιαίτερα: υπηρεσιακό χάρισμα. Η πίστη της νομιμότητας ισχύει τότε όχι πλέον για το πρόσωπο αλλά για τις αποκτημένες ιδιότητες και την αποτελεσματικότητα της ιερουργικής πράξης.

Το σημαντικότερο παράδειγμα: το ιερατικό χάρισμα που μεταβιβάζεται μέσω του χαρίσματος, του καθαγιασμού ή της χειροτονίας, το δε βασιλικό χάρισμα που μεταβιβάζε-

ται ή επικυρώνεται μέσω του χρίσματος και της στέψης. Ο character indelebilis²³ σημαίνει την αφαίρεση των ικανοτήτων υπηρεσιακού χαρίσματος από τις ιδιότητες του προσώπου του ιερέα. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο αποτέλεσε αφορμή για διαρκείς αγώνες, αρχής γενομένης από το Δονατισμό και το Μοντανισμό μέχρι την πουριτανική (βαπτιστική) επανάσταση (ο «μισθοφόρος» των Κουακέρων είναι ο κήρυκας του υπηρεσιακού χαρίσματος).

12. Η καθημερινοποίηση του χαρίσματος και οι επιδράσεις της (συνέχεια)

Παράλληλα με την καθημερινοποίηση του χαρίσματος, από το πρότυπο της απόκτησης διαδόχων βγαίνουν τα συμφέροντα καθημερινοποίησης του διοικητικού επιτελείου. Μόνον σε statu nascendi, και εφόσον ο χαρισματούχος κύριος δρα με αμιγώς έκτακτο τρόπο, μπορεί το διοικητικό επιτελείο να ζει από μαικήνες ή από λεία ή από ευκαιριακά έσοδα με αυτό τον κύριο, που αναγνωρίζεται μέσω πίστης και ενθουσιασμού. Διαρκή προδιάθεση γι' αυτό έχει μόνον το μικρό, ενθουσιασμένο στρώμα μαθητών ή ακολούθων, το οποίο με «ιδεώδη» μόνον τρόπο «κερδίζει» τη ζωή του από το «κάλεσμά» του. Το σύνολο των μαθητών και των ακολούθων θέλει, όμως, να κερδίζει τη ζωή του (μακροπρόθεσμα) από το «κάλεσμά» του επίσης υλικά, και πρέπει άλλωστε να το κάνει εάν δεν θέλει να αφανιστεί²⁴.

Ως εκ τούτου, η καθημερινοποίηση του χαρίσματος ολοκληρώνεται:

1. με τη μορφή ιδιοποίησης κυριαρχικών εξουσιών από την ακολουθία ή τους μαθητές, και με διαρρύθμιση της στελέχωσής τους.

23. «Ανεξάλειπτο σημάδι». Σύμφωνα με την καθολική παράδοση, εγγράσσεται στην ψυχή του φορέα του μέσω του χρίσματος ή του καθαγιασμού και δεν μπορεί να αφαιρεθεί ούτε μετά θάνατον. Η αντίληψη του «ανεξάλειπτου σημαδιού» αποτέλεσε τη βάση θεμελίωσης του ιερατικού χαρίσματος στην καθολική Εκκλησία.

24. Οι δύο προτάσεις χρησιμοποιούν τον ίδιο όρο *Beruf* με διαφορετικό τρόπο. Κατά τη διάρκεια της χαρισματικής εξουσίας και της αντίστοιχης ακολουθίας του ηγέτη, οι μαθητές «κερδίζουν» το βίο τους με «ιδεώδη» τρόπο (ihr Leben aus dem Beruf «machen»), δηλαδή δεν ασχολούνται με τον οικονομικό πορισμό. Μακροπρόθεσμα, όμως, και ιδιαίτερα όταν εκλείπει πλέον ο χαρισματικός ηγέτης, οι ακόλουθοι και οι μαθητές «κερδίζουν» το βίο τους εκμεταλλεύμενοι (με την κυριολεκτική σημασία) το πάλοι ποτέ κάλεσμά τους. Σχηματικά: το «κάλεσμα» γίνεται «επάγγελμα».

2. Αυτή η παραδοσιοποίηση ή νομιμοποίηση (αναλόγως εάν υπάρχει ορθολογική θέσπιση ή όχι) μπορεί να λάβει διάφορες τυπικές μορφές:

1.) Ο γνήσιος τρόπος στελέχωσης είναι στη βάση του προσωπικού χαρίσματος. Η ακολουθία ή οι μαθητές μπορούν, κατά την καθημερινοποίηση, να θέσουν κανόνες για τη στελέχωση, ιδιαίτερα:

- α) κανόνες εκπαίδευσης,
- β) κανόνες δοκιμασίας.

Το χάρισμα μπορεί μόνον να «αφυπνιστεί» και να «δοκιμαστεί», όχι να «διδασχθεί» ή να «εγχαράχθει». Όλα τα είδη μαγικής ασκητείας (μάγοι, ήρωες) και όλα τα είδη δόκιμης θητείας ανήκουν σε αυτή την κατηγορία του αποκλεισμού του συνδέσμου του διοικητικού επιτελείου (περί της χαρισματικής εκπαίδευσης βλ. κεφ. IV). Μόνον ο δοκιμασμένος δόκιμος αποκτά πρόσβαση στις κυριαρχικές εξουσίες. Ο γνήσιος χαρισματικός ηγέτης μπορεί να αντιταχθεί επιτυχώς σε αυτές τις απαιτήσεις – ο διάδοχος όμως όχι, πολύ λιγότερο δε αυτός που έχει εκλεγεί από το διοικητικό επιτελείο (βλ. παρ. 11, δ).

Εδώ ανήκει κάθε είδος ασκητείας μάγων και πολεμιστών στο «ανδρείον», με καθαγιασμό του οικότροφου και με ηλικιακές τάξεις. Όποιος δεν υφίσταται με επιτυχία τη δοκιμασία του πολεμιστή παραμένει «γύναιο», δηλαδή αποκλείεται από την ακολουθία.

2.) Οι χαρισματικοί κανόνες μπορούν να μεταβληθούν εύκολα σε παραδοσιακά νομικοταξικούς κανόνες (κληρονομικό χάρισμα). Εάν ισχύει κληρονομικό χάρισμα του ηγέτη (βλ. παρ. 11, ε), τότε ως κανόνας επιλογής και εφαρμογής είναι πολύ πιθανόν επίσης το κληρονομικό χάρισμα του διοικητικού επιτελείου και, ενδεχομένως, ακόμη και των οπαδών. Εκεί όπου ένας πολιτικός σύνδεσμος διακατέχεται πλήρως και αυστηρά από αυτή την αρχή του κληρονομικού χαρίσματος: [εκεί όπου] η ιδιοποίηση κυριαρχικών εξουσιών, τιμαρίων, προσοδοδεμάτων και ποριστικών ευκαιριών εφαρμόζονται σε αυτή τη βάση, υπάρχει ο τύπος του «κράτους των γενών». Οι εξουσίες και οι πιθανότητες όλων των ειδών υπόκεινται στην παράδοση. Οι επικεφαλής της πατριάς (δηλαδή: παραδοσιακοί γεροντοκράτες ή πατριάρχες που δεν είναι νομιμοποιημένοι μέσω χαρίσματος) ρυθμίζουν την εξάσκηση, η οποία δεν μπορεί να αφαι-

ρεθεί από την πατριά τους. Ο «βαθμός» ενός ανθρώπου ή μιας πατριάς δεν καθορίζεται από το είδος της αντίστοιχης θέσης, αλλά καθοριστικός για τις προσήκουσες θέσεις είναι ο βαθμός της πατριάς στην κλίμακα του κληρονομικού αξιώματος.

Κυριότερα παραδείγματα: η Ιαπωνία πριν από τον εκγραφειοκρατισμό, αναμφισβήτητα σε μεγάλο βαθμό επίσης η Κίνα (οι «αρχαίες οικογένειες») πριν από τον εξορθολογισμό στα επιμέρους κράτη, η Ινδία στη διάταξη των καστών, η Ρωσία πριν από την εισαγωγή του μεσόντισεστβα²⁵ και κατόπιν με άλλη μορφή, επίσης: όλες οι προνομιούχες «τάξεις καταγωγής» (βλ. κεφ. IV).

3.) Το διοικητικό επιτελείο μπορεί να απαιτήσει και να επιβάλει τη συγκρότηση και την ιδιοποίηση ατομικών θέσεων και ποριστικών πιθανοτήτων για τα μέλη του. Εν τοιαύτη περιπτώσει, αναλόγως εάν υπάρχει παραδοσιοποίηση ή νομιμοποίηση, γεννιούνται:

- α) προσοδεύματα (προσοδοκρατία – βλ. παραπάνω),
- β) αξιώματα (πατρογονοποίηση και εκγραφειοκρατισμός – βλ. παραπάνω),
- γ) τιμάρια (φεουδαλοποίηση),

τα οποία καθίστανται πλέον αντικείμενα ιδιοποίησης στη θέση τής καθαρά ακοσμικής προμήθειας από μαικηνατικά μέσα ή από λεία. Συγκεκριμένα:

- α'. Επαιτικά προσοδεύματα,
- β'. Προσοδεύματα φυσικών προσόδων,
- γ'. Προσοδεύματα εγχρημάτων φόρων,
- δ'. Προσοδεύματα από 'τυχερά',

μέσω ρύθμισης της αρχικά αμιγώς μαικηνατικής (α') ή αμιγώς προερχόμενης από λεία (β', γ') προμήθειας στη βάση ορθολογικής δημοσιονομικής οργάνωσης.

Για το α'. Βουδισμός –

Για το β'. Κινέζικα και ιαπωνικά προσοδεύματα ρυζιού –

Για το γ'. Ο κανόνας σε όλα τα εξορθολογισμένα κατακτητικά κράτη –

Για το δ'. Μαζικά παραδείγματα παντού, ιδιαίτερα: ιερείς και δικαστές, αλλά στην Ινδία επίσης στρατιωτικές εξουσίες.

25. Πρόκειται για τον ευρέως αποδεκτό κώδικα προτεραιότητας και ιεραρχίας των αριστοκρατικών οικογενειών στη Ρωσία πριν από τη βασιλεία του Μεγάλου Πέτρου.

Ως προς το β: Η «μετατροπή σε αξίωμα» των χαρισματικών αποστολών μπορεί να είναι περισσότερο πατρογονοποίηση ή περισσότερο εκγραφειοκρατισμός. Το πρώτο είναι εν γένει ο κανόνας, το τελευταίο απαντά στην αρχαιότητα και στη νεωτερική Δύση, ενώ σε άλλα μέρη σπανιότερα και ως εξαιρεση.

Ως προς το γ: α'. Εδαφικά τιμάρια με διατήρηση του αποστολικού χαρακτήρα της θέσης ως τέτοιας –

β'. πλήρης τιμαριωτική ιδιοποίηση των κυριαρχικών εξουσιών.

Οι δύο περιπτώσεις διαχωρίζονται δύσκολα. Εντούτοις, ο προσανατολισμός στον αποστολικό χαρακτήρα της θέσης δεν εξαφανίζεται ποτέ πλήρως, ούτε στο μεσαίωνα.

12α. Η καθημερινοποίηση του χαρίσματος και οι επιδράσεις της (συνέχεια)

Προϋπόθεση της καθημερινοποίησης είναι η άρση του οικονομικά αλλότριου χαρακτήρα του χαρίσματος, η προσαρμογή του σε ταμειευτικές (δημοσιονομικές) μορφές της κάλυψης αναγκών και, συνεπώς, σε οικονομικές συνθήκες που εξαρτώνται από φόρους και δασύματα. Οι «λαϊκοί» των αποστολών που οδεύουν προς την προσοδοκρατία αντιπαρατίθενται στον «κλήρο», [δηλαδή] στο μέλος (που κατέχει «μερίδιο», κλήρος²⁶) του χαρισματικού, και καθημερινοποιημένου πλέον διοικητικού επιτελείου (ιερείς τής υπό συγκρότηση «εκκλησίας»), οι «φορολογούμενοι» αντιπαρατίθενται στους ακολούθους, προσοδευματούχους, υπαλλήλους του συγκροτούμενου πολιτικού συνδέσμου, σε περίπτωση δε ορθολογικότητας: [αντιπαρατίθενται] στους «κρατικούς υπαλλήλους» ή στους διορισμένους κομματικούς υπαλλήλους που έχουν λάβει τη θέση των [παλαιότερων] «εμπίστων».

Τυπικές περιπτώσεις για τους βουδιστές και τις ινδουιστικές αιρέσεις (βλ. κοινωνιολογία της θρησκείας). Το ίδιο ισχύει και για όλα τα διαρκή μορφώματα εξορθολογισμένων κατακτητικών αυτοκρατοριών. Επίσης, για κόμματα και άλλα μορφώματα, τα οποία αρχικά είναι αμιγώς χαρισματικά.

Με την καθημερινοποίηση καταλήγει λοιπόν ο χαρισματικός πολιτικός σύνδεσμος εν πολλοίς στις μορφές της καθημερινής εξουσίας: στην πατρογονική αλλά, ιδιαίτερα: στη νομιμοταξική ή στη γραφειοκρατική εξουσία. Ο πρωταρχικός έκτακτος χαρακτήρας εκφράζεται στη νομιμοταξική τιμή του κληρονομικού ή του υπηρεσιακού χαρίσματος των ιδιοποιητών, τόσο του κυρίου όσο και του διοικητικού επιτελείου, δηλαδή ως κύρος. Ένας κληρονομικός μονάρχης «ελέω Θεού» δεν είναι ένας απλός πατρογονικός κύριος, πατριάρχης ή σείχης, ένας ακόλουθος δεν είναι ministeriale ή υπάλληλος. Περαιτέρω παραθέσεις ανήκουν στη θεωρία των «νομοκατεστημένων τάξεων».

Κατά κανόνα, η καθημερινοποίηση δεν ολοκληρώνεται άνευ αγώνα. Εν πρώτοις, είναι ακόμη ζωντανές οι προσωπικές απαιτήσεις στο χάρισμα του κυρίου, ενώ ο αγώνας του υπηρεσιακού ή κληρονομικού χαρίσματος ενάντια στο προσωπικό χάρισμα είναι μια τυπική ιστορική διαδικασία.

1. Η αναδιαμόρφωση της δύναμης μετανοίας (άφεση θανάσιμων αμαρτιών) από μια κυριαρχική εξουσία που άρμοζε μόνον στο πρόσωπο του συγκεκριμένου μάγιστρα ή στον ασκητή σε μια εξουσία αξιώματος του επισκόπου και του ιερέα, επιτεύχθηκε στην Ανατολή κατά πολύ αργότερα από ό,τι στη Δύση, υπό την επίδραση της ρωμαϊκής έννοιας του «αξιώματος». Επαναστάσεις χαρισματικών ηγετών ενάντια σε κληρονομικά χαρίσματα ή ενάντια σε αξίωματικές εξουσίες απαντούν σε όλους τους συνδέσμους, από το κράτος μέχρι τα συνδικάτα (ιδιαίτερα σήμερα!). Όσο πιο αναπτυγμένες είναι, όμως, οι ενδοοικονομικές εξαρτήσεις της χρηματικής οικονομίας, τόσο εντονότερη είναι η πίεση των καθημερινών αναγκών του σώματος οπαδών και, ως εκ τούτου, της τάσης για καθημερινοποίηση, η οποία έχει επιδράσει παντού και, κατά κανόνα, επικράτησε ραγδαία. Το χάρισμα είναι τυπικό πρωταρχικό φαινόμενο θρησκευτικών (προφητικών) ή πολιτικών (κατακτητικών) εξουσιών, υποχωρεί, όμως, μπροστά στις δυνάμεις της καθημερινότητας, εφόσον η εξουσία έχει εξασφαλιστεί και, προπάντων, εφόσον έχει λάβει μαζικό χαρακτήρα.

2. Ενεργό κίνητρο για την καθημερινοποίηση του χαρίσματος είναι φυσικά σε κάθε περίπτωση η επιδίωξη εξασφάλισης, και αυτό σημαίνει: νομιμοποίηση των κοινωνικών θέσεων εξουσίας και των οικονομικών πιθανοτήτων για την ακολουθία και τους οπαδούς του κυρίου. Περαιτέρω κίνητρο αποτελεί η αντικειμενική αναγκαιότητα της προσαρμογής των διατάξεων και του διοικητικού επιτελείου στις κανονικές καθημερινές απαιτήσεις και συνθήκες της διοίκησης. Εδώ ανήκουν ιδιαίτερος σημεία εφαρμογής για μια παράδοση απονομής δικαίου και διοίκησης, όπως τη χρειάζονται το συνηθισμένο διοικητικό επιτελείο, καθώς και οι κυριαρχούμενοι. Επίσης [εδώ ανήκει] μια κάποια οργάνωση των θέσεων για τα μέλη των διοικητικών επιτελείων. Τέλος –πράγμα για το οποίο θα γίνει αργότερα λόγος– ανήκουν εδώ προπάντων οι προσαρμογές

των διοικητικών επιτελείων και όλων των διοικητικών μέτρων στις οικονομικές συνθήκες της καθημερινότητας: η κάλυψη των εξόδων μέσω λείας, συνεισφορών, δωρεών, φιλοξενίας, όπως στο αρχικό στάδιο του πολεμικού και του προφητικού χαρίσματος, δεν αποτελεί δυνατή βάση μιας καθημερινής, διαρκούς διοίκησης.

3. Η καθημερινοποίηση δεν προκαλείται λοιπόν μόνον από το πρόβλημα διαδοχής, ενώ απέχει πολύ από το να αφορά μόνον αυτό. Αντιθέτως, το κύριο πρόβλημα είναι η μετάβαση από τα χαρισματικά διοικητικά επιτελεία και τις διοικητικές αρχές στις αντίστοιχες καθημερινές. Αλλά το πρόβλημα διαδοχής αφορά την καθημερινοποίηση του χαρισματούχου πυρήνα: του ίδιου του κυρίου και της νομιμότητάς του, και, σε αντίθεση προς το πρόβλημα μετάβασης σε παραδοσιακές ή νομότυπες διατάξεις και διοικητικά επιτελεία, αναδεικνύει ιδιάζοντα και χαρακτηριστικά ζητήματα, τα οποία μόνον μέσω αυτής της διαδικασίας είναι κατανοητά. Τα σημαντικότερα από αυτά είναι η ανάδειξη χαρισματικού διαδόχου και το κληρονομικό χάρισμα.

4. Για την ανάδειξη διαδόχου από τον ίδιο τον χαρισματικό κύριο το σημαντικότερο παράδειγμα, όπως αναφέρθηκε, είναι η Ρώμη. Για τον γερμανό, καθ' ύποθεση, μέσω της παράδοσης, ενώ για το διορισμό του δικτάτορα και του συμβασιλέα και διαδόχου στο principatum [ηγεμονία] είναι ιστορικά εξακριβωμένη ο τρόπος εφοδιασμού όλων των ανώτερων υπαλλήλων με imperium αναδεικνύει με σαφήνεια ότι ίσχυε και γι' αυτούς η ανάδειξη του διαδόχου από το διοικητή, με μοναδική επιφύλαξη την αναγνώριση από το στρατό των δημοτών. Διότι η εξέλιξη αναδεικνύει με σαφήνεια την εξέταση και τον αρχικά προφανώς αυθαίρετο αποκλεισμό των υποψηφίων από τον άρχοντα που ήταν στο αξίωμα.

5. Για την ανάδειξη διαδόχου από τη χαρισματική ακολουθία τα σημαντικότερα παραδείγματα είναι ο διορισμός των επισκόπων, ιδιαίτερα του πάπα, μέσω –αρχικής– ανάδειξης από τον κλήρο και αναγνώρισης από την κοινότητα. Άλλο παράδειγμα (όπως το κατέστησε πιθανό ο Ulrich Stutz²⁷) είναι η εκλογή [Kürung] του Γερμανού βασιλιά, που αργότερα αναδιαμορφώθηκε σύμφωνα με το διορισμό των επισκόπων: ανάδειξη μέσω συγκεκριμένων ηγεμόνων και αναγνώριση από τον (ένοπλο) «λαό». Παρόμοιες μορφές απαντούν συχνά.

6. Η κλασική χώρα για την ανάπτυξη του κληρονομικού χαρίσματος ήταν η Ινδία. Όλες οι επαγγελματικές ιδιότητες και ιδιαίτερα όλες οι ιδιότητες της αρχής και οι εξουσιαστικές θέσεις ίσχυαν εκεί ως αυστηρά δεσμευμένες σε κληρονομικό χάρισμα. Η αξίωση απόκτησης τιμαρίων με εξουσιαστικά δικαιώματα συνδεόταν με την κατάταξη στη βασιλική πατριά, τα τιμάρια ήταν αντικείμενο αίτησης προς τον αρχαιότερο της πατριάς. Όλες οι θέσεις ιεραρχικών αξιωμάτων, συμπεριλαμβανομένης της σημαντικότητας και γεμάτης επιρροή θέσης του γκουρού (directeur de l'âme), όλες οι

27. Πρβλ. ενδεικτικά, *Ο αρχιεπίσκοπος του Μάιντς και η εκλογή του Γερμανού βασιλιά. Συμβολή στη γερμανική νομική και συνταγματική ιστορία* [Der Erzbischof von Mainz und die deutsche Königswahl. Ein Beitrag zur deutschen Rechts- und Verfassungsgeschichte], Βαϊμάρη 1910· *Η πρόσφατη κατάσταση του δικαιώματος εκλογής των Γερμανών επισκόπων* [Der neueste Stand des deutschen Bischofswahlrechtes], Στουτγάρδη 1909.

καταμερισμένες πελατειακές σχέσεις, όλες οι θέσεις εντός του establishment του χωριού (ιερέας, κουρέας, πλύνης, φύλακας κ.ά.) είχαν δέσμευση κληρονομικού χαρίσματος. Κάθε ίδρυση σέκτας σήμαινε ίδρυση μιας κληρονομικής ιεραρχίας. (Το ίδιο ισχύει και στον κινέζικο ταοϊσμό.) Επίσης, στο ιαπωνικό «κράτος των γενών» (πριν από το κράτος πατρογονικών υπαλλήλων που εισήχθη σύμφωνα με κινέζικο πρότυπο, και το οποίο εξελίχθηκε αργότερα σε προσοδοκρατία και φεουδαλοποίηση) η κοινωνική διάρθρωση ήταν καθαρά στη βάση κληρονομικού χαρίσματος (περισσότερα επ' αυτού σε άλλη θέση).

Το δικαίωμα αυτό του κληρονομικού χαρίσματος στις εξουσιαστικές θέσεις εξελίχθηκε με παρόμοιο τρόπο σε όλο τον κόσμο. Η πιστοποίηση μέσω ιδίας υπηρεσίας αντικαταστάθηκε από την πιστοποίηση μέσω καταγωγής. Το φαινόμενο αυτό αποτελεί παντού τη βάση της εξέλιξης προς την τάξη καταγωγής, τόσο στους Ρωμαίους ευγενείς όπως και στην έννοια της «stirps regia»²⁸ των Γερμανών, κατά τον Τάκιτο, όπως και στους κανόνες συμμετοχής σε τουρνουά και ικανότητας θεμελίωσης εκκλησιαστικού εγκαθιδρύματος²⁹ του ύστερου μεσαίωνα, όπως στις σύγχρονες γενεαλογικές σπουδές της αμερικανικής νεοαριστοκρατίας, όπως εν γένει παντού όπου η «νομοκρατική» διαφοροποίηση έχει ενσωματωθεί στο βίο (επ' αυτού παρακάτω).

Σχέση προς την οικονομία: Η καθημερινοποίηση του χαρίσματος είναι ουσιαστικά ταυτόσημη με την προσαρμογή στις συνθήκες της οικονομίας ως της δύναμης της καθημερινότητας που επιδρά διαρκώς. Στη σχέση αυτή η οικονομία δεν έπεται, αλλά καθοδηγεί. Η αναδιαμόρφωση στη βάση του κληρονομικού ή του υπηρεσιακού χαρίσματος χρησιμεύει, σε πολύ μεγάλο βαθμό, ως μέσο νομιμοποίησης δεδομένων ή αποκτημένων εξουσιών διάθεσης. Ιδιαίτερα η προσκόλληση σε κληρονομικές μοναρχίες –παράλληλα με την ιδεολογία της πίστης που, σαφώς, δεν είναι κάτι αδιάφορο– συγκαθορίζεται και από αναλογισμούς του είδους: ότι θα διαταραχθεί κάθε κληρονομημένη και νομίμως αποκτημένη κτήση όταν εκπέσει η εσωτερική δέσμευση στην κληρονομική ιερότητα του θρόνου, και, ως εκ τούτου, διόλου συμπτωματικά, η στάση αυτή αρμόζει περισσότερο στα κατέχοντα στρώματα παρά στο προλεταριάτο.

28. «Πλήρης βασιλεία».

29. Αναφέρεται εδώ το Stift, ένα εγκαθιδρυμα εκκλησιαστικού/μοναστικού χαρακτήρα, η νομική έννοια του οποίου διαμορφώνεται, το 816, από τους Institutiones Aquisgranenses που κάνουν διαχωρισμό μεταξύ κανονικών μελών (Kanoniker – δηλαδή εγκαθιδρυματικών μελών) και μοναχών. Για τη θεμελίωση ενός εγκαθιδρύματος ήταν απαραίτητη η αντίστοιχη περιουσία (Stiftsvermögen), από την οποία και ζούσαν τα μέλη.

Κατά τα άλλα, δεν μπορεί να ειπωθεί κάτι γενικό (και παράλληλα: περιεχομενικό και αξιόλογο) περί των σχέσεων των διαφορών δυνατοτήτων προσαρμογής προς την οικονομία: αυτό πρέπει να γίνει από την εκάστοτε συγκεκριμένη παρατήρηση. Η προσοδοποίηση και η φεουδαλοποίηση, καθώς και η μέσω του κληρονομικού χαρίσματος ιδιοποίηση πιθανοτήτων κάθε είδους, μπορούν να ασκήσουν σε όλες τις περιπτώσεις τις τυποποιητικές τους επιδράσεις εξίσου αναπτυσσόμενες από το χάρισμα, όπως και να αντεπιδράσουν στην οικονομία μέσω της εξέλιξης από τις πρωταρχικές συνθήκες του πατρογονισμού και της γραφειοκρατίας. Εν τωιαύτη περιπτώσει, η δύναμη του χαρίσματος, η οποία κατά κανόνα επιδρά με έντονο επαναστατικό τρόπο στην οικονομία – συχνά: με καταστρεπτικό τρόπο, διότι (ενδεχομένως): είναι νέος και προσανατολισμένος «άνευ προϋποθέσεων»– επιδρά με αντίστροφο τρόπο από ό,τι στις απαρχές της.

Περί της οικονομικής δραστηριότητας των (χαρισματικών) επαναστάσεων θα γίνει αλλού λόγος. Είναι τελείως διαφοροποιημένη.

6. ΦΕΟΥΔΑΛΙΣΜΟΣ

12β. Φεουδαλισμός, τιμαριωτικός φεουδαλισμός

Μένει ακόμη να γίνει ιδιαίτερος λόγος για την τελευταία περίπτωση που αναφέρεται στην παρ. 12, αρ. 3 (γ: τιμάρια). Αυτό δε, διότι μέσω αυτής μπορεί να προκύψει μία δομή εξουσιαστικού συνδέσμου, η οποία είναι εξίσου διαφορετική από τον πατρογονισμό όπως και από το γνήσιο κληρονομικό χάρισμα, και είχε τεράστια ιστορική σημασία: ο φεουδαλισμός. Θα διαχωρίσουμε τον τιμαριωτικό από τον προσοδευματικό φεουδαλισμό ως αμιγείς μορφές. Όλες οι υπόλοιπες μορφές απόδοσης υπηρεσιακής γαιοκτησίας έναντι στρατιωτικών υπηρεσιών, που ονομάζονται «φεουδαλισμός», έχουν στην πραγματικότητα πατρογονικό (ministeriale) χαρακτήρα και δεν θα γίνουν εδώ αντικείμενο ξεχωριστής πραγμάτευσης. Διότι περί των διαφορετικών ειδών προσοδευμάτων θα γίνει αργότερα λόγος, στις συγκεκριμένες παραθέσεις³⁰.

30. Διεξοδικές παραθέσεις για τη διαφορά τιμαριωτικού και προσοδευματικού φεουδαλισμού, βλ. *Οικονομία και κοινωνία*, πέμπτος τόμος, 4η εν.

ΑΑ. Τιμάριο σημαίνει πάντα:

- αα) την ιδιοποίηση κυριαρχικών εξουσιών και εξουσιαστικών δικαιωμάτων. Μάλιστα, ως τιμάρια μπορούν να γίνουν αντικείμενα ιδιοποίησης:
- α'. εξουσίες μόνον του ιδίου οίκου, ή
- β'. συνδεσμικά δικαιώματα, αλλά μόνον οικονομικής (δημοσιονομικής) υφής, ή επίσης
- γ'. συνδεσμικά διατακτικά δικαιώματα.

Η απόδοση τιμαρίου επιτελείται σε ανταπόδοση ιδιαίτερων, κατά κανόνα: αρχικά στρατιωτικών, αλλά παράλληλα και διοικητικών υπηρεσιών. Η απόδοση πραγματοποιείται με πολύ ιδιαίτερο τρόπο. Δηλαδή:

ββ) αρχικά καθαρά προσωπικά, εφ' όρου ζωής του κυρίου και του τιμαριώτη (ακολουθού). Επιπλέον:

γγ) στη βάση συμβολαίου, δηλαδή μιας σχέσης με έναν ελεύθερο άνδρα, ο οποίος (στη βάση της σχέσης που εδώ ονομάστηκε τιμαριωτικός φεουδαλισμός)

δδ) διάγει ιδιαίτερο νομικοταξικό (ιπποτικό) βίο.

εε) Το τιμαριωτικό συμβόλαιο δεν είναι μια συνηθισμένη «επιχείρηση», αλλά μία συναδέλφωση προς (αυτοβούλως) άνισο δίκαιο, η οποία ως συνέπεια έχει καθήκοντα αμοιβαίας πίστης. Καθήκοντα πίστης, τα οποία,

α'α') στηρίζονται σε νομικοταξική (ιπποτική) τιμή και β'β') είναι αυστηρά περιορισμένα.

Η μετάβαση από τον τύπο 'α'' (παρ. 12, αρ. 3 κατά το σχολιασμό του 'γ') προς τον τύπο 'β'' ολοκληρώνεται εκεί όπου

ααα) τα τιμάρια καθίστανται κληρονομικά, υπό την προϋπόθεση της ικανότητας και της ανανέωσης του όρκου πίστης απέναντι σε κάθε νέο κύριο από κάθε νέο κάτοχο, και εκτός αυτού,

βββ) το τιμαριωτικό διοικητικό επιτελείο επιβάλλει την αναγκαστική επιστροφή του τιμαρίου στον ανώτερο κτήτορα [Leihezwang], διότι όλα τα τιμάρια ισχύουν ως βάσεις συντήρησης των μελών της νομοκατεστημένης τάξης.

Το πρώτο εμφανίστηκε σχετικά νωρίς το μεσαίωνα, το δεύτερο στην εξέλιξη που ακολούθησε. Ο αγώνας του κυρίου με τους ακολουθούς αποσκοπούσε προπάντων στην (σιωπηρή) άρση αυτής της αρχής, η οποία άλλωστε καθιστούσε αδύνατη τη συγκρότηση ή την προαναγγελία μιας ιδιαίτερης πατρογονικής «οικιακής δύναμης» του κυρίου.

τικό επιτελείο. Για το λόγο αυτό η νομιμότητα παίζει ένα ρόλο που λίγο τον έχουν προσέξει, αλλά εντούτοις είναι πολύ σημαντικός.

2. Η ιστορία της πτώσης της έως το 1918 νόμιμης εξουσίας στη Γερμανία έδειξε: πώς, αφενός, η ρήξη της παραδοσιακής δέσμευσης μέσω του πολέμου και, αφετέρου, η απώλεια κύρους λόγω της ήττας, σε συνδυασμό με τον συστηματικό εθισμό σε παράνομη συμπεριφορά, συντάραξαν εξίσου την υποταγή στη στρατιωτική και εργασιακή πειθαρχία και προετοίμασαν έτσι την πτώση της εξουσίας. – Από την άλλη πλευρά, η αδιατάρακτη περαιτέρω λειτουργία του παλαιού διοικητικού επιτελείου και η συνέχεια ισχύος των διατάξεών του υπό τους νέους φορείς εξουσίας, αποτελεί λαμπρό παράδειγμα για την αναπόφευκτη δέσμευση του μεμονωμένου μέλους αυτού του επιτελείου, υπό συνθήκες γραφειοκρατικού εξορθολογισμού, στο αντικειμενικό του καθήκον. Όπως αναφέρθηκε, ο λόγος γι' αυτό δεν προσδιοριζόταν απλώς από την ιδιωτική οικονομία: μέριμνα για τη θέση, το μισθό και τη σύνταξη (όσο αυτονόητο ήταν αυτό για το σύνολο των δημοσίων υπαλλήλων), αλλά ήταν επίσης αντικειμενικός (ιδεολογικός): ότι η παύση λειτουργίας της διοίκησης, υπό τις τότε συνθήκες, θα σήμαινε παύση της προμήθειας του συνολικού πληθυσμού (συμπεριλαμβανομένων των δημοσίων υπαλλήλων) με τις πιο στοιχειώδεις βιοτικές ανάγκες. Ως εκ τούτου, έγινε επιτυχώς επίκληση του (αντικειμενικού) «αισθήματος καθήκοντος» των δημοσίων υπαλλήλων, ενώ αυτή η αντικειμενική αναγκαιότητα αναγνωρίστηκε ακόμη και από τις μέχρι τότε νόμιμες εξουσίες και τους οπαδούς τους.

3. Η διαδικασία της εν λόγω ανατροπής συγκρότησε ένα νέο διοικητικό επιτελείο στα στρατιωτικά και εργατικά συμβούλια. Η τεχνική της διαμόρφωσης αυτών των νέων επιτελείων έπρεπε αρχικά να «επινοηθεί», και ήταν άλλωστε δεσμευμένη στις σχέσεις του πολέμου (κατοχή όπλων), χωρίς τον οποίο δεν ήταν διόλου δυνατή η ανατροπή (επ' αυτού και επί των ιστορικών αναλογιών αργότερα). Μόνον μέσω ανάδειξης χαρισματικών ηγετών ενάντια στους νόμιμους προϊσταμένους, και μέσω συγκρότησης χαρισματικών ακολουθιών ήταν δυνατή η αποστέρηση της δύναμης των παλαιών εξουσιών, και μόνον μέσω διατήρησης του εξειδικευμένου διοικητικού επιτελείου ήταν επίσης διεκπεραιώσιμη από τεχνική πλευρά η διατήρηση της δύναμης. Σε προηγούμενες καταστάσεις, ιδιαίτερα υπό τις νεωτερικές συνθήκες, υπέκυπτε ανέλιδα κάθε επανάσταση μπροστά στον απαραίτητο χαρακτήρα των εξειδικευμένων υπαλλήλων και την απουσία δικών της επιτελείων. Οι προϋποθέσεις σε όλες τις προηγούμενες περιπτώσεις επαναστάσεων ήταν σε μεγάλο βαθμό διαφορετικές (βλ. το κεφάλαιο περί της θεωρίας των [πολιτικών] ανατροπών)³⁸.

4. Στο παρελθόν έλαβαν χώρα, υπό πολύ διαφορετικές συνθήκες, ανατροπές εξουσιών μέσω πρωτοβουλίας των διοικητικών επιτελείων (βλ. το κεφάλαιο περί της θεωρίας των ανατροπών). Προϋπόθεση υπήρξε πάντα μία κοινωνικοποιητική σχέση των επιτελικών μελών, η οποία, μπορούσε αναλόγως να λάβει χαρακτήρα επιμέρους συνω-

38. Το κεφάλαιο αυτό δεν γράφτηκε ποτέ. Παρατηρήσεις για τη δημοκρατία απαντούν στην Κοινωνιολογία της εξουσίας (Οικονομία και κοινωνία, πέμπτος τόμος), ιδιαίτερα στις δύο πρώτες ενότητες.

μοσίας ή γενικότερης αδελφοποίησης και κοινωνικοποίησης. Ιδιαίτερα αυτή η προϋπόθεση συναντά μεγάλες δυσχέρειες λόγω των σημειωτών συνθηκών ύπαρξης των σύγχρονων υπαλλήλων, αν και, όπως έδειξαν οι ρωσικές συνθήκες, δεν καθίσταται τελείως αδύνατη. Κατά κανόνα όμως, η επιρροή τους δεν υπερβαίνει τα όρια που θέλουν και μπορούν να επιτύχουν οι εργάτες μέσω (συνηθισμένων) απεργιών.

5. Ο πατρογονικός χαρακτήρας ενός υπαλληλικού σώματος εκφράζεται προπάντων στο ότι η είσοδος σε αυτό σημαίνει είσοδο σε σχέση προσωπικής υποταγής (πελατείας), («privet regis»³⁹ στην καρολίδεια περίοδο, «familiaris»⁴⁰ υπό τους Ανδεγαυούς⁴¹ κ.λπ.). Υπολείμματα παρόμοιων σχέσεων διατηρήθηκαν επί μακρόν.

7. Η ΑΛΛΟΤΡΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΞΟΥΣΙΑ ΑΝΑΝΟΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΟΥ ΧΑΡΙΣΜΑΤΟΣ

14. Η αλλότρια προς την εξουσία ανανοηματοδότηση του χαρίσματος

Η αρχή της χαρισματικής (νομιμοποίησης), η οποία πρωτογενώς έχει αυταρχικό νόημα, δύναται να ανανοηματοδοτηθεί με αντιαυταρχικό τρόπο. Διότι η πραγματική ισχύς της χαρισματικής αρχής στηρίζεται, στην πραγματικότητα, πλήρως στην αναγνώριση των κυριαρχουμένων που καθορίζεται από την «επιβεβαίωση», και η οποία σαφώς αποτελεί καθήκον απέναντι στο φορέα χαρίσματος που είναι νόμιμος γι' αυτόν το λόγο. Με αυξανόμενο, όμως, εξορθολογισμό των συνδεσμικών σχέσεων καθίσταται προφανές ότι: αυτή η αναγνώριση θεωρείται πλέον βάσιμη νομιμότητας και όχι συνέπεια της (δημοκρατικής νομιμότητας), η (εκάστοτε) ανάδειξη από το διοικητικό επιτελείο θεωρείται «προεκλογή», η ανάδειξη από τον προκάτοχο «πρόταση», η ίδια δε η αναγνώριση της κοινότητας θεωρείται «εκλογή». Ο κύριος που ήταν νόμιμος μέσω ιδίου χαρίσματος γίνεται έτσι κύριος που εξαρτάται από τη χάρη των κυριαρχουμένων, ενώ αυτοί μπορούν (τυπικά) ελεύθερα να τον εκλέξουν και να τον τοποθετήσουν κατά βούληση, ενδεχομένως δε: να τον καθαιρέσουν – όπως άλλωστε η απώλεια του χαρίσματος και της επιβε-

39. «Οι περί τον βασιλέα παίδες» (βασιλικοί υποτελείς).

40. Οικέτες.

41. «Αυτοί που προέρχονται από το Ανζού». Πρόκειται για το βασίλειο της δυναστείας των Πλανταγενετών που ίδρυσε ο Ερρίκος Β' (1154-1189) και συμπεριλάμβανε την Αγγλία καθώς και μεγάλα τμήματα της Γαλλίας.

βαίωσής του είχε συνεπιφέρει την απώλεια της γνήσιας νομιμοποίησης. Ο κύριος είναι πλέον ο ελεύθερα εκλεγμένος ηγέτης. Παρομοίως αναπτύσσεται από την κοινότητα η αναγνώριση των χαρισματικών δικαϊκών οδηγιών στην παράσταση: ότι η κοινότητα δύναται να θέσει, να αναγνωρίσει και να άρει δίκαιο κατά βούληση, τόσο σε γενικό επίπεδο όσο και σε συγκεκριμένες περιπτώσεις – ενώ οι περιπτώσεις διένεξης περί του «ορθού» δικαίου στην αμιγώς χαρισματική εξουσία αποφασίζονταν μεν ουσιαστικά μέσω απόφασης της κοινότητας, αλλά υπό την ψυχολογική πίεση: ότι υπάρχει μόνον μία προσήκουσα και ορθή απόφαση. Με τον τρόπο αυτό η πραγματεύση του δικαίου προσεγγίζει τη νομότητα παράστασης. Ο σημαντικότερος μεταβατικός τύπος είναι: η δημοψηφισματική εξουσία. Συναντά τους περισσότερους τύπους της στους «κομματικούς ηγέτες» του σύγχρονου κράτους. Υφίσταται, όμως, παντού όπου ο κύριος αισθάνεται νομιμοποιημένος ως έμπιστος των μαζών και αναγνωρίζεται ως τέτοιος. Το κατάλληλο μέσο γι' αυτό είναι το δημοψήφισμα. Στις κλασικές περιπτώσεις των δύο Ναπολεόντων χρησιμοποιήθηκε κατόπιν βίαιης κατάκτησης της κρατικής εξουσίας, στον δε δεύτερο έγινε εκ νέου αντικείμενο επίκλησης κατόπιν απώλειας κύρους. Ανεξαρτήτως (στο σημείο αυτό) πώς εκτιμά κανείς την πραγματική του αξία: εν πάση περιπτώσει, αποτελεί τυπικά το ιδιαίτερο μέσο συναγωγής νόμιμότητας της εξουσίας από την (τυπικά και καθ' υπόθεση) ελεύθερη εμπιστοσύνη των εξουσιαζομένων.

Όταν η αρχή της «εκλογής» εφαρμοστεί άπαξ στον κύριο, ως ανανομηματοδότηση του χαρίσματος, μπορεί να εφαρμοστεί και στο διοικητικό επιτελείο. Εκλεγόμενοι υπάλληλοι, νομιμοποιημένοι μέσω εμπιστοσύνης των κυριαρχουμένων, ως εκ τούτου ανακλητοί μέσω εκδήλωσης δυσπιστίας προς το πρόσωπό τους, είναι τυπικοί για «δημοκρατίες» συγκεκριμένου είδους, φέρ' ειπείν, στην Αμερική. Δεν αποτελούν «γραφειοκρατικούς» χαρακτήρες. Καθώς είναι αυτόνομα νομιμοποιημένοι, βρίσκονται στη θέση τους σε χαλαρή ιεραρχική κατάταξη και διαθέτουν πιθανότητες «προαγωγής» και χρήσης που δεν επηρεάζονται από τον «προϊστάμενο» (αναλογίες υπάρχουν προς τις περιπτώσεις πολλαπλών και ποιοτικά διαφοροποιημένων χαρισμάτων, όπως, για παράδειγμα, εκείνες μεταξύ δαλάι λάμα και τάτσι λάμα). Μια διοίκηση που αποτελείται από τέτοιους υπαλλήλους είναι τεχνικά κατά πολύ υποδεέστερη ως «εργαλείο ακριβείας», από μία που αποτελείται από διορισμένους γραφειοκράτες υπαλλήλους.

1. Η «δημοψηφισματική δημοκρατία» – ο σημαντικότερος τύπος της ηγετικής-δημοκρατίας – είναι, σύμφωνα με το γνήσιο νόημά της, ένα είδος χαρισματικής εξουσίας, η οποία κρύβεται υπό τη μορφή μιας νομιμοποίησης που συνεπάγεται από τους κυριαρχουμένους και συνεχίζει να υπάρχει μόνον μέσω αυτών. Ο ηγέτης (δημαγωγός) κυριαρχεί πραγματικά λόγω του δεσμού και της εμπιστοσύνης της πολιτικής του ακολουθίας προς το πρόσωπό του ως τέτοιου. Εν πρώτοις: κυριαρχεί στους οπαδούς που έχει αποκτήσει, και, περαιτέρω, εάν αυτοί αποκτήσουν γι' αυτόν την εξουσία, κυριαρχεί στο σύνδεσμο. Ο τύπος προέρχεται από τους δικτάτορες των αρχαίων και των σύγχρονων επαναστάσεων: οι Έλληνες «αισμνήτες», τύραννοι και δημαγωγοί, στη Ρώμη ο [Τιβέριος] Γράκχος και οι διάδοχοί του, στις ιταλικές πόλεις-κράτη οι capitani del popolo και οι δήμαρχοι (τύπος για τη Γερμανία: η δημοκρατική δικτατορία της Ζυρίχης), στα σύγχρονα κράτη η δικτατορία του Κρόμγουελ, οι επαναστάτες εξουσιαστές και ο δημοψηφισματικός ιμπεριαλισμός στη Γαλλία. Παντού όπου υπήρξε επιδίωξη νομιμοποίησης αυτής της μορφής εξουσίας, αναζητήθηκε στη δημοψηφισματική αναγνώριση από τον κυρίαρχο λαό. Το προσωπικό διοικητικό επιτελείο στελεχώνεται από χαρισματικούς πληβείους (στον Κρόμγουελ με εξέταση της θρησκευτικής ιδιότητας, στον Ροβεσπιέρο παράλληλα με την προσωπική φερεγγυότητα επίσης με τονισμό συγκεκριμένων «ηθικών» ιδιοτήτων, στον Ναπολέοντα αποκλειστικά σύμφωνα με το προσωπικό χάρισμα και τη χρησιμότητά του για τους σκοπούς της αυτοκρατορικής «εξουσίας της ιδιοφυΐας»). Κατά την αποκορύφωση της επαναστατικής δικτατορίας, έχει το χαρακτήρα διοίκησης στη βάση καθαρής συγκυριακής εντολής υπό ανάκληση (όπως με τη διοίκηση πρακτόρων, κατά την περίοδο των επιτροπών λαϊκής σωτηρίας). Ακόμη και στους δημοτικούς δικτάτορες των αμερικανικών πόλεων, οι οποίοι αναδείχθηκαν μέσω του μεταρρυθμιστικού κινήματος, έπρεπε να παραχωρηθεί η εξ' ιδίων ελεύθερη τοποθέτηση των βοηθών τους. Η παράδοσιακή νομιμοποίηση όπως και η τυπική νομιμοποίηση αγνοούνται εξίσου από την επαναστατική δικτατορία. Η δικαιοσύνη και η διοίκηση της πατριαρχικής εξουσίας, η οποία ενεργεί σύμφωνα με αντιλήψεις υλικής δικαιοσύνης, ωφελμιστικών σκοπούς και κρατική ωφέλεια βρίσκει την αντίστοιχη παράλληλή της στα επαναστατικά δικαστήρια και στα προστάγματα υλικής δικαιοσύνης της ριζοσπαστικής δημοκρατίας στην αρχαιότητα και στον σύγχρονο σοσιαλισμό (επ' αυτού θα γίνει λόγος στην κοινωνιολογία του δικαίου). Η καθημερινοποίηση του επαναστατικού χαρίσματος επιδεικνύει ακολούθως παρόμοιες αναδιαμορφώσεις, όπως εκείνες που γεννά η αντίστοιχη διαδικασία: έτσι έγινε με τον αγγλικό μισοφορικό στρατό ο οποίος ενσαρκώνει την υποχώρηση από την αρχή του εθελοντισμού του στρατού μαχητών πίστεως, έτσι και το γαλλικό σύστημα νομαρχών, ως υποχώρηση της χαρισματικής διοίκησης της επαναστατικής δημοψηφισματικής δικτατορίας.

2. Ο εκλεγόμενος υπάλληλος σημαίνει παντού τη ριζική ανανομηματοδότηση της εξουσιαστικής θέσης του χαρισματικού ηγέτη σε έναν «υπηρέτη» των κυριαρχουμένων. Δεν έχει καμία θέση εντός μιας τεχνικά ορθολογικής γραφειοκρατίας. Διότι, εφόσον δεν διορίζεται από τον «προϊστάμενο» και δεν εξαρτάται από αυτόν για τον πιθανό προβιβασμό του, αλλά οφείλει τη θέση του στην εύνοια των κυριαρχουμένων, έχει μειωμένο ενδιαφέρον για την αυστηρή πειθαρχία με σκοπό να αποσπάσει την εύνοια των προϊσταμένων· ενεργεί λοιπόν ως «αυτοκέφαλη» εξουσία. Ως εκ τούτου, δεν

μπορεί, κατά κανόνα, να επιτευχθεί τεχνικά υψηλή απόδοση με ένα επιτελείο εκλεγμένων υπαλλήλων. (Παραδείγματα αποτελούν η σύγκριση των εκλεγμένων υπαλλήλων των μεμονωμένων αμερικανικών Πολιτειών με τους διορισμένους υπαλλήλους της Ομοσπονδίας, όπως και η ιστορική εμπειρία των δημοτικών εκλεγμένων υπαλλήλων απέναντι στις επιτροπές που συγκροτούνταν σύμφωνα με την ελεύθερη διάθεση των δημοψηφισματικών referendum-mayors.) Στον τύπο της δημοψηφισματικής ηγετικής δημοκρατίας αντιπαρατίθενται οι τύποι της ανηγετικής δημοκρατίας (οι οποίοι θα αναλυθούν αργότερα), η οποία χαρακτηρίζεται από την επιδίωξη ελαχιστοποίησης της εξουσίας από άνθρωπο επί ανθρώπου.

Über denokratie

Γενικά, χαρακτηριστικός για την ηγετική δημοκρατία είναι ο φυσικός συγκινησιακός χαρακτήρας της αφοσίωσης και της εμπιστοσύνης στον ηγέτη, από τον οποίο [χαρακτήρα] συνήθως προέρχεται η τάση για την ακολουθία του έκτακτου, του περισσότερου υποσχόμενου, εκείνου που εργάζεται εντονότερα με μέσα εντυπωσιασμού ως αρχηγού. Εδώ έχει τη φυσική της βάση η ουτοπική χροιά όλων των επαναστάσεων. Εδώ βρίσκεται επίσης και το όριο ορθολογικότητας αυτής της διοίκησης στη σύγχρονη εποχή - η οποία, ακόμη και στην Αμερική, δεν εκπλήρωσε πάντα τις αντίστοιχες προσοδοκίες.

beziehen
Σχέση προς την οικονομία: 1. Η αντιαυταρχική ανανομηματοδότηση του χάρισματος οδηγεί κατά κανόνα στην τροχιά της ορθολογικότητας. Ο δημοψηφισματικός ηγέτης θα επιδιώξει συνήθως να στηριχθεί σε ένα διοικητικό επιτελείο που λειτουργεί ορθώς και άνευ κωλυμάτων. Τους δε κυριαρχούμενους θα επιδιώξει να δεσμεύσει στο «επιβεβαιωμένο» του χάρισμα, είτε μέσω πολεμικής δόξας και τιμής είτε μέσω προώθησης της υλικής τους ευημερίας - υπό συνθήκες, θα αποπειραθεί το συνδυασμό των δύο. Ο πρώτος του στόχος θα είναι η καταστροφή των παραδοσιακών, φεουδαλικών, πατρογονικών και λοιπών αυταρχικών εξουσιών και πιθανοτήτων προτίμησης, ενώ ο δεύτερος στόχος του θα είναι η συγκρότηση οικονομικών συμφερόντων, τα οποία συνδέονται μαζί του μέσω αλληλεγγύης της νομιμότητας. Στο βαθμό που χρησιμοποιεί την τυποποίηση και τη νομιμοποίηση του δικαίου, δύναται να προωθήσει σε υψηλό βαθμό την «τυπικά» ορθολογική οικονομία.

2. Οι δημοψηφισματικές εξουσίες μπορούν εύκολα να ασκήσουν αποδυναμωτική επίδραση στην (τυπική) ορθολογικότητα της οικονομίας, εφόσον η εξάρτηση της νομιμοποίησής τους από την πίστη και την αφοσίωση των μαζών τις ωθεί: να αντιπροσωπεύσουν και οικονομικά προστάγματα υλικής δικαιοσύνης, δηλαδή: να διαρρήξουν τον τυπικό χαρακτήρα της δικαιοσύνης και της διοίκησης μέσω μιας υλικής δικαιοσύνης (δικαιοσύνη «κατήδων», επαναστατικές επιτροπές, συστήματα δελτίων προμήθειας, όλα τα είδη καταμετρημένης και ελεγχό-

μενης παραγωγής και κατανάλωσης). Αυτό δηλαδή ισχύει εφόσον πρόκειται για κοινωνική δικτατορία, πράγμα που δεν συνδέεται με σύγχρονες σοσιαλιστικές μορφές. Δεν θα αναλύσουμε ακόμη εδώ πότε προκύπτει αυτό το φαινόμενο και ποιες είναι οι συνέπειές του.

3. Το σώμα των εκλεγμένων υπαλλήλων αποτελεί πηγή προβλημάτων τής τυπικά ορθολογικής οικονομίας, διότι κατά κανόνα είναι σύνολο κομματικών υπαλλήλων και όχι εξειδικευμένων επαγγελματιών υπαλλήλων, καθώς επίσης διότι οι πιθανότητες ανάκλησης ή μη επανεκλογής το εμποδίζουν να ασκήσει δικαιοσύνη και διοίκηση με αυστηρά αντικειμενικό τρόπο και χωρίς υπολογισμό των συνεπειών. Η μοναδική περίπτωση όπου δεν εμποδίζει με προφανή τρόπο την (τυπικά) ορθολογική οικονομία, είναι εκείνη όπου υπάρχει δυνατότητα οικονομικής δραστηριότητας με χρήση τεχνικών και οικονομικών επιτευγμάτων παλαιών πολιτισμών σε νέο έδαφος, με μέσα προμήθειας που ακόμη δεν είναι ιδιοποιημένα, ώστε δημιουργείται επαρκής χώρος δραστηριότητας για συνυπολογισμό της διαφθοράς των εκλεγμένων υπαλλήλων, που αναπόφευκτα θα προκύψει τότε, ως δαπάνες οι οποίες εντούτοις επιτρέπουν την πραγματοποίηση μεγάλων κερδών.

Για το απόσπασμα 1, το κλασικό παράδειγμα αποτελεί ο βοναπαρτισμός. Υπό τον Ναπολέοντα Α': Code Napoléon, αναγκαστική διαίρεση της κληρονομιάς, καταστροφή όλων των παραδοσιακών εξουσιών ανά τον κόσμο, αντιθέτως τιμάρια για αξιέπαινους υπηρέτες· ο μεν στρατιώτης άξιζε τα πάντα, ο πολίτης τίποτε, αλλά αντ' αυτού: gloire και -συνολικά- επαρκής προμήθεια των μικροαστών. Υπό τον Ναπολέοντα Γ': επεξεργασμένη συνέχεια της ρήσης «enrichissez-vous» [πλουτίστε!] του αστού-βασιλέα, τεράστια οικοδομήματα, Crédit mobilier, με τις γνωστές συνέπειες⁴².

Για το απόσπασμα 2, κλασικό παράδειγμα αποτελεί η ελληνική «δημοκρατία» της περιόδου και της μετα-περίοδου. Οι δίκες δεν αποφαιζόνταν όπως στη Ρώμη, σύμφωνα με το τυπικό δίκαιο και από τους μεμονωμένους ενόρκους, που είχαν δεσμευτικές οδηγίες από τον πραιτόρα και ήταν δεσμευμένοι από το νόμο. Αλλά αποφαιζόνταν σύμφωνα με «υλική» δικαιοσύνη, στην πραγματικότητα δε: από την Ηλιαία που αποφάσιζε με δάκρυα, με κολακείες, με δημαγωγικούς προπηλακισμούς και αστεία (βλ. τις «δημηγορίες» των Αττικών ρητόρων - στη Ρώμη βρίσκουν αναλογία μόνον σε πολιτικές δίκες: Κικέρων). Η συνέπεια ήταν η απουσία ανάπτυξης ενός τυπικού

42. Το Crédit mobilier ήταν χρηματοδοτική εταιρεία που ιδρύθηκε το 1852 (Société générale du Crédit mobilier) ως αντίβαρο στον Rothschild. Καθώς στράφηκε, όμως, περισσότερο στην κερδοσκοπία με βιομηχανικές αξίες παρά στη χρηματοδότηση επενδύσεων, το 1867 κατέληξε σε χρεοκοπία.

δικαίου και μιας τυπικής νομικής επιστήμης ρωμαϊκού είδους. Διότι η Ηλιαία ήταν «λαϊκό δικαστήριο» ακριβώς όπως τα «επαναστατικά δικαστήρια» της γαλλικής και της γερμανικής (συμβουλευτικής) επανάστασης, τα οποία δεν διεξήγαγαν επ' ουδενί μόνον πολιτικές δίκες με τους ερασιτέχνες δικαστές τους. Αντιθέτως, καμία αγγλική επανάσταση δεν άγγιξε τη δικαιοσύνη, εκτός από δίκες υψηλής πολιτικής σημασίας. Βεβαίως όμως, η δικαιοσύνη των ειρηνοδικών ήταν συχνά δικαιοσύνη κατήδων – αλλά μόνον στο βαθμό που δεν άγγιζε τα συμφέροντα των ιδιοκτητών, δηλαδή: εφόσον είχε αστυνομικό χαρακτήρα.

Για το απόσπασμα 3, το παράδειγμα αποτελεί η βορειοαμερικανική ένωση. Πριν από 16 χρόνια, ένας Αγγλοαμερικανός εργάτης απάντησε στην ερώτησή μου: «Γιατί ανέχεστε τη διακυβέρνηση κομματικών ανθρώπων που τόσο συχνά δωροδοκούνται;» ως εξής: Διότι «our big country» προσφέρει τέτοιες πιθανότητες, ώστε ακόμη και εάν εκατομμύρια γίνονται στόχος κλοπής, εκβιασμού και κατάχρησης, παραμένει αρκετό κέρδος, και διότι αυτοί οι «professionals» είναι μια κάστα την οποία «εμείς» (οι εργάτες) «φτύνουμε», ενώ οι εξειδικευμένοι υπάλληλοι γερμανικού είδους θα αποτελούσαν μια κάστα που «θα έφτυνε τους εργάτες».

Οι λεπτομέρειες των συσχετισμών με την οικονομία ανήκουν στις συγκεκριμένες παραθέσεις παρακάτω και όχι εδώ.

8. ΣΥΝΑΔΕΛΦΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΔΙΑΙΡΕΣΗ ΕΞΟΥΣΙΩΝ

15. Συναδελφικότητα και διαίρεση εξουσιών

Μια εξουσία μπορεί να περιοριστεί και να μετριάσει παραδοσιακά ή ορθολογικά με ιδιαίτερα μέσα.

Δεν γίνεται δηλαδή εδώ λόγος για τον περιορισμό της εξουσίας μέσω της δέσμευσης σε παράδοση και σε θεσπίσματα ως τέτοια. Αυτός ο περιορισμός αναφέρθηκε ήδη στα προηγούμενα (παρ. 3 κ.ε.). Εδώ πρόκειται για ιδιαίτερες κοινωνικές σχέσεις και συνδέσμους, οι οποίοι περιορίζουν την εξουσία.

1. Μία πατρογονική ή φεουδαλική εξουσία περιορίζεται από νομικοταξικά προνόμια, στον ανώτερο δε βαθμό από τη νομικοταξική διαίρεση εξουσιών (παρ. 9, αρ. 4) – σχέσεις για τις οποίες ήδη έγινε λόγος.

2. Μία γραφειοκρατική εξουσία μπορεί να είναι περιορισμένη (και, ιδιαίτερα σε περίπτωση πλήρους ανάπτυξης του τύπου νομοτυπίας, πρέπει συνήθως να είναι περιορισμένη, ώστε η διοίκηση να διεξάγεται μόνον σύμφωνα με κανόνες) από υπηρεσίες, οι οποίες ίστανται ιδίω δικαίω δίπλα στη γραφειοκρατική εξουσία και κατέχουν:

α) τον έλεγχο και την ενδεχόμενη επανεξέταση της τήρησης των θεσπισμάτων, ή:

γ) τις

β) επίσης, το μονοπώλιο συγκρότησης όλων των θεσπισμάτων, ή εκείνων που είναι καθοριστικά για το βαθμό ελευθερίας κίνησης των υπαλλήλων, ενδεχομένως και προπάντων:

γ) επίσης, το μονοπώλιο της έγκρισης των απαραίτητων μέσων της διοίκησης.

Γι' αυτά τα μέσα θα γίνει παρακάτω λόγος (βλ. παρ. 16).

3. Κάθε είδος εξουσίας μπορεί να απολέσει τον μονοκρατικό της χαρακτήρα, ο οποίος συνδέεται με ένα πρόσωπο, μέσω της αρχής της συναδελφικότητας. Η αρχή, όμως, αυτή μπορεί να έχει τελείως διαφορετικό νόημα. Δηλαδή:

α) το νόημα: ότι δίπλα στους μονοκρατικούς κατόχους των κυριαρχικών εξουσιών στέκουν άλλοι, εξίσου μονοκρατικοί, εξουσιαστές, στους οποίους η παράδοση ή το θέσπισμα δίνει τη δυνατότητα να λειτουργούν ως αναβλητικές ή ακυρωτικές αρχές απέναντι στα διατάγματα των πρώτων (ακυρωτική συναδελφικότητα).

Τα σημαντικότερα παραδείγματα: ο δήμαρχος [tribun] (και αρχικά: ο έφορος) της αρχαιότητας, ο capitano del popolo του μεσαίωνα, το εργατικό και στρατιωτικό συμβούλιο και οι έμπιστοί του την περίοδο μετά την 9η Νοεμβρίου 1918 μέχρι την απελευθέρωση της κανονικής διοίκησης από αυτή την ελεγκτική αρχή, η οποία είχε δικαίωμα «προσυπογραφής».

Είτε όμως:

β) το τελείως αντίθετο νόημα: ότι τα διατάγματα υπηρεσιών μη μονοκρατικού χαρακτήρα, συντάσσονται κατόπιν προηγούμενης διαβούλευσης και ψηφοφορίας, ότι δηλαδή κατά το θέσπισμα θα πρέπει να συνεργάζεται ένα σύνολο ατόμων, και όχι ένα μεμονωμένο άτομο, ώστε να συγκροτηθεί ένα δεσμευτικό διάταγμα (υπηρεσιακή συναδελφικότητα [ως συναδελφικός συνδυασμός υπηρεσιών = τεχνική συναδελφικότητα]). Στην περίπτωση αυτή μπορεί να ισχύει:

α' αρχή ομοφωνίας ή

β' αρχή πλειοψηφίας.

γ) στην περίπτωση α (ακυρωτική συναδελφικότητα) αντιστοιχεί κατ' ουσίαν η περίπτωση: ότι προς αποδυνάμωση της μονοκρατικής εξουσίας υφίστανται περισσότεροι, μονοκρατικοί, ισότιμοι κάτοχοι κυριαρχικών εξουσιών, χωρίς προσδιορισμό